

Lastenkodissa asuvien lasten kokemuksia osallisuudesta

Eeva-Kaarina Männikkö

2019 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Lastenkodissa asuvien lasten kokemuksia osallisuudesta

Eeva-Kaarina Männikkö
Sosiaali- ja rikosseuraamusalan joh-
taminen ja kehittäminen
Opinnäytetyö
Toukokuu 2019

Opinnäytetyön tarkoituksena on ollut laadullisen tutkimuksen menetelmin kerätä tietoa lastenkotiin sijoitettujen lasten kokemuksia osallisuudesta ja osallisuuteen vaikuttavista tekijöistä. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys muodostuu osallisuuden ja kokemuksen tutkimisen teorioista.

Opinnäytetyötä varten haastateltiin kuutta lastenkodissa asuvaa tai sieltä juuri poismuuttanutta lasta. Opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmänä oli teemahaastattelut. Haastattelun pääteemat - lasten mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin, lasten asioita koskeva päätöksentekoprosessi lapsen näkökulmasta ja lasten ja aikuisten välinen vuorovaikutus-muodostettiin osallisuuden teorioista. Aineisto analysoitiin fenomenologisen metodin avulla. Tutkimuksen tuloksia on tarkasteltu tutkimuskysymyksittäin. Opinnäytetyön tutkimuskysymykset olivat: Minkälaisia kokemuksia lastenkodissa asuvilla lapsilla on osallisuudesta? Miten lasten osallisuutta voidaan tukea? Mitkä tekijät ovat lasten osallisuuden toteutumisen haasteina? Tuloksissa tuodaan esille asiakkaina olevien lasten näkökulmia osallisuudesta.

Opinnäytetyön tulosten perusteella voidaan todeta, että lastenkodissa asuvien lasten osallisuus toteutuu osin hyvin. Aikuiset ottivat aktiivisesti kontaktia lapsiin ja kannustivat heitä vuorovaikutukseen ja mielipiteiden ilmaisemiseen. Lapsilla oli kokemus, että heidät kohdattiin kunnioittavalla sekä arvostavalla tavalla ja heidän toiveensa ja näkemykset pyrittiin huomioimaan. Lastenkodissa suunniteltiin yhteistä tekemistä, johon lapsilla oli mahdollisuus vaikuttaa. Osallisuuden toteutumisessa oli myös epäkohtia. Tiedonkulun ongelmat ja henkilökunnan suuri vaihtuvuus vaikuttivat negatiivisella tavalla lasten ja aikuisten väliseen vuorovaikutukseen sekä lasten osallisuuden toteutumiseen. Osa lapsista koki neuvotteluihin osallistumisen pakollisena ja negatiivisena asiana, ilman mahdollisuuksia vaikuttaa omiin asioihin. Vaikka osallisuuteen liitetään usein kokemus yhteisöllisyydestä ja tunne kuulumisesta johonkin, suurin osa haastatelluista lapsista koki, etteivät kuuluneet lastenkodissa lasten ja aikuisten muodostamaan yhteisöön.

Lasten esille tuomien näkemysten avulla työntekijät saavat tietoa ja ymmärrystä siitä, miten lapset kokevat osallisuutensa toteutuvan lastenkodissa asuessaan. Aineistoa voidaan hyödyntää lastenkodeissa tehtävän työn kehittämisessä, jotta lapsi saisi mahdollisimman hyvää hoitoa sekä huolenpitoa ja lapsen eteen tehtävä työ olisi vaikuttavaa ja laadukasta.

Eeva-Kaarina Männikkö

The Experiences of Participation of Children's Living in a Children's Home

Year	2019	Pages	84
------	------	-------	----

The purpose of the thesis was to collect information on the factors influencing the participation and involvement of children placed in the children's home by qualitative research methods. The theoretical framework of the thesis consists of theories of participation and study of experience.

Six children living in or out of the children's home were interviewed for the thesis. The data collection method of the thesis was theme interviews. The main themes of the interview were as follows; the possibility for children to influence to things regarding their own life, the decision-making process of children from the child's point of view, and the interaction between children and adults was formed from theories of participation. The material was analyzed by the phenomenological method. The results of the study have been examined by research question. The research questions of the thesis were: What kind of experiences do children living in a children's home have? How children's participation can be supported? What are the challenges for the participation of children? The children's perspective is discussed in the results section of this thesis.

Based on the results of the thesis it can be stated, that the participation of children living in a children's home is partially realized. Adults actively contacted children and encouraged them to interact and express their opinions. The children had the experience that they were met in a respectful manner and their aspirations and their opinions were taken into account. At the children's home it was designed how to work together and the children had the opportunity to influence into it. There were also drawbacks in the implementation of participation. Problems with the flow of information and high staff turnover had a negative impact on the interaction between children and adults and on the involvement of children. Some of the children felt that participation in the negotiations was a mandatory and negative thing, without the ability to influence their own affairs. Although the participation is often accompanied by experience of communality and a sense of belonging, the majority of the children interviewed felt that they did not belong to a community of children and adults in the children's home.

By analyzing the opinions raised by the children, the employees get information and understanding about how children feel about participation and are their participation actualized in the children's home. The material can be utilized in the development of work in children's homes so that the child can get the best care possible and the work done for the child is impressive and of high quality.

Keywords: Child welfare, substitute care, participation

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Lastensuojelu	8
2.1	YK:n lasten oikeuksien yleissopimus ja Euroopan ihmisoikeussopimus	9
2.2	Lapsen edun käsite lastensuojelussa	10
2.3	Asiakkaana lastensuojelussa	11
2.4	Huostaanotto ja kiireellinen sijoitus lastensuojelun toimina	13
2.5	Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle	17
2.6	Lapsen kuuleminen ja mielipiteen selvittäminen	19
3	Osallisuus	21
3.1	Osallisuus käsitteenä	21
3.2	Osallisuus lainsäädännössä	23
3.3	Lapsen osallisuus lastensuojelutyössä	26
3.4	Osallisuutta kuvaavia malleja	27
3.5	Osallisuuden edellytyksiä	29
4	Tutkimuksen toteutus	32
4.1	Kokemusten tutkiminen	33
4.2	Tutkimusaineisto	34
4.3	Tutkimuskysymykset ja aineiston keruu	36
4.4	Aineiston analyysi	38
4.5	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	40
5	Tulokset	42
5.1	Lastenkodissa asuvien lasten kokemuksia osallisuudesta	42
5.1.1	Lasten kokemuksia osallisuudesta neuvotteluissa	42
5.1.2	Lasten osallistumisen muodot neuvotteluissa	47
5.1.3	Osallisuus lastenkodin arjessa	49
5.1.4	Vuorovaikutukseen liittyvät kokemukset	53
5.1.5	Asioita, joihin lapsi ei voi vaikuttaa	56
5.1.6	Oikeudenmukaisuuden kokemus	57
5.2	Lapsen osallisuuden tukeminen	60
5.2.1	Lapsen mukanaolo päätöksentekoprosessissa	60
5.2.2	Lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus osallisuuden tukena	63
5.2.3	Osallisuuden tukeminen lastenkodin arjessa	64
5.3	Lapsen osallisuuden toteutumisen haasteet	65
5.3.1	Lapsen vointi ja suhtautuminen vaikutusmahdollisuuksiin	65
5.3.2	Tiedonsaantiin liittyvät haasteet	66
5.3.3	Luottamussuhde aikuiseen	67

5.3.4	Neuvottelut koetaan negatiiviseksi asiaksi	68
5.3.5	Lastenkodin rutiinit ja aikataulut osallisuuden esteenä	70
6	Johtopäätökset ja pohdinta	71
6.1	Lopuksi	76
7	Lähteet	78
8	Liitteet	85

1 Johdanto

Työskentelen pääkaupunkiseudulla lastenkodissa ohjaajana. Palattuani takaisin työelämään pitkän hoitovapaan jälkeen, huomioni kiinnittyi siihen, että lastensuojelutyössä lasten osallisuuden kiinnitetään huomiota enemmän kuin aikaisemmin. Kiinnostuin lasten kokemuksista osallisuuteen liittyen. Minkälaisia kokemuksia lapsilla on osallisuudesta? Miten lasten osallisuutta voidaan tukea? Entä minkälaiset tekijät ovat osallisuuden toteutumisen haasteina?

Vaikuttavien lastensuojelupalveluiden kehittämisen olennaisena osana on lasten osallisuus. Lapsen osallisuus mahdollistaa huomioimaan lapselle olennaiset ja tärkeät asiat. Osallisuus lisää tiedon ja ymmärryksen määrää. (Lastensuojelun laatusuositus, 18-19.) Lastensuojelutyö on vaikuttavampaa, kun lapsi ja vanhemmat ovat olleet mukana työskentelyn eri vaiheissa ja sen arvioimisessa. Kun lapsella on mahdollisuus olla osallisena sekä arjessa, että viranomaisverkostoissa tapahtuvassa päätöksenteossa, on sitoutuminen muutosten toteuttamiseen todennäköisempää. (Muukkonen 2008, 158-169.)

Osallisuus vaikuttaa myös toiminnan arvioimiseen mahdollistamalla arvioinnin moniäänisyyden. Yhteisen arvioinnin myötä arvioinnin validius kasvaa. Lapsen saamaa hyötyä ja työskentelyn vaikuttavuutta on näin ollen helpompi tarkastella. (Muukkonen 2013, 173-174.) Lapsilta on mahdollista saada hyvinkin tarkkasilmäisesti analysoitua palautetta siitä, mikä on ollut työskentelyssä toimivaa ja missä on puolestaan epäonnistuttu. Työntekijöiden on palautteen myötä mahdollista tarkastella tekemäänsä työtä ja kehittää työtä vaikuttavammaksi. (Välimäki 2009, 105-106.)

Lainsäädäntö, sekä lukuiset osallisuuden liittyvät suositukset ja ohjeet ohjaavat huomioimaan lasten osallisuuden (Pyykkönen 2014, 27). Lastenkotien arjen rutiinien luominen on kuitenkin jokaisen yksittäisen yksikön ja siellä työskentelevien aikuisien tehtävänä (Laakso 2009, 138-139). Aikuisilla on näin ollen merkittävä rooli sekä lapsen ja aikuisen välisessä vuorovaikutussuhteessa sekä lasten osallisuuden toteutumisessa. Lastenkoti on paikka, jossa on läsnä epäsymmetriset valtasuhteet. Tästä syystä huomiota on kiinnitettävä organisaation rakenteisiin ja työskentelytyyliin, jotta lapsilla on mahdollisuus osallisuuden ja kuulluksi tulemiseen. (Moisio 2018, 16.)

Opinnäytetyössä on laadullisen tutkimuksen menetelmin kerätty tietoa lastenkotiin sijoitettujen lasten kokemuksia osallisuudesta ja osallisuuden vaikuttavista tekijöistä. Tutkimuksen kohderyhmänä on ollut lastenkotiin sijoitetut lapset. Tuloksissa tuodaan esille asiakkaina olevien lasten näkökulmia osallisuudesta. Lasten näkemysten avulla tuotetaan työntekijöille tietoa ja ymmärrystä siitä, miten lapset kokevat osallisuutensa toteutuvan lastenkodissa asuessaan. Aineistoa voidaan hyödyntää lastenkodeissa tehtävän työn kehittämisessä, jolloin

asiakas saa työskentelystä mahdollisimman suuren hyödyn ja lapsen eteen tehtävä työ on vaikeuttavaa ja laadukasta.

2 Lastensuojelu

Lähtökohtaisesti lastensuojelulaki on kaikkia lapsia varten. Varsinaiset toimenpiteet suunnataan kuitenkin lapsille, joiden kasvun olosuhteet ovat vaarantuneet tai lapsille, joiden terveys ja kehitys on vaarassa lapsen oman käyttäytymisen johdosta. (Aer 2012, 53; de Godzinsky 2012, 13-14.) Lapsen vanhemmat tai huoltajat kantavat ensisijaisesti vastuun lapsen hyvinvoinnista. Yhteiskunnan tehtävä on tukea heitä tässä tehtävässä. Viranomaisten tehtäviin kuuluu tarpeen tullen turvata ja kontrolloida, että lasta kohdellaan perheessä hyvin. (de Godzinsky 2012, 13-14; Taskinen 2010, 12.)

Lapsen hyvinvoinnin katsotaan pitävän sisällään sekä aineellisen että henkisen hyvinvoinnin. Käsitteeseen sisältyy ajatus turvallisista kasvuoloista. Lapsen oikeus yksilölliseen kasvuun painottaa huomioimaan kunkin lapsen yksilölliset tarpeet. Hyvinvoinnin edistämiseksi tarkoitetaan lapsen suojaamista väkivaltaa, alistamista ja hyväksikäyttöä vastaan, joka on huomioitu myös lapsen oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa. (Aer 2012, 22.)

Lastensuojelussa pyrkimyksenä on ensisijaisesti ongelmien ehkäiseminen ja varhainen puuttuminen sekä tuen tarjoaminen ennen ongelmien monimutkaistumista. Varhainen auttaminen ja ennaltaehkäisy on asiakkaiden kannalta eettisesti perusteltua sekä yksilön että yhteiskunnan näkökulmasta tarkasteltuna tehokasta. Ongelmien ennaltaehkäiseminen sekä varhaisen tuen tarjoaminen edellyttää perheiden kanssa työskenteleviltä ammattilaisilta yhteistyön tekemistä. (Lastensuojelun arvot ja periaatteet.) Varhaista tukea järjestetään siellä missä lapset yleensä viettävät aikaa, kuten päivähoitossa, kouluissa ja nuorisotoimessa. Tukea tulee tarjota kunnioittavalla ja avoimella tavalla perhettä leimaamatta. Tavoitteena on, että yhteistyössä perheen kanssa, heitä on mahdollista auttaa normaalipalveluissa niin, ettei lastensuojeluasiakkuutta tarvitse aloittaa. Suurin osa lasten suojelusta, varsinkin ennaltaehkäisy sekä varhainen puuttuminen toteutetaan muiden, kuin lastensuojeluviranomaisten toimesta. (Taskinen 2010, 39, 46-47.)

Varsinaista lasten suojelutehtävää toteutetaan lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelutyössä, jota tehdään, kun lapsella tai nuorella on aloitettu lastensuojelun asiakkuus. Lapsi- ja perhekohtaiseen asiakastyöhön kuuluvat asiakassuunnitelman laatiminen, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto sekä sijaishuollon järjestäminen ja jälkihuolto. (L417/2007, 3 §)

2.1 YK:n lasten oikeuksien yleissopimus ja Euroopan ihmisoikeussopimus

Suomessa toteutettavaan lastensuojelutyöhön vaikuttaa YK:n lastenoikeuksien yleissopimus, jonka Suomi on ratifioinut (Taskinen 2012, 19). Kun valtio ratifioi lapsen oikeuksien sopimuksen, se sitoutuu muuttamaan lakinsa ja toimintansa sopimusta vastaaviksi (de Godzinsky 2012, 42-43). YK:n lapsen oikeuksien komitea on halunnut tuoda esille lapsen aseman itsenäisenä henkilönä, heillä tulee olla aktiivinen rooli, perheessä, yhteisössä ja yhteiskunnassa. Lapsi tulee nähdä osallistuvana toimijana, jolla on omat harmit, mielenkiinnon kohteet ja mielipiteet. Lasten kanssa työskentelevillä tulee olla tarpeeksi tietoa lapsille kuuluvista oikeuksista ja siitä, miten nämä oikeudet vaikuttavat lapsen arjessa sekä eri viranomaiskäytännöissä. (Pa-julammi 2014, 123.)

YK:n Lasten oikeuksien sopimuksessa painotetaan erityisesti lapsen etua huostaanotosta päätettäessä. Sopimuksen 9 (1) artiklan mukaan lapsen ja vanhempien erottaminen toisistaan on mahdollista vain silloin, kun katsotaan, että se on lapsen edun mukaista ja kun huostaanotto toteutetaan laissa säädetyllä tavalla ja huostaanottoa koskevat päätökset on mahdollista saattaa tuomioistuimen tarkasteltavaksi. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen toteutumista valvotaan valtioiden viiden vuoden määräajoin toimittamien raporttien perusteella. YK:n lasten oikeuksien komitea käsittelee raportit ja antaa valtioille niiden perusteella huomautuksia ja suosituksia. Suomea on huomautettu toistuvasti lapsiperheiden eriarvoisesta mahdollisuudesta saada lastensuojelu- ja perhepalveluita. Tämä johtuu kuntien erilaisista taloustilanteista, joka heijastuu palveluiden saatavuuteen ja laatuun. Lisäksi komitea on havainnut, ettei lapsen etua ole riittävällä tavalla huomioitu sekä yleisesti että yksittäistapauksissa. Suomelle suunnatuissa suosituksissa on huomattu huostaanotettujen lasten korkea lukumäärä, lisäksi suosituksissa on painotettu lasten ja vanhempien yhteydenpidon tärkeyttä huostaanotosta huolimatta. (de Godzinsky 2012, 34.)

Suomessa toteutettavaan lastensuojeluun vaikuttaa lisäksi Suomen liittyminen Euroopan ihmisoikeussopimukseen (EIS) vuonna 1990. Euroopan neuvostoon kuuluvat valtiot ovat tehneet lapsen oikeuksien käytöstä eurooppalaisen yleissopimuksen. Suomessa sopimuksen piiriin kuuluu isyyden vahvistaminen, lapseksi ottaminen ja huostaanoton tuomioistuinkäsittelyä koskevat oikeudelliset menettelyt. Yleisopimusta hyödynnetään hallinto-oikeuksissa selviteltäessä huostaanottoa ja siihen liittyvää sijaishuoltoa koskevia hakemus- ja valitusasioita. Kansainvälisistä sopimuskokonaisuuksista sitä pidetään tärkeimpänä lasten oikeuksien kannalta, sillä sen noudattamista valvotaan. Valvonnasta vastaa Euroopan ihmisoikeustuomionistuin. Euroopan ihmisoikeussopimukseen kuuluvalla valtiolla, että yksittäisellä kansalaisella on mahdollisuus tehdä valitus tuomionistuimelle. (Aer 2012, 21-22.) Valtioilla on velvollisuus noudattaa EIT:n antamia tuomioita ja Euroopan neuvoston ministerikomitea vastaa tuomioiden täyttöönpäntöjen valvomisesta (Toivonen 2017, 48).

Euroopan neuvostossa on laadittu lähivuosien aikana monia ohjelmia ja toimintasuunnitelmia liittyen lasten oikeuksiin. Tavoitteena on toimintasuunnitelmien avulla vahvistaa lasten oikeuksien sopimuksessa lapsille taattujen oikeuksien toteutumista tehokkaasti ja samalla tavalla eri jäsenvaltioissa. Tällä hetkellä voimassa olevalla ohjelmalla on neljä päätavoitetta: 1) lasten välisen yhdenvertaisuuden takaaminen, 2) lapsiin kohdistuvan väkivallan vähentäminen, 3) lasten osallisuus ja lapsiystävällinen oikeudenkäyttö sekä 4) lasten oikeudet digitaalisessa maailmassa. (Toivonen 2017, 49.)

2.2 Lapsen edun käsite lastensuojelussa

Lastensuojelun olennaisimpana periaatteena on lapsen etu. Lapsen edun tulisi ohjata kaikkea päätöksentekoa ja toimintaa lastensuojelussa. Lastensuojelulain 4 § 1 momentti velvoittaa ensisijaisesti huomioimaan lapsen edun, lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa. Lastensuojelulain 4 § 2 momentti käsittelee arviointiperusteluita, jotka ovat apuna, kun tehdään kokonaisvaltaista arviointia lapsen edun mukaisista lastensuojelutoimista. Lastensuojelutoimilla tarkoitetaan niin päätöksentekoa lapsen asioihin liittyen, mutta myös muita lapseen liittyviä toimenpiteitä, ehdotuksia, palveluita, menettelyitä ja muita toimenpiteitä. Toimenpiteistä ja ratkaisuista tulee päätyä sellaiseen, joilla pystytään parhaiten tarjoamaan lapselle edellytykset tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin. Lisäksi lapselle tulee taata läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet. Lapsen tulee saada osakseen hellyyttä ja ymmärrystä, sekä lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden tarvittavaa valvontaa ja huolenpitoa. Lapsella tulee olla mahdollisuus taipumuksia ja toiveita vastaavaan koulutukseen sekä itsenäistymiseen. Lapselle tulee tarjota turvallinen kasvuympäristö sekä turvata lapsen oikeus ruumiilliseen sekä henkiseen koskemattomuuteen. (Toivonen 2017, 86; Araneva 2016, 174,177.)

Lapsen edun tärkeys lastensuojelussa liittyy käsitteen arvoon, joka sillä on lapsen oikeuksien yleissopimuksessa. Lapsen etu on yleissopimuksen yksi pääperiaate. Yleissopimuksen 3:n artiklan ensimmäisessä kohdassa todetaan, että kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen paras etu. (Räty 2015, 11.) Lapsen etu liittyy lapsen ihmisoikeuksiin. Käsitteellä tarkoitetaan lapsen ihmisoikeuksien suojaamisen tarve kussakin tilanteessa yksilöllisesti huomioiden. Ajoittain lapsen hyvinvoinnin ja edun mukainen ratkaisu on lapsen oman tahdon vastainen. (Aer 2012, 26.) Lapsen etu on aikaisemmin käsitetty paternalistisesti, painottaen lapsen olevan riippuvainen aikuisen huolenpidosta. Käsite on laajentunut sittemmin tuoden esiin lapsen aktiivisena ja itsenäisenä toimijana, myös omaa etua käsiteltäessä. (Toivonen 2017, 79.)

Oikeus perhe-elämään ilman ulkopuolisten puuttumista siihen, on Suomessa vahva. Mikäli perhe-elämään puututaan, sen tulee olla lapsen edun mukaista. Lastensuojelutoimien tarkoituksena on silloinkin turvata välttämättömät lapsen edut. Lastensuojelussa toimitaan

suhteellisuus periaatteen mukaisesti, jolla tarkoitetaan sitä, että lastensuojelutoimien on oltava suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. (Aer 2012, 56.)

Lapsen omilla mielipiteillä, toivomuksilla ja kokemuksilla on erityisen merkittävä painoarvo lapsen etua arvioitaessa. Aikuisten tehtävänä on arvioida, miten lapsen etu parhaiten toteutuu, mutta lapsen mielipidettä, toiveita tai kokemuksia ei voi ohittaa. Jos päädytään ratkaisuun, joka on erilainen kuin lapsen toive, perustellaan lapselle, miksi kyseiseen ratkaisuun on päädytty. Lastensuojelussa lapsi kohdataan yksilönä, jolla on omat oikeudet, sen sijaan, että lapsi olisi passiivisesti erilaisten toimenpiteiden kohde. (Araneva 2016, 176-177.)

Lapsen tilanteessa tapahtuvat muutokset tekevät näkyväksi lastensuojelutoimien tuloksellisuutta. Lapsen etu määrittelee lastensuojelun toimenpiteitä ja niiden tulee sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä olla hyödyksi lapsen kehitykselle. Lyhyellä aikavälillä onnistuneet ratkaisut voivat näkyä esimerkiksi lapsen voinnin tasaantumisenä ja kykynä keskittyä koulutyöskentelyyn. Pitkällä aikavälillä lastensuojelun toimien tulisi taata lapselle edellytykset tasapainoiseen ja vastuulliseen aikuisuuteen, jossa hänellä on mahdollisuudet luoda läheisiä ihmissuhteita ja toteuttaa itsenäistä elämää. (Ekholm 2013, 4.)

Oikeudellisesti lapsen edun käsitteellä ei varsinaisesti ole itsenäistä aineellista sisältöä, vaan sillä on erilaisia merkityksiä ja tulkintoja. Kyse on muodollisesta normatiivisesta käsitteestä, jota korostamalla halutaan suunnata lapsen oikeuksien merkitystä lapsia koskevassa päätöksenteossa. Yhtenäistä, koko oikeusjärjestyksen kattavaa lapsen edun käsitettä ei ole. Lapsen edun ollessa kyseessä tulisiikin määrittää, mitä sillä kyseisessä tilanteessa tarkoitetaan. (Aer 2012, 24-25.) Lapsen etua arvioitaessa on kyse yksilökohtaisesta harkinnasta, johon vaikuttaa lapsen ikä, kehitystaso, elämäntilanne, jossa lapsi elää ja vanhempien kyky vastata lapsen hoidosta ja huolenpidosta. Tehtäessä lapseen liittyviä päätöksiä, tarkastellaan niitä olosuhteita, joissa lapsi elää ja seikkoja, jotka vaikuttavat olosuhteisiin sekä niiden välisiin syy-seuraussuhteisiin. Huomiota kiinnitetään ratkaisuvaihtoehtoihin, joiden arvioidaan olevan vaihtoehtoina tilanteessa ja miten eri vaihtoehtojen toteutuminen tulisi vaikuttamaan lapseen ja hänen elämäänsä. (Räty 2015, 13-14.)

Lapsen edulla on moninainen rooli niin perheessä, kuin julkisen vallan toiminnassa ja päätöksenteossa. Aikuisten näkökulmasta heillä on oikeus ja velvollisuus tehdä lasta koskevia päätöksiä hänen puolestaan. Lapsen etu samalla myös asettaa rajat vanhempien ja yhteiskunnan toimille, sillä tehtyjen päätösten tulee olla lapsen edun mukaisia. (Toivonen 2017, 80.)

2.3 Asiakkaana lastensuojelussa

Perhe tulee lastensuojelun asiakkaaksi esimerkiksi niissä tilanteissa, joissa lapsi itse pyytää apua tai vanhemmat kokevat, että tarvitsevat apua lapsen kanssa. Perheestä on voitu tehdä

lastensuojeluilmoitus tai viranomaisille on tullut muuta kautta tietoon perheen ongelmallinen tilanne. (Räty 2007, 144.) Kun viranomaiset ovat saaneet lastensuojeluilmoituksen ryhdytään selvittämään perheen tilannetta ja lastensuojelutoimenpiteiden mahdollista tarvetta (Taskinen 2010, 56-57). Selvitys lastensuojelutarpeesta tehdään silloin, kun lastensuojeluviranomainen arvioi, että lapsen terveys tai kehitys on vaarantunut niin, että kunnalla on velvollisuus ryhtyä LSL 34 tai 40 §:ssä säädettyihin toimiin (Aer 2012, 66-67). Lastensuojelun perustehtävän mukainen tilanteen arvioinnin tekeminen on haastava tehtävä. Lähtökohtaisesti arvioidaan lapsen tarpeita ja vanhempien kykyjä ja mahdollisuuksia vastata lapsen tarpeisiin. (Ojanieniemi & Rantajärvi 2010, 233.) Arviota tehdessä kartoitetaan lapsen ja vanhempien omaa verkostoa ja muiden mahdollisten auttajatahojen tarjoamaa apua. Lisäksi harkitaan, onko perhe lastensuojelun avun ja tuen tarpeessa. Yhdessä perheen kanssa arvioidaan nykyhetkeä, kartoitetaan historiaa sekä tehdään tulevaisuuteen suuntautuvaa ennakointia. Tulevaisuutta hahmotellessa otetaan huomioon havaittavissa olevat riskit lapsen kannalta ja harkitaan, miten mahdolliset lastensuojelutoimet tai niiden tekemättä jättäminen vaikuttaa perheen tilanteeseen. Lisäksi arvioidaan, minkälaiset mahdollisuudet perheellä on muutoksen tekemiseen. (Taskinen 2010, 56-57.)

Lastensuojelun tilanearvion laajuus harkitaan tapauskohtaisesti, olennaista on tehdä se tarkoituksenmukaisen laajuisena. Lastensuojelutarpeen selvityksen tekeminen kuuluu avohuollon palveluihin. Näin ollen oletuksena on, että perhe on halukas vapaaehtoisesti osallistumaan selvityksen tekoon. Perheen ei ole pakko osallistua selvityksen tekoon, mikäli he eivät ole siihen halukkaita. (Aer 2012, 66-67.) Mikäli selvitys tehdään vastoin perheen halua, perustellaan selvityksen tekemisen tarpeellisuus ja tehdään asiasta erillinen sosiaalityöntekijän päätös (Taskinen 2010, 57). Sosiaalityöntekijä voi olla yhteydessä lapsen läheisiin asian selvittämiseksi. Jos katsotaan, että lapsen kuuleminen ja terveydentilan tutkiminen on välttämättöntä, on mahdollista erityissäädösten nojalla saada näihin toimenpiteisiin lupa. Sosiaalityöntekijä voi myös käydä perheen kodissa sekä kysyä tietoja muilta viranomaisilta. Kunnallinen selvitystyöskentely edellyttää lapsen tapaamista ja työskentelyä lapsen kanssa. Jos lasta ei tavata selvitystä tehdessä, tulee käydä ilmi, miksei lasta ole tavattu. Työskentelymenetelmien valinta on tapauskohtaista. Lastensuojelutarpeen selvityksestä laaditaan kirjallinen yhteenveto, josta tulee käydä ilmi lastensuojeluviranomaisen näkemys siitä, täyttyykö kyseisessä tilanteessa lastensuojelun asiakkuuden kriteerit. (Aer 2012, 66-67.)

Mikäli perheen tilanne vaatii kiireellisiä toimenpiteitä, ne on toteutettava viipymättä. Jos lapsi on välittömässä vaarassa, hänet voidaan sijoittaa kiireellisesti pois kotoa. Lapsi voi palata kotiin heti, kun tilanne on rauhoittunut. Sosiaalityöntekijä tekee seitsemän arkipäivän sisällä arvion siitä, onko tilanteessa syytä aloittaa lastensuojelutarpeen selvityksen tekeminen. Perusteellinen selvitys perheen tilanteesta tulee tehdä viipymättä, viimeistään kolmen kuukauden kuluttua ilmoituksen saapumisesta. Selvityksen johdosta voi perheen asiakkuus

alkaa lastensuojelussa, muissa sosiaalihuollon palveluissa tai asiakkuus voidaan päättää. Kun selvitys on huolellisesti tehty, luo se hyvän pohjan lapsen ohjaamiselle myös muiden tukipalveluiden piiriin. (Taskinen 2010, 53, 62-63.)

Jos perheen tilanteessa havaitaan olevan lastensuojelutoimien tarve, laaditaan lapselle asiakassuunnitelma. Asiakassuunnitelman avulla pyritään toteuttamaan lastensuojelussa niitä asiakaslähtöisiä päämääriä, joihin AsiakasL:issa säädetyllä velvollisuudella palvelu- ja hoitosuunnitelmalla tavoitellaan. (Aer 2012, 67-68.) Asiakassuunnitelma pyritään laatimaan yhdessä lapsen ja hänen vanhempiensa kanssa. Suunnitelmaan kirjataan olosuhteet ja asiat, joihin pyritään aikaansaamaan muutosta, mihin asioihin perhe tarvitsee tukea sekä millä palveluilla ja tukitoimilla tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan. Lisäksi suunnitelmaan kirjataan aika, jonka puitteissa tavoitteet pyritään toteuttamaan. Asiakassuunnitelma antaa suunnan työskentelylle. Siinä on kirjattuna sovitut asiat, joihin palataan asiakassuunnitelmaa arvioitaessa. Yhdessä työskentelemällä on mahdollista huomioida asiakkaan toivomukset ja mielipiteet, sekä yhdessä päättää työskentelyn tavoitteista ja etenemistavoista. Asiakassuunnitelmaa arvioidaan vähintään kerran vuodessa. (Muukkonen 2008, 42-44.) Päämääränä on tarjota perheelle monipuolinen, heille sopiva palvelukokonaisuus monien rinnakkaisten, erillisten palvelujen sijaan. Tavoitteena on löytää sellaisia tukitoimenpiteitä, jotka kaikki osapuolet näkevät hyödyllisiksi ja jotka asiakkaat kokevat tarpeellisiksi. Asiakaspalvelusuunnitelman palvelut voidaan kuitenkin toteuttaa, vaikka asiakkaat eivät olisi samaa mieltä palveluiden tarpeellisuudesta. Asiakassuunnitelmassa tulee tuoda esille, mikäli asianosaiset eivät ole samaa mieltä tuen tarpeesta tai siitä, miten tukitoimet järjestetään. (Taskinen 2010, 64.)

Lastensuojelun järjestämisen lähtökohtana on asiakkaalle laadittu suunnitelma. Asiakassuunnitelma onkin tärkeä työväline tavoitteellisen ja suunnitelmallisen sosiaalityön toteuttamiseen. Suunnitelman avulla pyritään vastaamaan perheen tarpeisiin suunnittelemalla ja järjestämällä palveluita ja tukitoimia perheelle. Lapsi ja perhe voi halutessaan suunnitelman teosta kieltäytyä, tällöin sosiaalityöntekijä laatii suunnitelman. Mikäli lapsi tai huoltajat eivät osallistu suunnitelman tekoon, varataan heille tilaisuus kertoa mielipide tehdystä suunnitelmasta. (Aer 2012, 67-68.)

2.4 Huostaanotto ja kiireellinen sijoitus lastensuojelun toimina

Lapsen huostaanotto tehdään tilanteessa, jossa lapsen terveys tai kehitys on vakavasti uhatuna johtuen joko huolenpidon puutteesta tai kasvuolosuhteista. Huostaanotto on mahdollinen myös silloin, jos lapsen terveys ja kehitys vaarantuu hänen päihteiden käytön, muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai vastaavien tekojen seurauksena. (L417/2007, 40 §.) Vaaran vakavuuden aste vaikuttaa siihen, minkälaista apua perheelle tarjotaan (Aer 2015, 40). Huostaanottoon turvaudutaan viimesijaisena keinona turvata lapsen kasvu ja kehitys.

Viranomaisten tulee selvittää, turvataanko huostaanotolla parhaiten lapsen kasvu ja kehitys. (Räty 2015, 311.)

Ennen huostaanottoa tulee kartoittaa lapsen kasvuolosuhteet tai lapsen elämäntavan vahingollisuus. Lisäksi tulee arvioida, voidaanko perhettä auttaa avohuollon tukitoimenpiteillä ja näin ollen välttää huostaanotto. Arviota tulee tehdä myös siitä, edistetäänkö kodin ulkopuolelle tapahtuvalla sijoituksella lapsen myönteistä kasvua ja kehitystä. Sijoitusta kodin ulkopuolelle ei pidä tehdä, mikäli se lapsen kannalta on huonompi vaihtoehto, kuin kotiin jääminen. (Taskinen 2012, 86, 124.)

Kasvuolosuhteiden haasteiden haitallisuus lapsen kehitykselle on yksilöllistä. Lapsi voi selvitä hyvin, huolimatta vaikeista oloista, kun taas toisen lapsen kehitystä voi vaarantaa suhteellisen vähäisetkin puutteet. Kasvuolosuhteet ei yksistään ole edellytys lastensuojelutoimille, huomiota tulee kiinnittää olosuhteiden mahdollisiin seurauksiin lapsen kehitykselle ja kasvulle. Vaikutuksia arvioitaessa huomiota kiinnitetään lapsen tarpeisiin ja voimavaroihin sekä vanhempien kyvykkyyteen ja pyrkimykseen vastata lapsen tarpeisiin. Monesti lapsen kehitystä ei vaaranna yksi tekijä, vaan useat samaan suuntaan vaikuttavat tekijät. Lastensuojelutoimenpiteiden toteuttaminen voidaan aloittaa jo ennen kuin lapsen terveydelle ja kehitykselle on aiheutunut todettuja haittoja. Toimiin voidaan ryhtyä jo silloin, kun arvioidaan, että vaarantamisen riski on ilmeinen. Arvio tulee kyetä perustelemaan. (Aer 2012, 39-40, 42-43.)

Huostaanottojen syyt eivät käy esiin lastensuojelutilastoista. Huostaanottojen pohjalla olevia syitä on kuitenkin tarkasteltu tutkimuskirjallisuudessa. Yleensä huostaanottoon ovat vaikuttaneet useat erilaiset ongelmat, jotka ovat kasaantuneet perheelle. Varsinkin vanhempien, erityisesti äitien, päihteiden käytön sekä nuorten keskuudessa lisääntyneiden mielenterveysongelmien on havaittu olevan huostaanoton taustalla. Vaikka huostaanottojen lasten taustoissa on havaittavissa samankaltaisia ja yhdistäviä tekijöitä, on kuitenkin huomioitava, että jokaisen perheen tilanne on omanlaisensa. (de Godzinsky 2012, 41.)

Jos huostaanoton nähdään olevan lapsen edun mukainen ratkaisu, on huostaanottoprosessissa edettävä viivyttelämättä. Huostaanottoon ratkaisevalla tavalla vaikuttavat perusteet on jaoteltu kahteen itsenäiseen perusteeseen, lapsen kasvuolosuhteissa oleviin epäkohtiin ja lapsen omaan käytökseen. Usein lapsen tilanteeseen vaikuttavat molemmat tekijät. Huostaanottoon voidaan ryhtyä, mikäli edellä mainittujen perusteiden lisäksi katsotaan, että huostaanotto palvelee lapsen etua, eikä avohuollon tukitoimilla pystytä perhettä auttamaan. (Pösö 2016, 13-15.)

Kiireellinen sijoitus tulee kyseeseen tilanteessa, jossa huostaanoton syyt ovat olemassa ja lapsi on näiden syiden vuoksi välittömässä vaarassa. Kiireellinen sijoitus voi tulla kyseeseen tilanteessa, jossa kodin olosuhteista tai lapsen hoidosta vastaavat aikuiset toimivat tai laiminlyövät lapsen hoidon niin, että kiireellisen sijoituksen ehdot täyttyvät. Myös lapsen oma

käyttäytyminen, esimerkiksi silloin, kun lapsi on itsetuhoinen, voi johtaa kiireellisen sijoituksen. (Araneva 2016, 272.) Yhtäkkinen eroon joutuminen omasta perheestä on lapselle aina vahingollista. Kiireellisissä sijoituksissa tulee harkita lapselle aiheutuvan välittömän vaaran vakavuutta suhteessa kodin ulkopuolelle sijoittamisen aikaan saamaan järkytykseen. Mahdollisuuksien mukaan sijoitus tulee suunnitella yhdessä lapsen ja perheen kanssa. Lapsi voi palata kotiin lyhyenkin ajan kuluttua, mikäli olosuhteet ovat turvalliset tai katsotaan, että perhettä voidaan auttaa avohuollon tukitoimin. (Taskinen 2010, 78, 82.)

Kiireellinen sijoitus loppuu 30 vuorokauden kuluttua, ellei sille olla haettu jatkoa. (L417/2007, 38 §.) Näiden 30 vuorokauden aikana tulee harkita mihin toimenpiteisiin tilanteessa ryhdytään. Kiireellinen sijoitus voidaan lakkauttaa, mikäli lapsen kasvua ja kehitystä vaarantava tilanne on loppunut ja sen arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. Kiireellistä sijoitusta voidaan jatkaa, mikäli viranomaiset eivät ole ehtineet riittävällä tavalla selvittää lapsen kokonaistilannetta. (Kiireellinen sijoitus) Asianmukainen selvittely tulee tehdä, jotta olisi mahdollista tarkastella eri ratkaisu- ja toimenpidevaihtoehtoja huomioiden lapsen etu (Araneva 2016, 276). Jos perheen tilanne ei muutu parempaan suuntaan kiireellisen sijoituksen aikana, on tarpeen harkita huostaanoton mahdollisuutta. (Kiireellinen sijoitus)

Yleensä huostaanottoon päädytään perheen ja sosiaalitoimen ainakin osittaisessa yhteisymmärryksessä. Näissä tapauksissa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tekee esityksen huostaanotosta, jonka johdosta päätöksen huostaanotosta tekee kunnan sosiaalitoimen johtava sosiaalityöntekijä. (L417/2007 43 §). Tahdonvastaisesta huostaanotosta on kyse, kun huoltaja tai 12 vuotta täyttänyt lapsi vastustaa huostaanottoa. Tällöin asia käsitellään tuomionistuimessa. Hallinto-tuomionistuimissa huostaanottoasioita käsitellään eniten kaikista lapsiasioista, huolimatta siitä, että pääsääntöisesti huostaanottopäätökset tehdään sosiaalitoimessa. (Toivonen 2017, 16.)

Huostaanotolla on radikaali vaikutus lapsen ja perheen elämään, siksi on tärkeää kiinnittää erityistä huomiota lapseen ja hänen oikeuksiensa kunnioittamiseen. Varsinkin tahdonvastaisissa huostaanotoissa on erilaisia tunteita ja epätoivoa, jotka vaikuttavat lapsen ja vanhempien kyvykkyyteen toimia tilanteessa. Näissäkin tilanteissa tulee huolehtia siitä, että asianomaisten osallistumisoikeudet toteutuvat. Viranomaisten ja vanhempien sekä lapsen näkemykset lapsen hoidosta, kasvatuksesta ja eduista voivat erota toisistaan. Varsinkin tahdonvastaisissa huostaanotoissa on viranomaisilla ja perheellä usein erilaisia näkemyksiä lapsen edusta. (de Godzinsky 2012, 155, 162-163.)

Huostassa pidon edellytykset tarkistetaan asiakassuunnitteluneuvotteluiden yhteydessä tai tarvittaessa muulloinkin. Huoltaja tai lapsi voi halutessaan hakea huostaanoton purkamista. Tällöin asiasta pitää tehdä päätös. Päätöksessä tarkastellaan kotiin palaamisen edellytyksiä, eikä siinä päätetä huostaanoton jatkamisesta. Jos hakemus hylätään, sijoitus jatkuu

perustuen samaan päätökseen, jonka johdosta huostaanottoon on päädytty. (Aer 2012, 91.) Lastensuojelun tehtävänä on pyrkiä yhdistämään perhe. Kun huostassa pidolle ja sijaishuol-
lolle ei ole enää tarvetta, tulee huostassa pito lopettaa. (L417/2007, 4 §.) Pyrkimyksenä on, että asiakassuunnitelman mukaisen työskentelyn johdosta sijaishuoltoon johtaneet syyt eivät enää päde. Perheen tilannetta arvioidaan samalla tavalla ennen ja jälkeen huostaan otton, lapsen kasvuolosuhteissa tulee olla tapahtunut muutosta niin, ettei lapsen kehitys ja terveys ole enää vaarassa. Huostaanottoa ei pureta, mikäli olosuhteiden arvioidaan olevan sellaiset, että lapsi joudutaan sijoittamaan myöhemmin kodin ulkopuolelle uudestaan. Mikäli lapsen oman käyttäytyminen on ollut huostaanoton syynä, on lapsen käyttäytymisessä tullut tapahtua muutosta niin, että arvioidaan, ettei kehitystä ja turvallisuutta vaarantava käytös enää jatku. Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle tulee aina olla lapsen edun mukaista. Lastensuojelutoimia arvioitaessa pyritään aina valitsemaan se ratkaisu, joka parhaiten tukee lapsen etua. Arviot ovat kuitenkin ennusteita ja ajoittain voi käydä ilmi, ettei lapsi hyödy sijaishuol-
lost. Tällöin tulee harkita lapsen sijaishuoltopaikan vaihtamista tai sijaishuollon lopettamista kyseisen lapsen kohdalla. (Aer 2012, 91-93.)

Sijaishuoltopaikassa lapselle laaditaan yksilöllinen hoito- ja kasvatussuunnitelma, jolla täy-
dennetään asiakassuunnitelmaa. Sosiaali- ja terveysalan lupa ja valvontavirasto Valvira vel-
voittaa sijaishuoltopaikan laatimaan yksilöllisen hoito- ja kasvatussuunnitelman. Lapsen asia-
kassuunnitelmasta käy ilmi lapsen sijaishuollon perustelut sekä sijoituksen tavoitteet. Hoito-
ja kasvatussuunnitelmassa asiakassuunnitelman tavoitteet muotoillaan konkreettisiksi arkipäi-
vän tavoitteiksi ja kirjataan, millä tavoin lapsen tarpeisiin tullaan sijaishuoltopaikassa vastaa-
maan. (Räty 2015, 280.) Hoito- ja kasvatussuunnitelman tavoitteiden toteutumista seurataan
ja arvioidaan. Suunnitelmaa arvioidaan ja päivitetään yleensä vähintään 6 kuukauden välein.
Tarvittaessa useimminkin, mikäli esimerkiksi lapsen tilanteessa tapahtuu muutoksia. (Väinälä,
Kärki, Suhonen & Väyrynen 2010, 119.)

Kun lapsi on huostaanotettuna, sosiaalitoimi vastaa samalla tavalla, kuin huoltajat, lapsen
huollosta ja kasvatuksesta LHL:n mukaan. Toimintavaltuudet eivät huostaanoton myötä laa-
jene, vaan sijoituspaikassa käytetään LHL:n tuntemia kasvatuksellisia keinoja ja rajoituksia.
(Aer 2012, 115.) Lapset ja nuoret voivat sijaishuollossa ollessaan toisinaan toimia niin, että
heidän kehityksensä ja terveys tai toisten ihmisten turvallisuus vaarantuu. Välillä lapset voi-
vat tehdä rikolliseksi katsottuja tekoja. Lapsen kasvatuksen ja hoidon turvaamiseksi LSL:n
mukaan laitoshuollossa on mahdollista käyttää rajoitustoimenpiteitä. (Saastamoinen 2010,
177-178.) Rajoitustoimenpiteitä ovat yhteydenpidon rajoittaminen, aineiden ja esineiden hal-
tuusotto, henkilöntarkastus, henkilönkatsastus, omaisuuden ja lähetysten tarkastaminen,
omaisuuden ja lähetysten luovuttamatta jättäminen, kiinnipitäminen, liikkumisvapauden ra-
joittaminen, eristäminen ja erityinen huolenpito. Rajoitustoimenpiteiden käyttäminen tulee
kyseeseen vain laitoshoidossa huostaanotetulle ja kiireellisesti sijoitetuille lapsille. Poikkeuk-
sena ovat yhteydenpidon rajoittamista koskevat säännökset, joita voi tarvittaessa käyttää

myös perhehoidossa, jos yhteydenpito kohtuuttomalla tavalla häiritsee lasta tai sijoituspaikan toimintaa. (Rajoitustoimenpiteet sijaishuollossa)

Rajoitustoimenpiteitä käyttämällä pyritään pitämään huolta siitä, että sijaishuollon tarkoitus toteutuisi tai suojelemaan lasta tai toista henkilöä. Rajoitustoimenpidettä saa käyttää vain, mikäli se on välttämätöntä ja sen tulee olla oikeassa suhteessa tavoitteisiin nähden. Käytettävissä olevista toimenpiteistä pitää ottaa käyttöön lapsen itsemääräämisoikeutta tai perusoikeutta vähiten rajoittava toimenpide. (Aer 2012, 125.)

Rajoitustoimenpiteitä käytettäessä tulee huomioida turvallisuus ja lapsen ihmisarvon kunnioittaminen. Lapsen kanssa tulee myös käydä keskustelua rajoitustoimenpiteisiin johtaneista syistä. (Taskinen 2010, 158-159.) Rajoitustoimenpiteissä on kyse yksittäiseen lapseen kohdistuvasta pakkokeinosta, eikä niiden toteuttamiseen tarvita lapsen tai huoltajan lupaa. Rajoitustoimenpiteitä ei saa käyttää rangaistuksena. Rajoitustoimenpiteistä voi tehdä päätöksen laitoksen johtaja tai laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva työntekijä. Poikkeuksena ovat päätökset yhteydenpidon rajoittamisesta ja omaisuuden ja lähetysten luovuttamatta jättäminen, joista päätöksen tekee johtava viranhaltija tai sosiaalityöntekijän ammatillisen kelpoisuuden omaava henkilö. Myös päätös erityisestä huolenpidosta kuuluu johtavalle viranhaltijalle, joka tekee päätöksen lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmistelusta. Tehdessä päätöstä erityisestä huolenpidosta, otetaan huomioon myös moniammatillinen arvio erityisen huolenpidon tarpeellisuudesta. (Rajoitustoimenpiteet sijaishuollossa.) Vaikka hallintotehtävää toteuttaa toinen henkilö kuin viranomainen, tulee silti huolehtia siitä, että asiakkaan perusoikeudet, oikeusturva sekä hyvän hallinnon vaatimukset toteutuvat. (Aer 2012, 34, 125.)

2.5 Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle

Sijaishuoltoa toteutetaan eri tavoin. Lapsi voi olla sijoitettuna perhehoitoon yksityiseen sijaisperheeseen tai luvanvaraiseen ammatilliseen perhehoitoon. Lapsen tarpeiden vaatiessa hoito voidaan toteuttaa lastensuojelulaitoksessa. Sijoituksen perustana on aina lastensuojelulaki. Lastensuojelun piirissä olevat lapset ovat eri-ikäisiä ja heillä kaikilla on erilaisia elämäntilanteita. Syyt, miksi lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle ja lapsen tarpeet ovat yksilöllisiä. (Sijaishuollon muodot)

Lasten sijaishuolto tulee ensisijaisesti järjestää perhehoidossa (L417/207, 50§). Lapsen ollessa perhehoidossa, hänen hoitonsa, kasvatus ja muu ympärivuorokautinen huolenpito toteutetaan lapsen kodin ulkopuolella yksityiskodissa. Perhehoidossa pystytään tarjoamaan yksilöllistä ja perheenomaista hoitoa. Sijaispalvelun hoitomuodoista perhehoito on kustannuksiltaan edullisinta. (Ketola 2008, 11, 20, 39.) Perhehoitoa tarjotaan kahdessa eri muodossa; sijaiskodeissa sekä ammatillisissa perhekodeissa. Sijaiskodeissa hoidetaan lapsia, joiden hoitoon ei vaadita erityisiä ammatillisia valmiuksia. (Enroos 2016, 225-226.) Ammatilliset perhekodit on yleensä

suunnattu paljon hoitoa vaativille asiakkaille. Ammatillisen perhekodin vanhemmilla on joko toiminimi tai he ovat toimeksiantosuhteessa kuntaan. Ammatillisessa perhekodissa on perhekodin vanhempien lisäksi usein töissä myös ulkopuolisia työntekijöitä. (Ketola 2008, 20, 39.)

Laitoshoidon tulee kyseeseen vain silloin, kun lapsen hoitoa ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti muualla. Laitossijoitus on mahdollinen myös niissä tilanteissa, jossa lapsen hoito ja huolto edellyttää rajoitustoimenpiteiden käyttöä. Ennen sijoittamista viranomainen on velvollinen selvittämään, onko lapsen vanhemman, jonka luona lapsi ei pääasiallisesti asu, sukulaisen tai muiden lapselle läheisten henkilöiden mahdollisuudet ottaa lapsi luokseen asumaan tai muutoin osallistua lapsen tukemiseen. (L417/2007, 32§, 50§.) Lapsen sijoittaminen laitokseen tulee kyseeseen esimerkiksi niissä tilanteissa, joissa esimerkiksi nuorella on päihteiden käyttöä, itsetuhoisuutta tai hän käyttäytyy haastavalla tavalla. Nuorten normaaliin kehitykseen kuuluu syntymäperheestä irtaantuminen ja itsenäiseen elämään suuntaaminen, jolloin perhehoito ei ole välttämättä paras mahdollinen vaihtoehto. Osa vanhemmista haluaa sijoituksen tapahtuvan laitokseen siitä syystä, että arvelevat laitoksen pystyvän paremmin puuttumaan esimerkiksi nuoren karkailuun ja päihteidenkäyttöön. Vanhemmille voi olla helpompaa hyväksyä lapsen sijoittaminen laitokseen, sillä laitoksen työntekijöitä ei nähdä samalla tavalla kilpailijaksi vanhemmille, kuin perhehoitajia. Perhehoito pyritään sijoittamaan kaikki alle 12-vuotiaat. Alle 12-vuotiaan lapsen sijoittaminen laitokseen on poikkeuksellista ja tällöin lapsen arvioidaan tarvitsevan erityisosaamista tai paljon resursseja. (Timonen-Kallio, Yliruka & Närhi 2017, 11.)

Lapsen sijoituspaikkaa harkitaan tapauskohtaisesti niin, että lapsen etu toteutuu. Sijaishuolto paikan valinta perustellaan. Valitun sijoituspaikan tulee kyetä vastaamaan lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. (Taskinen 2010, 125; Aer 2012, 100.) Sijaishuoltopaikkaa valittaessa tulee pitää mielessä huostaanoton perusteet ja lapsen fyysiset, psyykkiset, emotionaaliset ja sosiaaliset tuen tarpeet (Aer 2012, 101, 106). Sijaishuoltopaikan tulisi tarjota lapselle turvallisen kasvuympäristön, jossa hän voi elää hyvää arkea niin, että hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa kyetään vastaamaan. Lapsen turvallisuuden tunne on olennainen asia, sillä lapsen hoito lastenkodissa perustuu turvallisuudentunteen varmistamiseen ja vahvistamiseen. (Laakso 2019, 34.) Laitoshoidon sijoitetut lapset voivat oireilla monin tavoin. Lapsilla voi olla traumataustaa, erilaisia kehitys- ja käytöshäiriöitä, tai mielenterveysongelmia. Lasten moninaiset taustat ja tarpeet tuovat haasteita lasten hoitoon, sillä aikuisiin luottaminen ja antautuminen aikuisten hoitoon on lapsille vaikeaa. Lapsen tarpeisiin tulee kyetä vastaamaan heti ensimmäisessä sijoituspaikassa, jotta välttyttäisiin lapsen siirtämisestä toiseen sijoituspaikkaan. (Timonen-Kallio, ym. 2017, 13-14.)

Useissa kunnissa asiakasohjausyksiköt vastaavat lastensuojelupalveluiden hankinnasta, palveluntuottajan valvonnasta sekä asiakkaan ohjautumisesta ostopalveluun. Asiakasohjausyksikkö etsii lapselle hänen tarvitsemaa palvelua joko omasta toiminnasta tai ostettavista palveluista

lapsen sosiaalityöntekijän pyynnöstä. (Rousu 2018, 56.) Kun lapselle on löytynyt sijaishuolto-paikka, pyritään lapsen siirtämistä sijoituspaikasta toiseen välttämään, sillä muutokset sijoituspaikassa aiheuttavat juurettomuutta ja turvattomuutta, joka vaikuttaa lapsen kehitykseen negatiivisella tavalla. Lapsen siirto toiseen sijoituspaikkaan voi tulla kyseeseen, mikäli sen katsotaan olevan lapsen etu. Lapsen sijoittamista tulee valmistella huolellisesti, jotta sijoituspaikkaa ei tarvitse kesken sijoitusta vaihtaa. Oikea sijoituspaikan valinta luo lapsen elämään jatkuvuutta ja pysyvyyttä. (Laakso 2019, 52-54; Timonen-Kallio 2017, 11; Taskinen 2010, 124.)

Sijaishuoltoa lastensuojelulaitoksissa tarjoavat valtio, kunnat, kuntayhtymät, järjestöt ja yksityiset yrittäjät. Varsinkin viime vuosina palveluita on enenevässä määrin tarjonneet järjestöt ja yritykset niin, että julkisen sektorin osuus on alle 20 %. Sijaishuollon palvelukenttä on moninaistunut ja yksityistynyt. Julkisen sektorin tarjotessaan enää osan palveluista, vaikuttaa lastensuojelulain lisäksi sijaishuoltopalvelujen ostamiseen ja myymiseen hankintalainsäädäntö ja julkisten palveluiden kilpailuttamistoiminnan periaatteet, joiden säätelyyn vaikuttaa myös EU:n hankintadirektiivit. Sijaishuoltopalveluiden markkinaistuminen on herättänyt huolta esimerkiksi palveluiden hinnan ja laadun suhteesta. Kunnat painottavat eri asioita lapsen sijaishuoltopaikkaa valittaessa. Vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa taloudelliset tekijät, sekä hankintakäytännöt, joiden mukaan voi olla esimerkiksi ensisijaisesti tavoitteena täyttää omat laitospaikat. Riippuen asuinalueesta, lapset voivat olla eriarvoisessa asemassa sijaishuoltopaikan valintaa tehtäessä. Myös palveluiden kohtaamattomuus on ongelma. Sijaishuollon palveluita tarjotaan erilaisin palvelukonseptein. Osalle sijaishuoltopaikkaa tarvitseville lapsille on haastavampaa löytää sijaishuoltopaikka kuin toisille. (Enroos 2016, 226-228.) Rousu (2018, 57) näkee, ettei lastensuojelupalveluiden tulisi lainkaan olla hankintalain soveltamisen piirissä. Ongelmana Rousun (2018) mielestä on heikko hankintaosaaminen ja lastensuojelulle soveltumattomat kilpailutus- ja sopimuskäytännöt. Myös laadunvalvontaan liittyvät kansalliset kriteerit puuttuvat, joka aiheuttaa ongelmia oikeusturvan toteutumisen kannalta sekä asiakkaalle että palveluntuottajalle.

Sijoitettuna ollessaan lapsella tulee olla mahdollisuus olla yhteydessä vanhempiinsa, sisarusiin ja muihin läheisiinsä. Sosiaalitoimella on velvollisuus tukea lasta yhteydenpidossa. Yhteydenpito biologisiin vanhempiin mahdollistaa oman perhetaustan tuntemisen ja lapsen oman identiteetin muodostumisen. Lapselle on usein tärkeää saada tietää huostaanoton todenmukaiset syyt ja se miksei hän voi sillä hetkellä asua kotona. Lapsen kehityksen kannalta on tärkeää, että hänen elämässään pysyvät tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. (Taskinen 2010, 139.)

2.6 Lapsen kuuleminen ja mielipiteen selvittäminen

Uuden lastensuojelulain tavoitteena on ollut tarkentaa ja selkeyttää lapsen kuulemistä koskevia säännöksiä ja tukea lapsen osallisuutta oman asian käsittelyssä. Päämääränä on ollut

vahvistaa lapsen osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia lasta koskevista asioista lapsen kypsyden ja ikätason mukaisesti. (de Godzinsky 2012, 93.)

Lasta kuullaan niissä tapauksissa, kun käsitellään sellaista hallintoasiaa, jossa tehdään hallintopäätös. Kuulemista säädetään HL 34 §. Ennen kuin tapaus ratkaistaan, on asianosaisilla oikeus kertoa mielipiteensä asiasta ja antaa selvitys asioista, joka mahdollisesti vaikuttaa asian päätökseen. Lasta kuulee yleensä sosiaalitoimessa lapselle nimetty sosiaalityöntekijä. (Aer 2012, 196.) Lapsen kuulemisesta on säädetty hallintolain (434/2003, HL) 34 §:ssä ja LSL 42 §:ssä. Lapsen kuuleminen on määrämuotoista, jonka johdosta kuulemisesta sekä sen tarkoituksesta on ilmoitettava lapselle etukäteen. Ennen kuin lasta kuullaan, on lapsella oikeus saada nähtäväksi kaikki asian käsittelyyn liittyvä aineisto. (Toivonen 2017, 128-129.)

Hallinto-oikeudessa lapsi voi kertoa näkemyksistään kirjallisesti tai suullisesti. Lapsen suullisesta kuulemisesta hallinto-oikeudessa säädetään LSL:n 86 §:ssä. Hallinto-oikeus, samoin kuin KHO voi asian käsittelyn aikana kuulla lasta, jos lapsi sitä pyytää tai siihen suostuu. Lähtökohtaisesti hallinto-oikeudet kuulevat vain 12 vuotta täyttäneitä lapsia. Alle 12-vuotiaastakin voidaan kuulla, mutta vain, jos kuuleminen on välttämätöntä asian ratkaisemiseksi, eikä siitä arvioida aiheutuvan lapselle merkittävää haittaa. (de Godzinsky 2012, 93.)

Lapsen etu, lapsen tahto ja lapsen kuuleminen ovat eri asioita ja käsitteiden väliset erot tulee tunnistaa. Lapsen etu on useissa laissa päätöksenteon ratkaiseva peruste. Lapsen tahto voi tulla esille, kun häntä kuullaan, mutta lapsen ei tarvitse ilmaista tahtoaan tai muodostaa mielipidettä asiasta, jonka vuoksi häntä kuullaan. LHL 10.1 §:n mukaan asia on ratkaistava niin, että lapsen etu toteutuu. Lapsen toive voi olla ristiriidassa aikuisen näkemyksen mukaan siitä, mikä olisi lapsen etu. Tällöin lapsen tahto ei voi olla ratkaiseva päätöksenteon kriteeri, mikäli arvioidaan, että lapsen etu toteutuu parhaiten, jos toimitaan lapsen tahdosta poikkeavalla tavalla. Lasta kuullaan, jotta lapsella on mahdollisuus kertoa mielipiteensä. (Aaltonen 2014, 258.) Tilanteessa, jossa lapsen toivetta tai mielipidettä ei voida konkreettisesti toteuttaa tai huomioida, on kuitenkin aina mahdollisuus keskustella ja perustella lapselle hänen etunsa mukaan tehdyistä päätöksistä. Keskustelun käyminen ja tehtyjen päätösten perusteleminen on tärkeää, ettei lapselle jää tunnetta aikuisen pakkovallassa. (Kurttila 2018, 94.)

Kuuleminen on lapselle kuuluva oikeus. Lastensuojelulaki turvaa lapsen oikeuden saada tietoa omasta lastensuojeluasiasta ja lapsella tulee olla mahdollisuus ilmaista mielipiteensä. Lapsella tulee olla mahdollisuus ilmaista mielipiteitä ja toivomuksia koko lastensuojeluprosessin ajan. Mielipiteiden, ajatusten ja toiveiden kertominen on mahdollista kaikille lapsille, iästä riippumatta. (L417/2007, 5§.)

Lapsen mielipiteen selvittämisen tapoja on monenlaisia. Vanhempien lasten kohdalla lapsen mielipide tulee yleensä esille keskustelemalla. Pienen lapsen ollessa kyseessä tai niissä tapauksissa, joissa lapsen on haastavaa ilmaista itseään suullisesti, voidaan mielipidettä

selvittää välillisesti. Lapsen mielipiteen selvittäminen välillisesti tapahtuu esimerkiksi keskustelemalla lapselle läheisten ihmisten kanssa tai muiden tahojen kanssa, jotka lapsen tuntevat hyvin, esimerkiksi päiväkodin tai koulun henkilökunnan kanssa. Myös erilaisten työvälineiden tai työmenetelmien käyttö voi tulla kyseeseen. (Räty 2015, 185-186.) Kun lapsen mielipidettä selvitetään, tulee lapselle samassa yhteydessä kertoa mistä syistä ja missä asiassa hänen mielipidettään selvitetään. Lapselle tulee myös kertoa mihin tarkoitukseen lapsen mielipidettä käytetään ja tuoda esille erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja ja niiden mahdollisia seurauksia. (Toivonen 2017, 128.)

Lapsen kuuleminen ja mielipiteen selvittäminen vaatii aikuiselta herkkyyttä, ammattitaitoa ja riittävästi aikaa. Lapsen kuuleminen tai mielipiteen selvittäminen ei ole teknistä asioiden selvittämistä, vaan tilanteen ja ilmapiirin tulee olla lapselle suotuisa ja rohkaiseva. Parhaimmillaan lapsen minäkäsitys; ymmärrys omasta arvosta ja tärkeydestä sekä minäpystyvyys; kyky ilmaista, jos joku toinen ihminen polkee tätä arvoa, vahvistuu ja kuuleminen tai mielipiteen selvittäminen tukee lapsen kehitystä. Pahimmillaan kuuleminen tai mielipiteen selvittäminen on vahingollista lapsen kehitykselle. (Kurttila 2018, 92-94, 100.)

Lapsella on osallistumisoikeuden lisäksi toisaalta myös oikeus suojeluun ja huolenpitoon. Lapsen suojeleminen voi tulla kyseeseen myös silloin, kun hän ei itse koe sitä tarvitsevansa. Suojelemisen tarve voi rajoittaa lapsen osallistumisoikeutta tai aiheuttaa ristiriitatilanteen. Lapsen suojelemisen on katsottu olevan tärkeämpää kuin osallistumisoikeus. Niissä tilanteissa, joissa mielipiteen selvittäminen järkyttäisi lasta tai muutoin rasittaisi kohtuuttomalla tavalla voidaan lapsen mielipide jättää selvittämättä. Lapsen psyykkinen suojelu katsotaan tällöin tärkeämmäksi asiaksi mielipiteen selvittäminen. (Aaltonen 2014, 257.)

3 Osallisuus

3.1 Osallisuus käsitteenä

Osallisuus käsitteen määrittelemine ei ole yksiselitteistä ja osallisuus voidaan määritellä eri tavoilla ja eri näkökulmista (Oranen 2008, 7; Särkelä-Kukko 2014, 35). Osallisuus, osallistuminen ja osallistaminen käsitteitä käytetään usein rinnakkain termien sisältöeroista huolimatta. Osallistuminen ja osallisuus liittyvät toisiinsa. Osallistuminen on osallisuuteen verrattuna konkreettisemmin yhteydessä kansalaisten oikeuksiin ja velvollisuuksiin sekä yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Osallistumista voi olla esimerkiksi toimiminen erilaisissa tapahtumissa tai tempauksissa, päätöksentekoa eli vaikuttamistoimintaa, vapaa-ajan toimintaa tai kansalaistoimintaa. Osallistuminen voi olla pitkäkestoistakin osallistumista, jonka tavoitteena on jonkin päämäärän saavuttaminen. Osallistuminen mahdollistaa yksilölle itsensä toteuttamisen, vaikuttamisen omaan elämään ja itselle merkittäviin asioihin. Osallistuminen on yksi osallisuuden muoto. Osallistamisella tarkoitetaan ihmisten aktivoimista ja kannustamista osallistumaan, jonka myötä heidän on mahdollista saada kokemuksia osallisuudesta. (Särkelä-

Kukko 2014, 34-36.) Ihminen voi saada osallisuuden kokemuksia osallistumalla toimintaan (Romakkaniemi, Lindh & Laitinen 2018, 15).

Stenvall (2013) erottaa osallisuuden ja osallistumisen toisistaan aktiivisuus-käsitteen avulla. Esimerkiksi neuvotteluun osaa ottaminen on toimimista ja aktiivista tekemistä. Osallisuutta on tunne tai kokemus, jonka lapsi saa. Lapsi voi osallistua ja kokea olevan osallinen, mutta yhtä hyvin lapsi voi kokea voimakasta osallisuuden tunnetta, vaikka ei olisi ollut itse lainkaan läsnä esimerkiksi neuvottelussa. (Stenvall 2013, 75.) Toisaalta on mahdollista, että lapsi ei saa osallisuuden tai vaikuttamisen kokemusta, vaikka olisi osallistunut neuvotteluun ja esimerkiksi saanut aikuiselta tukea ja apua mielipiteensä ilmaisemiseen. Osallisuuden katsotaan siis toteutuvan tunnetasolla, jolloin pelkkä fyysinen paikalla olo ei riitä. Toisaalta paikalla olo ei myöskään ole osallisuuden toteutumisen edellytys. (Hotari, Oranen & Pösö 2013, 150-151, 153-154.)

Lähestyttäessä osallisuuden käsitettä yksilön näkökulmasta osallisuudella tarkoitetaan kuulumisen tunnetta, kuulumista yhteisöön tai yhteiskuntaan. Osallisuus ja osallisuuden kokemukset ovat yhteydessä yksilön ihmiskäsitykseen, henkilökohtaiseen elämismaailmaan ja identiteettiin. Osallisuus on parhaimmillaan henkilökohtaisesta sitoutumisesta nousevaa omaehtoista toimintaa ja vaikuttamista omaan elämänsäntekemiseen ja vastuun kantamista tehdyistä päätöksistä. (Särkelä-Kukko 2014, 35.) Osallisuuden käsitteeseen liittyy ajatus siitä, että asiakkaalla on mahdollisuus vaikuttaa palveluprosessiin (Romakkaniemi ym. 2018, 15).

Tarkasteltaessa osallisuutta laajasta näkökulmasta, sillä tarkoitetaan yhteisöön liittymistä, kuulumista ja siihen vaikuttamista. Se on vastavuoroista toimintaa, jonka edellytyksenä on, että yhteisössä jäsenet otetaan huomioon ja toisaalta jäsenet osallistuvat aktiivisesti. (Oranen 2008, 7.)

Yhteiskunnan tasolla tarkasteltuna osallisuus liittyy edustukselliseen demokratiaan ja yksilön edellytyksiin osallistua ja vaikuttaa omassa ympäristössään. Yksilön toiminta voi olla passiivista, mutta ihmisellä on mahdollisuus osallistumiseen joko lain määrittämänä tai omaehtoisena toimintana, joka on mahdollista esimerkiksi kansalais- tai järjestötoiminnan kautta. (Rouvinen-Wilenius 2014, 52.)

Yksinkertaistettuna ilmaisten osallisuus tarkoittaa kiinnittymistä esimerkiksi yhteisöihin, ympäristöön ja yhteiskuntaan, jolloin ihminen kokee yhteenkuuluvuuden, turvallisuuden ja oikeudenmukaisuuden tunnetta. Yksilön osallisuuden kokemuksiin vaikuttaa yhteiskunnan rakenteet ja yksilön käytössä olevat voimavarat, elintaso, kuulumisen ja itsensä toteuttamisen ulottuvuudet. Jokainen kokee osallisuuden eri tavoin riippuen siitä, kuka ja miten osallisuutta määritellään tai mihin kokonaisuuteen tai kenen toisen osallisuuteen osallisuutta vertailee. (Särkelä-Kukko 2014, 49.) Kun ihmisellä on kokemus osallisuudesta, se on havaittavissa hänen

tunteistaan, tiedoista, tarinoista ja paikallisista puhetavoista. Ihminen tuntee itsensä kyvykkääksi ja arvostaa omaa rooliaan yhteisössä. (Moisio, 2018, 16.)

Osallisuutta vahvistaa sosiaaliset suhteet ja yhteisöt sekä kokemukset yhteisöllisyydestä. Osallisuuden kokemuksiin liittyy se, pystyykö ihminen vapaasti ilmaisemaan tunteitaan ja millä tavoin hänen tunteensa huomioidaan. Yhteenkuuluvuuden tunnetta ei synny, mikäli tunteet siivutetaan tai niihin ei suhtauduta vakavasti. Jaetut tunteet vahvistavat yhteisöä ja kasvattaa tunnetta yhteenkuuluvuudesta. (Särkelä-Kukko 2014, 41.) Osallisuuden kokemus kehittyy, kun yksilö havaitsee osallisuuden mahdollistamat hyödyt. Osallisuutta lisäävien toimintakäytäntöjen kehittäminen on mahdollista vastavuoroisen toiminnan kautta, jolloin yhteisössä kunnioitetaan osallistujia ja toisaalta osallistutaan aktiivisesti. Osallisuudessa olennaista on luottamus, sitoutuminen ja kuulluksi tuleminen. (Rouvinen-Wilenius 2014, 52.)

Osallisuuden ja osallisuuden kokemusten muodostumiseen liittyvät rakenteelliset seikat, yleinen asenneilmapiiri sekä ihmisen käytettävissä olevat voimavarat. Yhteisössä olevat rakenteet voivat vaikuttaa yksilöiden osallisuuden kokemuksiin tukevalla tavalla. (Särkelä-Kukko 2014, 39, 42). Yhteisöllä on merkittävä rooli osallisuuden kokemusten syntyemisessä, sillä osallisuus muodostuu vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Turvallisessa yhteisössä, jossa lapsella on mahdollisuus osallisuuteen, lapsi tulee nähdyksi ja kuulluksi ja hän voi olla oma itsensä. (Moisio 2018, 16; Kallio, Korkiamäki & Häkli 2015, 9-10.) Rakenteissa olevat epäkohdat voivat toisaalta vaikuttaa osallisuuteen ja osallisuuden kokemuksiin niitä heikentävällä tavalla. Ihmisillä on eritavoin voimavaroja käytettävissä, riippuen heidän elämäntilanteestaan. Osallisuuden kokemukset ja kuulumisen tunne ovat yhteydessä yksilön voimavaroihin. Vaikeassa elämäntilanteessa ihmisellä ei välttämättä ole mahdollisuuksia, kykyä ja jaksamista käyttää voimavarojaan niin, että kokemus osallisuudesta pääsisi kehittymään. Haastava elämäntilanne heikentää yksilön voimavaroja ja huomio kiinnittyy tilanteesta selviytymiseen osallisuuden sijaan. Omien voimavarojen hyödyntäminen on vaikeaa myös, niissä tilanteissa, kun ihminen ei usko omiin voimavaroihin tai tunnista niitä. Osallisuuden kokemuksen esteenä voi olla myös auttajatahon kyvyttömyys nähdä asiakkaan käytössä olevia voimavaroja. Osallisuuden kokemuksen muodostumiseen liittyy merkittävällä tavalla yksilön kokemus siitä, että hänellä on valtaa ja edellytyksiä toteuttaa asioita, joita häneltä odotetaan. Osallisuuden kokemukseen vaikuttaa merkittävästi myös yksilön kokemukset omasta arvostuksestaan. Hyvä itsetunto tukee itsensä ilmaisemista. Yhteisön arvostus vaikuttaa osallisuuden kokemukseen sitä vahvistavalla tai heikentävällä tavalla. (Särkelä-Kukko 2014, 39, 42.)

3.2 Osallisuus lainsäädännössä

Lapsen mahdollisuuden osallisuuteen turvaa lainsäädäntö. Osallisuus on jokaisen lapsen perusoikeus. Suomen perustuslain 6 §:n mukaan jokaisella asianosaisella on oikeus saada tietoa itseä koskevista asioista ja kertoa niistä oma mielipiteensä iästä riippumatta. Lasten ollessa kyseessä, viranomaisella on erityinen velvoite kohdella lapsia tasa-arvoisesti yksilöinä, sekä

antaa lapsille mahdollisuus vaikuttaa heitä koskeviin asioihin. (L731/1999, 6§.) Myös sosiaali- huoltolaissa pyritään edistämään asiakkaiden osallisuutta ja asiakkaiden etua. Mikäli sosiaali- huollon toimet liittyvät lapseen, on toimissa huomioitava ensisijaisesti lapsen etu. Asiakkai- den etua arvioitaessa on huomiota kiinnitettävä muun muassa asiakkaiden osallisuuteen ja vaikutusmahdollisuuksiin. (L1301/2014, 1§, 4§, 5§.) Lastensuojelulaki velvoittaa ottamaan huomioon lapsen osallisuuden jokaisessa lastensuojeluprosessin vaiheissa, jolloin lapsi on ky- kenevä osallistumaan lasta koskevien asioiden hoitamiseen. Lastensuojelulain mukaan lasta pitää aktiivisesti huomioida ja hänen kanssaan olla vuorovaikutuksessa. Lasta tulee tavata henkilökohtaisesti ja suunnitelmat tulisi laatia lapsen kanssa yhteistyössä. Lapsella tulee olla mahdollisuus olla mukana määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa työtä, jota hänen hy- väksi tehdään. (L417/2007, 20§, 29§, 30§) Lastensuojelulain 8 § mukaan lasten tarpeet ja toi- vomukset on otettava huomioon järjestettäessä ja kehitettäessä heille suunnattuja palve- luita. (L417/2007 8§.) Lisäksi useat muut lait ja sopimukset velvoittavat niin viranomaiset, kuin palveluntarjoajat tarjoamaan lapsille osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia. Selkeitä osallisuuteen liittyviä lainsäädäntökohtia löytyy perustuslain, sosiaalihuoltolain ja lastensuo- jelulain lisäksi nuorisolaista, vammaispalvelulaista, päivähoitolaista ja perhehoitajalaista. (Pyykkönen, 2014, 27.)

Lastenoikeuksien komitea on antanut 12 artiklassa yleiskommentin No. 12, tässä kommentissa tuodaan esiin osallisuus oikeuksien ehdottomuutta. Lapsen halutessa olla osallisena häntä itse- ään vaikuttavien asioiden käsittelyssä, tulee sen aina olla mahdollista. Sellaisissa tilanteissa, joissa arvioidaan osallisuuden myötä tulevan riskejä lapselle, tulisi aktiivisesti etsiä keinoja, joilla lapsi olisi osallisena asioissaan, mutta samalla myös turvassa. Kaikilla lapsilla ovat samat oikeudet ja heidän mielipiteillään on painoarvoa lapsen asioita käsitellessä. Sopimusvaltioiden tulee taata lapselle mahdollisuus osallisuuteen esimerkiksi osoittamalla lapselle avustajan tai tarjota vammaiselle lapselle hänen tarvitsemiaan apuvälineitä tai muista järjestelyitä. (Toivo- nen 2017, 123.)

Lapsen oikeudella osallisuuteen ja vaikuttamismahdollisuuteen tarkoitetaan yksittäisen lapsen tai lapsiryhmän oikeudesta saada näkökantansa huomioituksi. Lapsella, joka pystyy muodosta- maan mielipiteen, on oikeus omaan näkemykseen ja lapsi voi näkemyksensä tuoda julki häntä koskeviin asioihin liittyen. Näkemyksen selvittämien lisäksi lapsen mielipide tulee ottaa huo- mioon lapsen ikä- ja kehitystason mukaisesti. Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsella on oikeus tulla kuulluksi häntä koskevissa asioissa. Sopimuskohdan mukaan lapselle tulee an- taa mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimin- nissa ikään sitomatta. (Hakalehto-Wainio 2013, 39.)

Lapsen edun selvittämiseen liittyy olennaisena osana lapsen näkemyksen huomioiminen. Rat- kaisu ei ole lapsen edun mukainen lapsen oikeuksien sopimuksen tarkoittamalla tavalla, jos lapsen mielipidettä asiaan liittyen ei ole selvitetty ja otettu huomioon. Julkisessa hallinnossa

on vaarana, että lapsen osallisuus jää toteutumatta, kun osallisuutta rajoitetaan lasta suojeltaessa ilman, että asiaa huolellisesti perustellaan. Lasten osallistumisen myötä aikuisten vaikutusvalta vähenee, johon ei kuitenkaan kaikkialla olla valmiita. (Hakalehto-Wainio 2013, 40, 42.)

Lapsen osallistumisoikeuden ja vaikutusvallan lisäämisen päämääränä on ollut kohentaa lasten mahdollisuuksia olla mukana päätöksenteossa lapsen omissa asioissa. Lapsen oikeuksien sopimuksen yhteydessä huomioidaan usein jännite lastensuojelun ja lasten osallisuuden välillä. Tällöin kyse on lapsen oikeudesta hyvinvointiin ja suojeluun ja toisaalta vapaus- ja osallistumisoikeuteen mahdollisesti liittyvästä ristiriidasta. Valtiolla on velvollisuus huolehtia siitä, että kaikki lapsen oikeudet toteutuvat. Lapsella on yhtäläiset oikeudet suojeluun sekä vaikuttamiseen ja osallistumiseen. (Hakalehto-Wainio 2013, 35-36.)

Lapsen valmiudet osallistua itseään koskevien asioiden käsittelyyn ja itsemääräämisoikeuden kehittymisen kannalta on tärkeää, että lapselle luodaan mahdollisuuksia osallisuuteen. Aikuisen tehtävänä on edistää lapsen kykyä itsenäiseen ajatteluun, päätöksentekoon ja toimintaan. Lapsen valmiuden ovat vasta kehittymässä, tästä syystä lapsi ei välttämättä ole vielä täysin kykenevä osallisuuteen. Perheen haastavan tilanteen vuoksi lapsella ei välttämättä ole kehitykselle tärkeitä kokemuksia kuulluksi tulemisesta. Lapsella voi lisäksi olla negatiivisia kokemuksia myös perheen ulkopuolella, esimerkiksi koulussa kuulematta jäämisestä, johtuen lapsen esimerkiksi syrjään vetäytymisestä tai asosiaalisesta käyttäytymisestä. Tästä syystä on tärkeää, kehittää lastensuojeluun piirissä olevien lasten kykyjä ja turvata heidän mahdollisuutensa osallisuuteen. (Toivonen 2017, 19, 157.)

Sosiaalihuollon ammattihenkilöillä on eettinen velvollisuus pyrkiä edistämään asiakkaiden osallisuutta. Asiakkaiden osallisuuden edistäminen katsotaan tarpeelliseksi yksittäisen ihmisen ja yhteiskunnallisen välisen vallan epätasapainon vuoksi. (Heikkinen 2017, 16.) Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä ohjaa edistämään asiakkaiden osallisuutta. Tämä on työntekijän eettinen velvollisuus. Sosiaalihuollon ammattihenkilön työn päämääränä on pyrkiä lisäämään asiakkaiden sosiaalista toimintakykyä, yhdenvertaisuutta sekä osallisuutta. Työn tarkoituksena on parantaa hyvinvointia ja vähentää ihmisten syrjäytymistä. (L817/2015, 4 §.) Osallisuuden edistäminen kuuluu sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestön Talentian julkaisemaan sosiaalialan ammattihenkilöstön eettisiin ohjeisiin. Työntekijän tulee ohjata asiakasta osallisuuteen asiakkaaseen liittyvissä asioissa. Asiakkaalle tulee antaa riittävästi ja ymmärrettävällä tavalla oikeanlaista tietoa asiakkaan asiassa. Asiakkaalla tulee olla mahdollisuus omien mielipiteiden ja näkemysten esittämiseen, jonka kautta hänen on mahdollista vaikuttaa omiin asioihin. (Talentia 2017.)

Osallisuus ja asiakkaan itsemääräämisoikeus liittyvät toisiinsa, kuitenkin kaikilla asiakkailla, mukaan lukien myös heillä, jotka eivät kykene itsemääräämiseen, on oikeus osallisuuteen. (Heikkinen 2018, 16, 36.)

3.3 Lapsen osallisuus lastensuojelutyössä

Osallisuus on lastensuojelussa merkittävä periaate. Lasten osallisuus lastensuojelussa voidaan erotella kahteen tasoon, prosessitason osallisuuteen ja kohtaamistason osallisuuteen. Prosessitason osallisuudella tarkoitetaan sitä, että koko lastensuojelun prosessin ajan lapsen on mahdollista saada ja myös itse jakaa tietoa. Lastensuojelun prosessin aikana on olennaista kohdata lapsi ja toisaalta lapsen kokemus siitä, että hänet huomioidaan. Kohtaamistason osallisuudessa tavoitellaan dialogista vuorovaikutusta lapsen kanssa ja lapsen kokemusten tavoittamista. (Muukkonen 2013, 165.)

Kun osallisuuden käsitettä tarkastellaan lapsen oikeuksien näkökulmasta, osallisuus nähdään olevan lapsen ja viranomaisten välinen suhde, jossa lapsen on mahdollista vaikuttaa viranomaisten toimintaan. Vaikuttaminen on vaikeaa, jos ei voi olla mukana asioita käsiteltäessä tai niistä ei saa tietoa. Osallisuus koostuu oikeudesta saada informaatiota asioista, jotka lasta koskettavat sekä mahdollisuuksista kertoa mielipiteensä niistä, jolloin asioihin vaikuttaminen mahdollistuu. (Oranen 2008, 9-11.) Noam Pelegin (2013, 529-530) mielestä osallisuus tulee nähdä merkittävänä lapsen kehitystä tukevana tekijänä, jolloin osallisuus on yksi kehityksen perusedellytys. Tällöin osallisuuden puute vaikuttaa negatiivisella tavalla lapsen kehitykseen.

Lapsen osallistumiseen ja osallisuuden kokemuksen toteutumiseen vaikuttaa merkittäväällä tavalla aikuinen. Aikuiset ovat osallisuuden viimeisiä portinvartijoita. Heillä on viimekädessä valta päättää siitä, huomioidaanko lasten näkemykset käytännössä ja missä laajuudessa. (Roos 2016, 15.) Osallisuuden kokemus rakentuu vuorovaikutuksessa ja aikuisen ottama rooli tilanteessa vaikuttaa siihen, kokeeko lapsi osallisuutta ja tuleeko hänelle tunne siitä, että häntä halutaan kuulla ja hänellä on mahdollisuus vaikuttaa omiin asioihin. (Percy-Smith & Thomas 2010, 357.) Aikuisen velvollisuus on huolehtia lapsen oikeuksien toteutumisesta. Aikuisilla on velvollisuus kuulla lasta, kunnioittaa lapsen mielipiteitä ja ottaa lapsen näkemykset huomioon asioissa, jotka vaikuttavat lapsen elämään. Osallisuuden haasteina ovat kulttuuriset asenteet lapsia kohtaan, vanhat käytännöt ja asenteet sekä poliittiset ja taloudelliset seikat. (Pajulampi 2014, 97.) Kun aikuiset antavat lapsille mahdollisuuden osallisuuteen, on lasten mahdollista kehittää omaa kompetenssiaan ja olla mukana päätöksentekoprosessissa, joka liittyy lapsen asioihin. (Križ & Roundtree-Swain 2017, 32.)

Lapsen osallisuus on kommunikaatiota lapsen kanssa, lapsen kuuntelemista, kuulemista ja kunnioittamista. Osallisuuden myötä lapsella on mahdollisuus olla aktiivinen toimija hänen elämäänsä liittyvissä asioissa. Yhteiskuntatieteellisessä lapsitutkimuksessa yhtenä olennaisimpina käsitteinä on toimijuuden käsite. Toimijuus voidaan nähdä sosiaalisesti, ajallisesti ja

paikallisesti muodostuneena ja yhtä aikaa muuttavana tilana, johon liittyy useat ympäröivät rakenteelliset ehdot. (Pajulammi 2014, 97.) Toimijuudella tarkoitetaan yksilön kykyä nähdä itsensä ihmisenä, joka voi tehdä päätöksiä ja valintoja. Valintojen tekemiseen vaikuttaa rakenteet ja ympäröivä todellisuus. Toimijuus on väylä osallisuuteen. (Romakkaniemi ym. 2018, 16.)

Osallisuus on lapsen ja aikuisen keskinäistä toista kunnioittavaa tiedonvaihtoa ja kanssakäymistä. Lapset oppivat toisten näkemysten huomioonottamista ja vaikuttaminen. Osallisuus ei ole hetkellinen, yksittäinen teko. Pyrkimys on vuoropuheluun, jonka myötä voidaan kehittää esimerkiksi menettelytapoja, ohjelma tai toimenpiteitä. Osallisuuden toteutumisen myötä mahdollistuu myös muiden lasten oikeuksien toteutuminen. Muiden oikeuksien todellinen toteutuminen on haasteellista, jos lapsella ei ole mahdollisuutta vaikuttaa omiin asioihin. Lapsen osallistuminen ilmentää modernia ajattelua aktiivisesta kansalaisesta ja on olennaisella tavalla osa lasten ja nuorten ihmisoikeuskasvatusta. (Pajulammi 2014, 97, 123.) Moisio (2018, 16) näkee, että lastensuojelussa aikuinen voi tukea osallisuuden toteutumista viettämällä aikaa lasten kanssa. Osallisuus vahvistuu vuorovaikutuksen kautta syntyvän luottamuksellisen suhteen ja lapsen kunnioittavan ja yksilöllisen kohtaamisen myötä.

Monesti lasten osallisuus laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissa liitetään erilaisiin instituutioihin ja rakenteisiin. Osallisuuden voidaan ajatella olevan ainoastaan yhteiskunnalliseen päätöksentekoon kuuluvan prosessin osa, jonka ainoana tarkoituksena on selvittää lapsen mielipide. Osallisuus on kuitenkin enemmän kuin kertaluonteinen oman mielipiteen ilmaiseminen jostakin asiasta. Lapsen tulee toki voida kertoa kokemuksiaan, näkemyksiään ja mielipiteitään liittyen päätöksentekoon, mutta lapsella tulee olla myös mahdollisuus vaikuttaa arkeen ja jokapäiväiseen elämään. Osallisuus on jatkuvaa vuoropuhelua ja vuorovaikutusta, se on pienten henkilökohtaisten kysymysten esittämistä arjessa. (Laakso 2019, 64; Moisio 2018, 10; Pajulammi 2014, 112.)

3.4 Osallisuutta kuvaavia malleja

Osallisuus rakentuu erilaisista tekijöistä. Osallisuutta on pyritty mittaamaan ja kuvaamaan erilaisten mallien avulla. Thomasin (2002, 174-176) mallin mukaan osallisuus rakentuu kuudesta eri ulottuvuudesta. Osallisuuteen kuuluu mahdollisuus valita, osallistuuko työskentelyyn. Lapselle kuuluu mahdollisuus saada tietoa sekä mahdollisuus vaikuttaa prosessiin. Lapsella tulee olla mahdollisuus ilmaista itseään sekä mahdollisuus saada tarvitsemaan apua ja tukea itsensä ilmaisuun. Viimeisenä ulottuvuutena on mahdollisuus tehdä itsenäisesti päätöksiä. Mallissa korostuu lapsen oma kokemus osallisuudesta.

Osallisuutta on kuvattu myös erilaisilla porras- ja tikapuumalleilla. Yleensä mallien ajatuksena on, että mitä korkeammalla lapsi portailla tai tikkailla on, sitä enemmän hänellä on

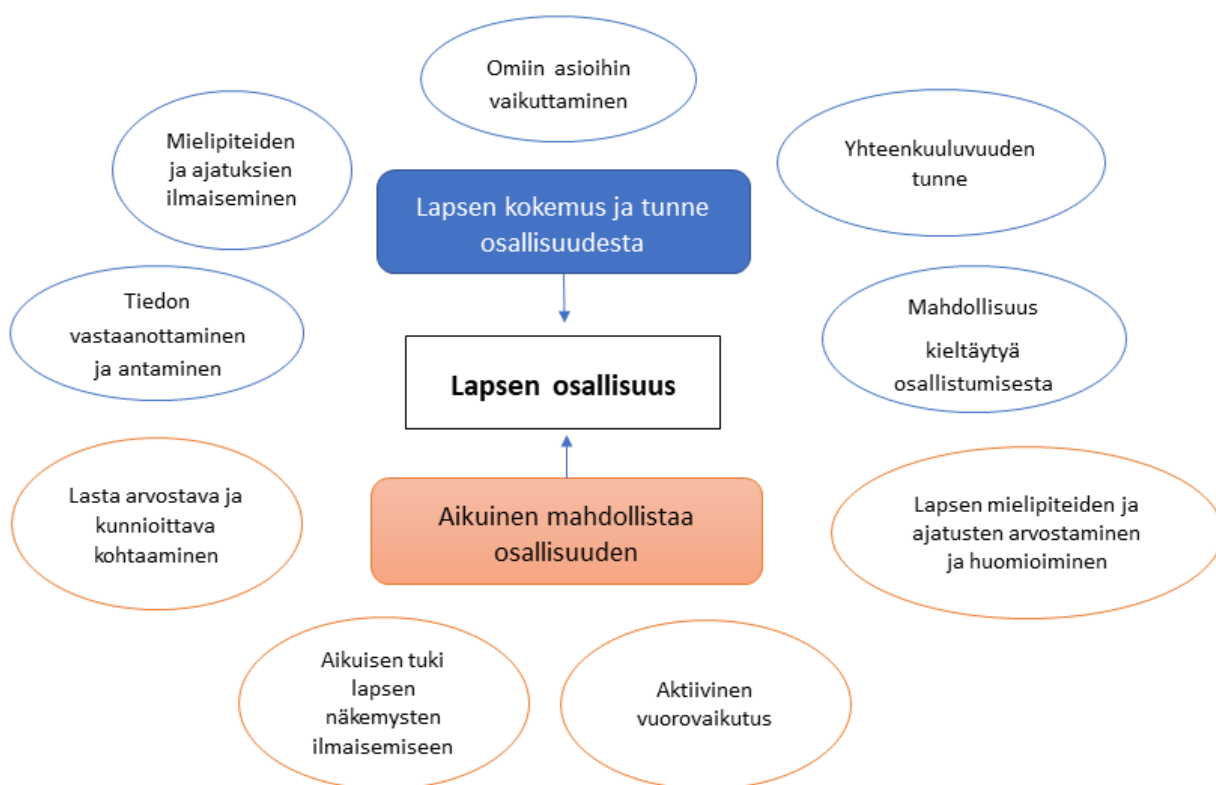
mahdollisuuksia osallisuuteen. Horelli (1994, 38-39) on luonut osallisuuden tikkaat soveltaen Sherry R. Arnsteinin (1968) laatimaa valtaan liittyvää asteikkoa. Horellin osallisuuden ensimmäisellä tikkaalla lapsi sopeutuu jo olemassa oleviin suunnitelmiin. Toisella tasolla on lapsen kuuleminen. Kolmannella tasolla lapsi voi osallistua aikuisen suunnitteluun. Neljännellä tasolla lapset ja aikuiset suunnittelevat yhteistyössä. Viimeisellä tikkaalla lapset tekevät suunnittelutyön itse aikuisten auttaessa tarvittaessa.

Shierin (2001, 114-115) mallissa on myös viisi osallisuuden tasoa. Ensimmäisessä tasossa lapsia kuunnellaan. Toisessa tasossa lapsen kuunteleminen on omaksuttu, eli lapsen mielipide pyritään tavoittamaan rohkaisemalla lapsia kertomaan ajatuksiaan. Lasta myös tuetaan mielipiteen ilmaisuun. Kolmannella tasolla lapsen mielipiteen kuuntelemisen lisäksi mielipide huomioidaan. Neljännellä tasolla lapset ovat mukana päätöksen teossa, mutta aikuisella on yhä vastuu päätettävistä asioista. Viimeisellä tasolla lapsilla on valtaa sekä vastuuta päätöksiä tehtäessä. Shierin porrasmallissa on lisäksi ulottuvuus, jossa aikuisten valmiuksia, mahdollisuuksia sekä velvollisuuksia tarkastellaan suhteessa lapsen osallisuuteen. Shierin mallin avulla aikuisten roolin analysoiminen on mahdollista.

Roger Hartin (1999, 43-45) kehittämä malli pohjautuu Arnsteinin 1960-luvulla luomaan portaikkoon, jossa päämääränä oli kuvata kansalaisten yhteiskunnallisen osallistumisen kehittymistä. Kahdeksantasoisessa mallissa lasten osallisuus mahdollistuu vasta neljänneltä portaalta eteenpäin. Kolmella ensimmäisellä portaalla osallisuus ei toteudu lainkaan, vaan lapsia manipuloidaan osallisuuteen ja heitä kuullaan vain muodon vuoksi. Lapset otetaan mukaan vain aikuisten omien päämäärien mukaisesti. Mitä ylemmäs portailla edetään, sitä paremmin lapsilla on mahdollisuuksia osallisuuteen: portaiden keskivaiheilla lasten tiedon määrä toiminnan tarkeitusperistä kasvaa ja heillä on mahdollisuus vaikuttaa toimintaan aikuisten kuitenkin vielä vahvasti ohjatessa toimintaa. Mallin ylimmillä portailla lapset voivat tehdä itsenäisesti aloitteita ja he ovat tasavertaisesti mukana päätöksenteossa sekä toiminnan suunnittelussa.

Hartin mallissa osallisuuden toteutumiseen vaikuttaa se, kuinka paljon lapsilla on mahdollista saada tietoa toiminnasta, ja olla mukana vaikuttamassa toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Osallisuus ei toteudu, mikäli lapsilla ei ole mahdollisuuksia saada tietoa toiminnan taustoista tai toimintaan kuuluvista asioista. (Turja 2010, 34.)

Ymmärrän opinnäytetyössäni lapsen osallisuuden kannalta olennaisimmiksi asioiksi osallisuuden kokemuksellisuuden sekä lapselle syntyvää tunnetta osallisuuden toteutumisesta. Opinnäytetyössä osallisuus käsitteenä ymmärretään kokemuksellisena tilana, jonka merkitys on syvempi ja kattavampi kuin osallistuminen. Olen kuviossa (kuvio 1) esittänyt visuaalisessa muodossa, mitä tässä opinnäytetyössä tarkoitan osallisuudella ja mitkä ovat mielestäni keskeisimmät lapsen osallisuuteen vaikuttavat tekijät.

KUVIO 1 Lapsen osallisuuteen vaikuttavia tekijöitä (Thomas 2002, Oranen 2008 & Muukkonen 2013.)

3.5 Osallisuuden edellytyksiä

Lapsen mahdollisuus osallisuuteen toteutuu tai jää toteutumatta hyvinkin arkipäiväisissä hetkissä (Pajulammi 2014, 113). Osallisuus edellyttää työntekijältä tekoja, joiden myötä lapset pääsevät osallisiksi työskentelyyn. Kun työntekijä on saanut asiakkaat osallisiksi työskentelyyn, pystytään asiakkuutta toteuttamaan yhdessä. Osallisuus tulisi nähdä työskentelyä ohjaavana periaatteena, jolloin lähdetään liikkeelle siitä, että lapsi huomioidaan ainutlaatuisena yksilönä. Erilaiset muuttujat vaikuttavat siihen, millainen osallisuus on tavoitteena ja millä keinoin osallisuutta pyritään edistämään. (Muukkonen 2008, 165.) Sijoitetuilla lapsilla on erilaisia taustoja ja kokemuksia, sekä mahdollisesti diagnooseja tai traumoja, jotka vaikuttavat lapsen kanssa työskentelyyn. Lapsen osallistumisen tapoihin vaikuttaa lapsen omat toiveet, siitä millä tavoin ja missä paikoissa osallistuminen toteutuu. Myös lapsen ikä vaikuttaa työskentelyn tapoihin. (Muukkonen 2013, 166-167.)

Lasten osallisuuden merkittävimpiä elementtejä on lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus (Hotari ym. 2009, 123; Pajulammi 2014, 112-113; Roos 2016, 55). Lasten osallisuuden toteutuminen edellyttää työntekijöiltä halukkuutta toimia yhteistyössä lasten kanssa. Lapsi kasvaa itsensä ilmaisemiseen rakentavalla tavalla harjoittelun myötä. Lapsi kiinnittyy yhteisöön, kun

lasta kuullaan ja hän saa kokemuksen mukana olemisesta, vaikkei lapsen ehdotus toteutuisinakaan tai lopputulos ole välttämättä sellainen, kuin lapsi olisi toivonut. (Pajulampi 2014, 112-113.)

Aikuisen ja lapsen välillä vallitseva luottamus mahdollistaa avoimen vuorovaikutuksen. Kun pystyy rakentamaan luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen, on työntekijän mahdollista kuulla lasta ja lapsella on todellinen mahdollisuus osallisuuteen. Tulosten syntymiseen vaikuttaa kokemus kuulluksi tulosta ja osallisuudesta. Tavoitteiden saavuttaminen mahdollistuu, kun työntekijän ja lapsen välillä on luottamusta. Myös työskentelyyn sitoutuminen helpottuu. (Hotari ym. 2013, 159.)

Osallisuuden toteutumiseen vaikuttavia tekijöitä ovat luottamus, sitoutuminen ja kuulluksi tuleminen. Osallisuuteen on mahdollista oppia. Osallisuuden kokemusta on mahdollista vahvistaa silloin, kun lapselle tulee tunne siitä, että osallisuudella on merkitystä lapsen oman elämän kannalta. Parhaimmillaan lapsilla on kokemuksia osallisuudesta perheen arjen myötä, jonka jälkeen osallisuuden kokemukset jatkuvat luontevasti yhteisöissä ja yhteiskunnassa. (Rouvinen-Wilenius 2014, 67.)

Vaikka osallisuus koostuu arkipäiväisistä asioista, vaatii sen toteutuminen töitä. Organisaation johdon ja työntekijöiden tulee sitoutua osallisuuteen arvona ja tukea sen toteutumista käytännössä. Näin toimiessaan johto toimii esimerkkinä työorganisaatiolle. (Oranen 2013, 122, 124.) Asiakkaan osallisuuden toteutumista edesauttaa asiakkaiden osallisuuden omaksuminen yhdeksi työskentelyperiaatteeksi (Muukkonen 2013, 166-167). Myös työyhteisössä sovitut käytännöt ja toimintamallit voivat tukea osallisuuden toteutumista. (Halme, Vuorisalmi & Perälä 2014, 22; Roos 2016, 94.) Osallisuus liittyy valtaan. Lasten osallisuus vaatii työntekijöiltä uskallusta luopua osasta vallastaan. Vallasta luopuminen on kuitenkin monimutkaista, koska valta ja vastuu linkittyvät toisiinsa. On myös huomioitava, että lastensuojelussa lasten osallisuus toteutuu monitahoisissa verkostoissa, joissa toimijoina ovat lapsen lisäksi viranomaisia, lapsen vanhemmat ja asiantuntijoita omine käsityksineen ja intresseineen. (Hotari ym. 2013, 157.)

Lapsen osallisuus voi jäädä puutteelliseksi, jos arvioidaan, ettei lapsen kyvyt riitä osallistumiseen tai arvioidaan, että lapselle tulisi osallistumisen myötä liian monta eri hoitokontaktia. Lasta voidaan myös haluta suojella, jolloin arvioidaan, että käsitellyt asiat ovat lapselle mahdollisesti liian raskasta kuultavaa tai työntekijä arvioi, että lapsen turvallisuus tai turvallisuudentunne voi vaarantua. Työntekijän tulee harkita lasten osallistumista esimerkiksi neuvotteluihin, huomioiden mistä aiheista on tarkoitus keskustella sekä minkälaiseksi keskustelun luonne ja ilmapiiri tapaamisessa mahdollisesti menee. Tärkeintä ei ole lapsen osallistumisesta työntekijöiden tai muiden osallistujien saama hyöty, vaan tulee arvioida, miten lapsi tilanteen mahdollisesti kokee. (Muukkonen 2008, 136.)

Asiakkaan osallisuuden toteutumista oman asian hoitamisessa on mahdollista tarkastella sen perusteella, kuinka hyvin asiakkaalla on ollut mahdollisuus saada tietoa häneen liittyvistä suunnitelmista ja toimenpiteistä. Osallisuuden toteutumiseen liittyy olennaisena osana myös se, kokeeko asiakas tulleen kuulluksi, miten hänen toiveensa on huomioitu ja minkälaiset vaikutusmahdollisuudet asiakkaalla on ollut työskentelyprosessissa. Osallistumisen seuraukset on mahdollista havaita yleensä välittömästi. Neuvottelun jälkeen asiakas voi arvioida kokeeko hän tulleen kuulluksi vai onko keskustelua käyty asiakkaan ylitse ammattilaisten välillä. Vaikka osallisuus koostuu arkipäiväisistä asioista, vaatii sen toteutuminen töitä. (Oranen 2013, 122, 124.)

Lapsen kokemusta käsiteltävistä asioista voi kuitenkin olla vaikea arvioida. Aikuiset eivät aina pysty tukemaan lasta tilanteen vaatimalla tavalla. Tuleekin arvioida tilanne- ja lapsi-kohtaisesti, miten aikuisten tulee lapsen osallistuminen huomioda. Pohdittaessa lapsen osallistumista, tulee kysyä lapsen omaa mielipidettä osallistumiseen. (Muukkonen 2008, 136.) Yhdeksi osallisuuden muodoksi voidaan nähdä olevan myös osallistumisesta kieltäytyminen (Oranen 2008, 11). Vaikka lapsi ei olisi paikalla tapaamisessa, lapsen osallisuuden kannalta tärkeää on, että hänelle annetaan mahdollisuus saada tietää, mitä asioita on käsitelty ja kuunnella lapsen oma näkemys asioista (Muukkonen 2013, 175).

Valtakunnallisen Lastensuojelun kehittämisohjelman osahankkeessa ”Lasten osallisuus lastensuojelussa” kartoitettiin lasten näkemyksiä ja kehittämis ehdotuksia. Työntekijöiltä toivottiin taitoa kohdata asiakkaat niin, että työskentelyssä olisi mahdollista huomioda kokonaisvaltaisesti asiakkaitten elämäntilanne. Tärkeäksi koettiin se, että yhteistyötä voitaisiin tehdä avoimesti ja luottamuksellisesti. Lapset toivoivat, että työntekijöillä olisi aikaa rakentaa luottamusta ja lähestyä hienovaraisesti. Tärkeäksi nähtiin myös yksilöllinen huomioiminen, kunnioittaminen ja ajan antaminen. Haastatelluilla lapsilla oli paljon kokemuksia ohittamisesta, jolloin lapsi oli kohdattu kiireisenä ja kuuleminen ymmärretty lähinnä vain lakisääteisenä velvollisuutena. Olennaista olisikin kohdata asiakas niin, että hänelle tulee tunne todellisesta läsnäolosta ja siitä, että hänen asioihinsa todella paneudutaan. (Hotari, ym. 2014, 159-162.)

Työntekijän tulee pohtia erilaisia tapoja, joilla tukea lapsen osallisuutta. Lapselle tulee varata aikaa, vaikka näyttäisi siltä, ettei työntekijän näkökulmasta toivotunlaista keskusteluyhteyttä löytyisi. Lapsen osallisuuden toteutuminen voi vaatia hyvin tilannekohtaista etenemisen tapaa. (Tiilikainen 2008, 127-130.) Osallistumisen tapoihin vaikuttaa perheen tilanne ja lapsen ikä. Työntekijän tulee huomioda, että lapsi voi osallistua ikätasonsa ja taitojensa mukaisesti. Ikä ei ole työskentelyn este, kunhan on löydetty lapselle sopiva tapa olla osallisena. Ikää tärkeämpää onkin arvioida, miten juuri työskentelyssä osallisena oleva lapsi voisi olla työskentelyssä mukana. Merkittävää on myös lapsen oma toive siitä, kuinka hän osallistuu, missä paikka ja kuinka paljon. (Muukkonen 2008, 166.)

Lapsen osallistumisen tavat ovat moninaisia. Työntekijän haasteena onkin löytää lapselle luontainen ja sopiva tapa työskennellä. Tiilikainen (2008, 137-138) on jaotellut osallistumisen neljään eri tapaan. **Toiminnallinen tapa** on erilaista lapsen kanssa tapahtuvaa tekemistä, kuten pelaamista ja erilaisten työskentelymenetelmien käyttöä, esimerkiksi verkostokartan tekemistä. Toiminnallisen osallistumisen kautta työntekijällä on mahdollisuus työskennellä sellaisen lapsen kanssa, jolle ei ole ominaista tuottaa puheen kautta tietoa.

Selvitysluonteinen osallistuminen on lapsen ajatusten, tarpeiden, tunteiden ja toiveiden kartoittamista. Työntekijä myös välittää ja selvittää tietoa lapselle työskentelyn kulusta. Kyseessä onkin molemmin puoleista tiedonvälitystä ja ymmärryksen lisäämistä. Kun lapsen näkemykset huomioidaan, voidaan työskentelyä suunnata lapsen kannalta sopivaksi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että työskentelyssä edettäisiin ainoastaan lapsen toiveiden mukaisesti. Tavoitteena on, että lapsi tulee huomioituksi ja hänen näkemyksiään kuunnellaan. (Tiilikainen 2008, 138-139.)

Lapsen paikantavalla osallistumisella tarkoitetaan sitä, että lapsi on esimerkiksi neuvotte- luissa mukana kuuntelijana ja siihen välillä osallistuen. Paikantava osallistuminen voi tulla kyseeseen silloin, kun työskennellään pienen lapsen kanssa, joka ei jaksakaan osallistua ajallisesti pitkäkestoiseen tapaamiseen. Tapa voi olla myös hyödyllinen tilanteissa, joissa käsitellään lapselle vaikeita asioita. Tällöin lapsi voi olla mukana vain osan aikaa, kertoen oman näkemyksen käsiteltävistä asioista. (Tiilikainen 2008, 139-140.)

Välillisen osallistumisen ollessa kyseessä lapsi ei ole henkilökohtaisesti paikalla. Tällaisessa tilanteessa lapsen osallisuus edellyttää usein esimerkiksi lapsen henkilökohtaista tapaamista myöhemmin, jolloin lapsella on mahdollisuus kertoa oma näkemyksensä käsitellyistä asioista. Kun lasta pyritään auttamaan työskentelemällä vanhempien kanssa, on vaarana, ettei lapsen toiveet ja näkemykset saavuta lapsen vanhempia. Uhkana on myös, että työskentelyn tulokset jäävät vähäisiksi lapsen näkökulmasta tarkasteltuna. (Tiilikainen 2008, 140-141.)

4 Tutkimuksen toteutus

Opinnäytetyön tavoitteena oli laadullisen tutkimuksen menetelmin saada tietoa lasten osallisuuden kokemuksista. Laadullinen tutkimus soveltuu hyvin silloin, kun tutkittavaa ilmiötä lähestytään tutkimukseen osallistuvien henkilöiden näkökulmasta (Kylmä & Juvakka 2007, 53). Tuon tuloksissa esille asiakkaina olevien lasten näkökulmia aiheesta. Lasten näkemysten avulla tuotetaan työntekijöille tietoa ja ymmärrystä siitä, miten lapset kokevat osallisuutensa toteutuvan lastenkodissa asuessaan. Aineistoa voidaan hyödyntää lastenkodeissa tehtävän työn kehittämisessä, jolloin asiakas saa työskentelystä mahdollisimman suuren hyödyn ja lapsen eteen tehtävä työ on vaikuttavaa ja laadukasta.

4.1 Kokemusten tutkiminen

Kokemuksen tutkimisessa on olennaista se, että tutkittava ilmiö tavoitetaan sellaisena kuin se tutkimuskysymysten näkökulmasta todellisuudessa on olemassa. Kokemuksen tutkiminen lähtee liikkeelle tutkijan kiinnostuksesta ja halusta ymmärtää toisten kokemuksia. Tutkimukseen on löydettävä ihmisiä, joiden elämäntilanteen myötä heillä on kokemuksia, joiden avulla tutkijan on mahdollista saada vastauksia tutkimuskysymyksiin. Tutkimukseen osallistuvilla henkilöillä tulee olla halua jakaa nämä kokemukset tutkijalle. Tarkastelun kohteena olevat kokemukset voivat olla tietoa, tunnetta, intuitiota ja uskoa tai kaikkien em. yhdistelmiä. Olennaista tutkimuksen kannalta on, että tutkimukseen osallistujat ovat saaneet tarkastelun kohteena olevat kokemukset omassa elämässään. (Perttula 2011, 136-137.)

Kokemukselle ominaista on sen omakohtaisuus. Kokemus on yksilöllinen ja ainutlaatuinen. (Suorsa 2011, 174.) Perttulan (2011, 149) mukaan kokemus on tajunnallinen tapa merkityksellistää niitä todellisuuksia, joihin ihminen on suhteessa. Tämä todellisuus voidaan ymmärtää yksilön elämäntilanteena. Kokemuksen voidaan tulkita olevan sitä, mitä elämäntilanne yksilölle merkitsee.

Kokemus on elämyksellinen tila. Kokemus syntyy ihmisen nykyhetken elämyksellisestä tilanteesta, johon vaikuttaa ihmisen elämäntilanne ja vuorovaikutus, jonka yksilö sisäisesti tuntee merkityksellisenä. Koiviston (2012, 119-120) mukaan ihminen on situaalinen olento, joka on yhteydessä reaaliseseen sekä ideaaliseen todellisuuteen. Tästä todellisuudesta kasvaa ainutlaatuisia merkityskokonaisuuksia. Näin ollen todellisuus ymmärretään tajunnassa merkityksinä. Tämä omakohtainen maailmankuva pitää sisällään kokemuksen maailmasta, toiset ihmiset sekä oman itsen psykofyysisenä kokonaisuutena.

Jotta kokemusten tutkiminen olisi empiirisesti mahdollista, tulee tutkimukseen osallistuvien kuvailla kokemuksiaan. Kuvatut kokemukset tallennetaan niin, että niihin on myöhemmin mahdollista palata. Kokemuksen tutkimisessa haasteellista on se, että tarkastelun kohteena on tutkittavien elävä kokemus, jolloin tutkijalle tulee esiin heidän kuvauksensa kokemuksesta. Koska kokemuksia voi luonnehtia monin tavoin, saa tutkijan ymmärtämisen perustana oleva aihe useita muotoja. Kokemuksen tutkimiseen liittyy olennaisena osana se, että tutkimuksen suorittaja näkee itsensä vastaavanlaiseksi kokevaksi olennoksi, kuin tutkimukseen osallistuvat henkilöt ovat. (Perttula 2011, 143.)

Kokemuksia tutkiessa tulee muistaa, että haastattelutilanteessa ihmisten kokemuksiin vaikuttaa nykyhetki. Kun haastateltava kertoo kokemuksistaan, kyseessä ei ole autenttinen tilanteen kokemus, vaan haastateltava muistelee jo tapahtunutta tilannetta. Alkuperäisen kokemustilanteen muistoon vaikuttaa tilanteelle uudelleen annetut merkitykset sekä tulkinnat. (Marttila 2012, 227-228.)

4.2 Tutkimusaineisto

Tutkimuksen kohderyhmänä olivat lastenkotiin sijoitetut lapset. Toteutin tutkimuksen suuren eteläsuomalaisen kaupungin lastenkodissa, jolla on useita eri yksiköitä. Tutkimus toteutettiin niissä yksiköissä, joissa en itse ole töissä, enkä näin ollen ole työntekijä-asiakas suhteessa kyseisissä yksiköissä asuvien lasten kanssa.

Tutkimusluvan saatuani esittelin lastenkodin esimieskokouksessa laitoksen johtajalle, yksiköiden vastaaville ohjaajille sekä lastenkodin psykologeille opinnäytetyön sisällön, sen tutkimuskysymykset, aineiston keruumenetelmän sekä tutkimuksen tavoitteet. Johtajan sekä vastaavien ohjaajien sekä psykologin kanssa pohdittiin lapsia, jotka olisivat halukkaita ja kykeneviä osallistumaan haastatteluun. Haastateltavien lasten sijoituksen tuli olla kestänyt jo jonkin aikaa niin, että lapsille oli kertynyt kokemuksia lastenkodin arjesta sekä tapaamisiin ja neuvotteluihin osallistumisesta, joissa mahdollisia osallisuuden kokemuksia olisi tullut. Suostumusta haastatteluun kysyttiin lapsilta, heidän huoltajiltaan sekä lasten sijoituksesta vastaavalta sosiaalityöntekijältä. Poikkeuksena oli lapsi, jolla ei ollut huoltajia, tässä tapauksessa kysyin suostumusta haastatteluun lapsen sijoituksesta vastaavalta sosiaalityöntekijältä sekä lapselta itseltään. Yksi haastateltavista oli juuri tullut täysi-ikäiseksi. Hänen kohdallaan kysyin ainoastaan häneltä itseltään halukkuutta osallistua haastatteluun. Tavoitteena oli haastatella kahdeksaa lasta.

Sain lasten huoltajien sekä sijoituksesta vastaavien sosiaalityöntekijöiden yhteistiedot lastenkodin vastaavilta ohjaajilta. Ollessani yhteydessä vastaaviin ohjaajiin, sain eräältä heistä tiedon, että yhden lapsen psyykkisessä voinnissa oli tapahtunut merkittäviä muutoksia niin, ettei haastattelun toteuttamista hänen kohdallaan pidetty mahdollisena. Lapsen huonosta psyykkisestä voinnista johtuen, en lähtenyt selvittämään hänen huoltajien, sijoituksesta vastaavan sosiaalityöntekijän tai lapsen suostumusta haastatteluun. Vastaavalla ohjaajalla oli kuitenkin mielessä toinen lapsi, joka mahdollisesti olisi halukas osallistumaan haastatteluun. Näin ollen haastatteluihin mahdollisesti osallistuvien lasten lukumäärä pysyi edelleen samana.

Lähetin huoltajille kirjeen (Liite 1), jossa kerroin opinnäytetyöstä, sen tarkoituksesta ja pyysin huoltajien lupaa haastatella heidän lasta. Kirjeen liitteenä oli kirjekuori, jossa oli valmiiksi maksettu postimerkki, jotta suostumuksen palauttaminen olisi vaivatonta. Olin sopinut lastenkodin toimiston henkilökunnan kanssa, että kirjeet lähetettiin toimistolle, josta hakisin ne. Viikon kuluttua kirjeen lähettämisestä olin puhelimitse yhteydessä huoltajiin ja varmistin, että kirje on saapunut heille. Esittelin puhelimitse itseni, opinnäytetyön aiheen, sen tavoitteet sekä tutkimuskysymykset. Kerroin myös saamastani tutkimusluvasta ja tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuudesta. Kerroin nauhoittavani haastattelut, jotta pystyisin luotettavalla tavalla palaamaan aineistoon tutkimuksen analyysia ja tuloksia kirjoitettaessa.

Totesin, että tulen tuhoamaan haastatteluiden nauhoitukset opinnäytetyön valmistuttua. Lisäksi kerroin tutkimuksen anonymiteetistä ja mahdollisuudesta keskeyttää tutkimukseen osallistuminen. Annoin myös huoltajille mahdollisuuden esittää kysymyksiä opinnäytetyöhön liittyen.

Kaikki tavoittamani huoltajat olivat saaneet kirjeen postitse ja tutustunut sen sisältöön. Suhtautuminen tutkimukseen osallistumiseen oli pääsääntöisesti myönteinen, eikä huoltajilla ollut lisäkysymyksiä tutkimukseen liittyen. Yksi huoltajista ei antanut lupaa lapsen haastatteluun, koska arveli, ettei lapsi osaisi kertoa asioista niin, että siitä olisi opinnäytetyön kannalta hyötyä. Sovin tämän huoltajan kanssa, että mikäli hän muuttaa mieltään, niin hän lähettää täytetyn suostumuslomakkeen. Koska suostumuslomaketta ei koskaan tullut, en haastatellut hänen lasta. Kahden lapsen kohdalla oli lapsen huoltaja osallistumassa neuvotteluun lapsen asioissa, jolloin yksikön vastaava ohjaaja kertoi opinnäytetyöstä ja antoi kirjeen huoltajalle neuvottelun jälkeen. Tässä tapauksessa sain allekirjoitetun suostumuksen mennessäni haastattelemaan lapsia.

Lasten asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden näkemystä haastatteluun kysyin puhelimitse. Kaikki sosiaalityöntekijät antoivat suostumuksensa haastatteluihin. Yhden lapsen sosiaalityöntekijän kanssa kävin pidempään keskustelua aiheesta, sillä hän kertoi lapsen oireilevan voimakkaasti lapsen traumataustan vuoksi. Oireilun vuoksi häneen oli kohdistettu rajoitustoimenpiteitä ja lapsella ja aikuisilla oli erilaiset näkemykset siitä, miten lapsen asioissa tulisi toimia. Sosiaalityöntekijä pohti, että koska lapsi kokee, että häntä kohtaan on toimittu epäoikeudenmukaisesti, ei lapsella todennäköisesti ole kokemuksia osallisuudesta. Lisäksi hän oli huolissaan siitä, että voisivatko haastattelukysymykset olla lapselle vahingollisia, lapsen vaikean taustan vuoksi. Kerroin sosiaalityöntekijälle, ettei haastatteluun osallistumisen edellytys ole osallisuuden kokemukset, sillä tarkoituksena on tavoittaa kaikenlaisia kokemuksia osallisuuteen liittyen. Kävimme haastattelukysymykset kysymys kysymykseltä läpi ja kerroin, ettei tarkoituksena ole keskustella esimerkiksi lapsen sijoitukseen johtaneista syistä. Sosiaalityöntekijä pohti keskustelussa, että haastatteluun osallistuminen voi olla lapsella voimaannuttavakin kokemus, jossa hän voi kokea tulleen kuulluksi.

Saatuani lasten huoltajilta ja lasten sijoituksesta vastaavilta sosiaalityöntekijöiltä suostumuksen haastatteluiden tekemiseen, olin puhelimitse yhteydessä lastenkodin yksiköiden vastaaviin hoitajiin. Vastaavien ohjaajien kanssa sovin, että toimitan lastenkotiin kirjeen (liite 2) lapsille, jossa kerrottiin lyhyesti opinnäytetyön tarkoituksesta ja kysyttiin heidän suostumustaan osallistua haastatteluihin. Lisäksi sovin, että soitan lastenkotiin muutamien päivien kuluessa tiedustellakseni lasten suostumusta haastatteluun ja sopiakseni haastattelun ajankohdan. Kaikki lapset olivat halukkaita osallistumaan haastatteluun.

Kuuden lapsen haastattelu toteutui, yhden lapsen huoltajan kieltäessä lapsen osallistumisen haastatteluihin. Toisen lapsen huoltajaa en useista yrityksistä huolimatta tavoittanut, eikä hän lähettänyt suostumusta lapsen haastatteluun.

4.3 Tutkimuskysymykset ja aineiston keruu

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset olivat:

- Minkälaisia kokemuksia lastenkodissa asuvilla lapsilla on osallisuudesta?
- Miten lasten osallisuutta voidaan tukea?
- Mitkä tekijät ovat lasten osallisuuden toteutumisen haasteina?

Opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmäksi valikoitui teemahaastattelut, koska tavoitteena oli kerätä tutkimusaineistoksi lasten subjektiivisia kokemuksia osallisuudesta ja osallisuuteen vaikuttavista tekijöistä. Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 26, 34-36) mukaan teemahaastattelun avulla voidaan osoittaa eri ilmiöiden välisiä yhteyksiä. Menetelmä antaa mahdollisuuden tarvittaessa toistaa kysymyksiä, tarkentaa niitä ja selvittää mahdollisia väärinkäsityksiä. Myös kysymysten järjestystä voi muuttaa.

Teemahaastattelut ovat hyvä menetelmä silloin, kun on tarkoitus selvittää, mitä tutkimukseen osallistuvat ajattelevat tai miksi he toimivat tietyllä tavalla (Tuomi & Sarajärvi 2009, 72). Aineiston kerääminen haastattelujen avulla mahdollistaa keskustelun käymisen haastateltavien ja haastattelijan välillä. Yksilöhaastattelut ovat hyvä vaihtoehto silloin, kun tarkastellaan haastateltavien omakohtaisia kokemuksia. Haastattelijan tulee pyrkiä siihen, että haastatteluissa tulee kaikki teemat käsitellyiksi ja haastateltavien on mahdollista kuvailla käsityksiään. (Vilkka 2015, 123-124.)

Haastattelussa on olennaista saada mahdollisimman paljon tietoa tutkimuksen kohteena olevasta aiheesta. Haastatteluihin on valikoitava ihmiset, joilla on kokemusta ja/tai tietoa tarkastelun kohteena olevasta aiheesta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 72-75.) Lasten haastatteleminen perustuu siihen ajatukseen, että lapsi on oman elämänsä paras asiantuntija kertomaan kokemusmaailmastaan ja elämästään. Haastatteleamalla lapsia halutaan tavoittaa lasten omia kokemuksia heidän lähtökohdistaan. Kuuntelemalla lapsia aikuisten on mahdollista saada tärkeää tietoa lapsesta itsestään sekä tietoa, jonka avulla toimintaa on mahdollista suunnitella, toteuttaa ja arvioida. (Roos 2016, 15, 30.)

Muodostin haastattelun pääteemat osallisuuden teorioista. Pääteemojen lisäksi oli tarkentavia kysymyksiä. Teemahaastattelurunko on opinnäytetyön liitteissä (liite 3). Haastattelun pääteemoja olivat:

- Lasten mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin.
- Lasten asioita koskeva päätöksentekoprosessi lapsen näkökulmasta.
- Lasten ja aikuisten välinen vuorovaikutus

Haastattelut toteutuivat vuoden 2018 kevään aikana. Haastattelut toteutuivat lastenkodin yksiköissä lasten omissa huoneissa yhtä lukuun ottamatta. Yksi haastatteluista toteutui erillisessä kokous/oleskelutilassa, joka oli haastattelun ajan vapaana. Ennen haastatteluiden aloittamista kerroin opinnäytetyön tavoitteista ja mitä osallisuudella tarkoitan. Kerroin osan kysymyksistä liittyvän neuvotteluihin ja kerroin tarkoittavani neuvotteluilla tapaamisia, jossa käsitellään lapsen asioita, kuten asiakassuunnitteluneuvotteluja, hoito- ja kasvatus-suunnitelma-neuvotteluja, koulun kasvuneuvotteluja tai tapaamisia, jotka liittyvät nuoren itsenäistymiseen tai muutoin lapsen sen hetkiseen tilanteeseen. Kysyin haastateltavilta tässä yhteydessä, mitä nimitystä he käyttävät neuvotteluista Haastattelutilanteessa muokkasin kysymykset niin, että käytin neuvotteluista lapsen käyttämää nimitystä.

Kerroin haastatteluun osallistumisen vapaaehtoisuudesta sekä siitä, ettei haastateltavia lapsia tulla valmiista opinnäytetyöstä tunnistamaan. Kerroin, että lapsi itse saattaa mahdollisesti opinnäytetyötä lukiessaan tunnistaa, että lainaus on peräisin hänen haastattelustaan, mutta muut ihmiset eivät tule tunnistamaan tai tietämään, että juuri hän on tietyllä tavalla sanonut. Kerroin myös, että tutkimukseen osallistumisen voi halutessaan perua haastattelun jälkeenkin ottamalla minuun yhteyttä. Kävin lyhyesti läpi opinnäytetyön valmistumisen aikataulua ja kerroin, että opinnäytetyön valmistumisen jälkeen osallistumista ei pysty perumaan. Kerroin nauhoittavani haastattelut, jotta muistaisin myöhemmin, mistä asioista olemme keskustelleet sekä sen, että tuhoan haastattelutallenteet opinnäytetyön valmistuttua. Totesin, että lapsi voi vapaasti kertoa ajatuksiaan ja mielipiteitä niin, ettei hänen tarvitse miettiä sitä, mikä olisi ”oikea” vastaus kysymykseen tai mitä minä haastattelijana haluaisin kuulla. Kysyin vielä suullisesti lapsen halukkuutta osallistua haastatteluun ja vastauksen saatuaani pyysin lasta allekirjoittamaan suostumuslomakkeen, ellei hän ollut sitä jo aikaisemmin tehnyt.

Halusin luoda haastatteluihin vapautuneen ja kiireettömän ilmapiirin, jotta haastateltavana oleva lapsi kokisi tilanteen miellyttäväksi ja turvalliseksi. Pysin puhumaan ymmärrettävästi ja rauhallisesti, mutta välttäen kuitenkin liiallista yksinkertaistamista, ettei lapselle tulisi olo, että aliarvioin häntä. Asetuin huoneessa istumaan niin, että lapsella oli halutessaan esteetön ulospääsy huoneesta ja istuin rennolla tavalla tuolissa haastattelun aikana. Kannustin lapsia vastavuoroiseen keskusteluun, kertomalla, ettei vääriä vastauksia ole, esittämällä tarkentavia

jatkokysymyksiä, kysymällä heiltä konkreettisia esimerkkejä ja antamalla lapsille tilaa ja aikaa kertoa näkemyksiään. En pysäyttänyt lapsen puhetta, vaikka ajoittain keskustelu harhautui täysin pois haastattelun aiheista. Osa lapsista otti oma-aloitteisesti puheeksi asioita, joiden arvioin olevan lapselle herkkä ja vaikeakin aihe. Näitä olivat esimerkiksi lapsen ikävä äitiä kohtaan sekä lähisukulaisen heikentynyt terveydentila. Tällöin kuuntelin lasta, mutta en esittänyt aiheesta kysymyksiä. Varsinaisten haastattelukysymysten jälkeen, päätin haastattelutilanteet lyhyeen rupatteluhetkeen ja kysyin, miten lapsi aikoo päivää jatkaa haastattelun jälkeen. Tarkoitukseni oli tällä tavoin ohjata lapsi takaisin arjen askareisiin ja ohjelmaan.

Haastatteluiden kesto vaihteli noin 25 minuutin ja 75 minuutin välillä. Haastatteluiden teemat ja niihin liittyneet tarkentavat kysymykset osoittautuivat kattaviksi tutkimuksen aineiston keruun näkökulmasta. Koen onnistuneeni miellyttävän haastatteluilmapiirin luomisessa. Lapset vaikuttivat kertovan vapautuneesti ja aidosti mielipiteitään ja ajatuksiaan. Näen, että käymäni toimivaan vuorovaikutukseen liittyvä koulutus oli suureksi hyödyksi haastatteluista tehdessä, sillä aktiivisen kuuntelun tekniikkaa käyttämällä pystyin tekemään tarkentavia kysymyksiä, jotka rikastuttivat aineistoa.

4.4 Aineiston analyysi

Tutkimusaineiston keräämisen jälkeen litteroin eli muutin äänitallenteet tekstimuotoon kirjoittamalla ne sanasta sanaan tietokoneelle. Tein litteroinnin koko haastatteluaineistolle, niin etten muuttanut tai muokannut haasteltavien puhetta. Litteroinnin myötä aineisto muuttuu helpommin hallittavaan muotoon (Ruusuvaori, Nikander & Hyvärinen 2010, 10,18). Toteutin itse haastatteluiden litteroinnin, mahdollisimman pian kunkin haastattelun jälkeen. Tämä osoittautui hyödylliseksi, sillä huomasin kahden ensimmäisen haastattelun jälkeen, että tapamani oli haastattelukysymyksen perään lisätä pohdiskellen kysymys ”tuleeko sulle mieleen?”, jolloin haastateltava helposti vastasi kieltävästi. Tämän jälkeen tarkentavien kysymysten esittäminen oli vaikeaa. Ensimmäisessä haastattelussa tämä ei niinkään häirinnyt, sillä haastateltava oli todella puhelias ja avoin, mutta toisessa haastattelussa jäi joitakin kysymyksiä vaille vastausta. Myöhemmissä haastatteluissa pyrin tietoisesti välttämään kysymystä, johon voi vastata ”kyllä” tai ”ei” ja korvasin ajoittain lisäkysymyksen avoimemmalla ”mitä sulle tulee mieleen” kysymyksellä, johon haastateltava usein aloitti kertomaan ajatuksiaan. Lisäkysymyksen esittämisen tavoitteena oli luoda keskustelevaa ilmapiiriä, kysymys-vastaus asetelman tilalle. Huomasin haastatteluiden edetessä ja litterointeja tehdessä myös lisätä tarkentavien kysymysten määrää, jolloin haastatteluiden sisältö tuli rikkaammaksi. Litteroitua tekstiä kertyi yhteensä 78 liuskan verran.

Halusin opinnäytetyöllä tuottaa uutta tietoa asiakkaiden kokemuksista osallisuuteen liittyen sekä osallisuuteen vaikuttavista tekijöistä, joten aineistoa tarkastellaan fenomenologisen metodin avulla. Fenomenologisessa tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena ovat ihmisten

kokemukset. Tutkimuksen avulla on mahdollista saada tietoa arkielämästä ja toimintaan liittyvistä kokemuksista ja niistä merkityksistä, joita kokemuksiin on liitetty. Pyrkimyksenä on kuvata kokemusta ilman selittämistä tai analysoimista. Fenomenologisen metodin avulla halutaan tavoittaa ja esittää tutkimukseen osallistuvien koetussa maailmassa olevia merkityssuhteita niin kuin haastateltavat ne kokevat. (Lukkarinen 2001, 121, 127.)

Fenomenologisen tutkimuksen aineisto kerätään harkinnanvaraisesti. Tutkimukseen osallistujiksi pyydetään henkilöitä, jotka haluavat vapaaehtoisesti kertoa omakohtaisia kokemuksia tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. Käytäntönä on, että tutkimukseen osallistuvat kuvaavat omilla ilmaisutavoilla kokemuksiaan tarkastelun kohteena olevasta ilmiöstä. Fenomenologisessa tutkimuksessa osallistujien lukumäärä on usein pieni. Olennaista on huomata haastateltavien koettuja merkityksiä ja löytää yhteisiä kokemussisältöjä. Tietoa hankitaan yhdestä haastateltavasta niin paljon ja analysoidaan kokemuksia perusteellisesti, ettei uutta tietoa enää muodostu. (Lukkarinen 2001, 126-127.)

Fenomenologinen tutkimus etenee yleensä prosessinomaisesti vaiheittain. Tässä opinnäytetyössä olen tehnyt analyysin mukaillen Lainetta (2015, 41-48). Ensimmäisessä vaiheessa olen kuvannut tiivistettyjen kertomuksien muodoissa mitä aineistossa on sanottu, mahdollisimman alkuperäisessä muodossa (Liite 4). Toisin sanoen, juuri niin kuin haastateltavat ovat sanoneet. Tein kuitenkin valintoja eli nostin aineistosta esiin ne asiat, jotka liittyivät tutkittavaan aiheeseen. Pyrin välttämään aineiston liiallista tiivistämistä ja tekstin muuttamista yleistettäväksi, koska tällöin on vaarana, että yksittäisiä merkityksiä jää huomaamatta ja analyysi jää köyhäksi.

Seuraavassa vaiheessa tein tulkintoja omalla kielellä ensimmäisen vaiheen kuvauskielestä. Käytännössä tein omat tulkinnat suoraan tiivistettyihin kertomuksiin isoilla kirjaimilla kirjoittaen.

Tämän jälkeen etsin aineistosta tutkimuskysymysten kannalta keskeisiä merkityksiä ja merkityskokonaisuuksia. Ilmiöt ovat rakentuneet monista erilaisista merkityksistä, jotka tulevat esiin haastatteluissa. Tarkastelun kohteena olevan ilmiön selkeä hahmottaminen on mahdollista jäsentämällä merkityksiä ilmiön eri aspekteiksi eli merkityskokonaisuuksiksi. (Laine 2015, 43-44.) Käytin apuna tietokoneen leikkaa-liimaa-toimintoa kootessani tutkimuskysymysten alle merkityksiä ja merkityskokonaisuuksia.

Tutkimuksen seuraavassa vaiheessa muodostin merkityskokonaisuuksista kokonaiskuvan eli synteessin. Kokosin analyysivaiheessa erillään käsitellyt merkityskokonaisuudet yhteen. Laineen (2015, 46) mukaan merkityskokonaisuuksien välillä on sidoksia. Tutkittavan ilmiön kokonaisrakenne tulee esiin merkityskokonaisuuksien välisten suhteiden karttoina. Jotkin ilmiön

aspekteista voivat olla toisia merkittävämpiä, jonka seurauksena toiset merkityskokonaisuudet asettuvat sen alaisuuteen. Olen opinnäytetyön tulosten esittämisen yhteydessä havainnollistanut visuaalisesti, millä tavoin tässä opinnäytetyössä erilaiset merkityskokonaisuudet muodostavat kokonaiskuvan. Kunkin merkittävän merkityskokonaisuuden eli näkökulman alle on laatikkoon koottu merkityskokonaisuuksia, jotka asettuvat kyseisen merkityskokonaisuuden alle.

4.5 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyössä on kiinnitetty erityistä huomiota tutkimuksen eettisiin kysymyksiin, sillä tutkimuksen aineistoa on kerätty haastattelemalla lastenkotiin sijoitettuja lapsia. Haastateltavat olivat pääosin alaikäisiä. Haastatelluista kaksi oli juuri saavuttanut täysi-ikäisyyden. Heistä toinen oli muuttanut noin kuukausi ennen haastattelun toteutumista lastensuojelun jälkihuollon asumisyksikköön. Huomioin opinnäytetyötä tehdessä YK:n lasten oikeuksien yleissopimuksen, jonka mukaan lapsilla on oikeus yksityisyyteen ja täten esimerkiksi oikeus kieltäytyä haastatteluun osallistumisesta. Toisaalta lapsilla on myös oikeus tulla kuulluksi ja huomioon otetuksi sekä heillä on oikeus tuoda esiin mielipiteensä. Tutkimusta tehdessä on huomioitava erityisesti, ettei lapsille koidu tutkimukseen osallistumisen seurauksena haittaa. Tutkimukseen, jossa on osallisena lapsia, ei voi sisältää ennakolta tiedossa olevia riskejä, joiden seurauksena lapsen kehitys voi vaarantua. (Ruoppila 1999, 26-29.) Tässä opinnäytetyössä lapsille koituvia haittoja on pyritty välttämään niin, että opinnäytetyön aihe, tavoite, aineistonkeruumenetelmä, haastatteluiden teemat on esitelty lastenkodin johtajalle, psykologille sekä vastaavilla ohjaajille. Tapaamisessa on pohdittu ja käyty yhteistä keskustelua lapsista, jotka voisivat mahdollisesti osallistua haastatteluihin. Haastatteluun osallistumisen nähtiin olevan mahdollinen lapsille, joiden elämäntilanne ei ollut esimerkiksi akuutissa kriisitilanteessa. Yhden lapsen haastattelu ei toteutunut lapsen psyykkisessä voinnissa tapahtuneiden muutosten vuoksi. Haastattelun kysymykset laadittu niin, että niillä saataisiin vastauksia tutkimuskysymyksiin. Haastattelukysymyksissä on vältetty kysymästä aiheista, jotka voidaan ajatella olevan lapselle erityisen vaikeita ja raskaita. Tällaisia aiheita ovat esimerkiksi lastensuojelulaitokseen sijoittamiseen johtaneet syyt. Lasten ottaessa esiin vaikeita aiheita, kuuntelin heitä empaattisesti, mutta en esittänyt aiheeseen liittyen tarkentavia kysymyksiä. Haastattelun jälkeen olen ohjannut lapsia takaisin arjen aikatauluun pienen vapaamuotoisen jutustelun avulla.

Opinnäytetyötä tehdessä on kiinnitetty huomiota myös vuorovaikutuksellisiin tekijöihin. Roosin (2016, 31-32) mukaan kysymysten esittämiseen liittyy vallan käyttöä ja aikuisen tehdessä haastattelua, korostuu aikuisen ja lapsen epätasavertainen suhde. Lasta haastatellessa voi ongelmaksi muodostua aikuisen keskustelun dominointi tai johdattelu. Lapsi voi myös vastata kysymykseen sillä tavoin, kuin olettaa aikuisen haluavan, jolloin lapsen vastaukset eivät vastaa hänen omia kokemuksiaan.

Aikuisen valta-aseman mukanaan tuomia ongelmia on tässä opinnäytetyössä pyritty välttämään kohtaamalla haastateltavat kunnioittavalla ja sensitiivisellä tavalla. Ennen haastattelun aloittamista, haastateltaville on kerrottu, että he voivat vapaasti kertoa heidän ajatuksiaan ja näkemyksiään. Haastateltaville on myös todettu, ettei kysymyksiin ole oikeita tai vääriä vastauksia, eikä heidän tarvitse pohtia sitä, mitä haastattelija tai aikuiset mahdollisesti olettaisivat tai haluaisivat heidän vastaavan. Haastateltavien omalle puheelle on annettu haastateltaessa tilaa ja heitä on kannustettu kertomaan omia esimerkkejä.

Tutkimuksen etiikan kannalta olennaista on kunnioittaa haastateltavien itsemääräämisoikeutta (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 44). Haastateltavien itsemääräämisoikeus huomioitiin tässä opinnäytetyössä siten, että haastateltaville korostettiin osallistumisen haastatteluun olevan vapaaehtoista ja lapsen itsensä päätettävissä. Haastatteluita toteutettaessa kunnioitettiin lapsen toiveita siitä, mitä he halusivat haastattelussa kertoa. Mikäli lapsi vastasi haastattelukysymykseen esimerkiksi, ”en tiedä”, esitin kysymyksen uudelleen toisella tapaa. Jos lapsi edelleen vastasi vältellen ja minulla oli käsitys siitä, että lapsi ymmärsi mitä kysymyksellä tarkoitin, en jäänyt tivaamaan asiaa, vaan johdatin keskustelua eteenpäin.

Tutkimuksen eettisiä kysymyksiä tarkastellaan usein tiedon hankinnan ja tiedon käytön välillä (Eskola & Suoranta 2001, 52-53, 55). Eettisen käytännön mukaan on haastateltavia informoitava siitä, mitä aihetta haastattelu koskee (Tuomi & Sarajärvi 2002, 75). Tutkimukseen osallistuvien henkilöiden itsemääräämisoikeuden, yksilön tietosuojan ja vahingoittumattomuuden kunnioittamisen suojaamiseksi opinnäytetyön toteuttamista varten on haettu tutkimuslupa. Tutkimuslupa haettiin sen kaupungin lastensuojelun johtajalta, jossa opinnäytetyö toteutettiin. Haastateltavilla on itsemääräämisoikeus ja he voivat päättää tutkimukseen osallistumisesta ja häntä koskevien tietojen käsittelystä. Haastattelua varten haastateltavilta on pyydetty ennen haastattelujen aloittamista suostumus tutkimukseen osallistumiseen, joka löytyy liitteestä 1. Koska haastateltaviksi pyydetään alaikäisiä lastensuojelun piirissä olevia lapsia, on tutkimussuostumusta kysytty myös lasten huoltajilta (tutkimussuostumus liite 2) sekä sijoituksesta vastaavalta sosiaalityöntekijältä. Sosiaalityöntekijöiden suostumusta on kysytty puhelimitse.

Opinnäytetyötä tehdessä on huomioitu haastateltavien yksityisyydensuoja, joka tarkoittaa opinnäytetyön tekijän salassapito- ja vaitiolovelvollisuutta haastateltavilta saatujen henkilökohtaisten tietojen osalta. Eskola ja Suoranta (2001, 56-59) ovat todenneet, että tutkijan on harkittava, mitkä seikat ovat olennaisia ottaa esiin tutkimuksen kannalta. Tietoja käsiteltäessä ja julkistettaessa tulee huolehtia siitä, ettei tutkimukseen osallistuvien henkilöllisyys paljastu. Tässä opinnäytetyössä huomiota on kiinnitetty erityisesti haastateltavien merkityskokemusten tunnistettavuuteen (ks. Lukkarinen 2001, 126). Kokemuksia on kuvattu niin, ettei haastateltavaa pysty hänen ohellaan kukaan muu tunnistamaan. Haastatelluista lapsista ei ole kerrottu sellaisia tietoja, joista heidät voisi tunnistaa. Opinnäytetyön tulokset-kappaleessa

haastateltujen suorat sitaattit on merkitty ainoastaan kirjain-numeroyhdistelmällä. Opinnäytetyön aineistoa on käytetty ainoastaan tässä opinnäytetyössä.

Haastateltavien yksityisyyteen on kiinnitetty huomiota opinnäytetyötä tehdessä aineiston tallentamis-, käsittely-, analysointi- ja haastatteluaineiston hävittämisvaiheessa. Kaikki haastatteluihin liittyvä materiaali on säilytetty asianmukaisesti muiden ihmisten ulottumattomissa. Haastatteluaineisto on tallennettu muistitikulle, joka hävitetään opinnäytetyön valmistuttua. Haastateltavia on informoitu aineiston hävittämisestä kirjallisesti sekä suullisesti.

Clarkeburnin ja Mustajoen mukaan (2007, 194) tutkijan tulee jäädä itsensä niissä tilanteissa, joissa tutkijaa ja tutkittavaa yhdistää tekijä, joka voi mahdollisesti vaikuttaa tutkijan puolueettomaan ja tasapuoliseen toimintaan. Työskentelen ohjaajana lastenkodissa, jossa haastattelut ovat suoritettu. Lastenkodilla on useita yksiköitä, joten minun oli mahdollista rajata opinnäytetyön ulkopuolelle ne asiakkaat, joiden kanssa olen työskennellyt aikaisemmin tai joiden kanssa työskentelin samaan aikaan opinnäytetyötä tehdessä. Näin ollen haastateltavat lapset eivät tunteneet minua, enkä minä ollut tavannut haastattelemani lapsia aikaisemmin tai tiennyt heidän sijoitukseensa liittyvistä asioista.

5 Tulokset

Tutkimuksen tuloksia tarkastellaan tutkimuskysymyksittäin. Tutkimuskysymyksiä olivat: Minkälaisia kokemuksia lastenkodissa asuvilla lapsilla on osallisuudesta? Miten lasten osallisuutta voidaan tukea? Mitkä tekijät ovat lasten osallisuuden toteutumisen haasteina?

Ensimmäiseksi tarkastellaan lastenkodissa asuvien lasten kokemuksia osallisuudesta. Lasten osallisuuden kokemuksista on noussut esiin kuusi näkökulmaa. Näkökulmat ovat: Lasten kokemuksia osallisuudesta neuvotteluissa, lasten osallistumisen muodot neuvotteluissa, osallisuus lastenkodin arjessa, vuorovaikutukseen liittyvät kokemukset, asioita, joihin lapsi ei voi vaikuttaa sekä oikeudenmukaisuuden kokemus. Jokaiseen näkökulmaan liittyvät merkityskokonaisuudet ovat esitetty kappaleen alussa. Näin lukijan on mahdollista lukea tiivistetyssä muodossa kyseisen näkökulman keskeiset havainnot.

5.1 Lastenkodissa asuvien lasten kokemuksia osallisuudesta

5.1.1 Lasten kokemuksia osallisuudesta neuvotteluissa

Lasten kokemuksia osallisuudesta neuvotteluissa

- osallistuminen neuvotteluun: vapaaehtoisesti vs pakotettuna
- tiedonsaanti ja lapsen vaikutusmahdollisuus liittyen neuvotteluun
- neuvottelussa käsiteltävät aiheet: oikeita vs turhia

- aikuisen apu lapselle neuvottelun aikana: saa apua vs ei saa/ei tarvitse/ei halua
- neuvottelussa tehtyt päätökset: oikeudenmukaisia/oikeita vs epäoikeudenmukaisia/vääriä

Lasten kokemus siitä, oliko heillä mahdollisuus itse valita osallistuvatko neuvotteluihin vai eivät, olivat vaihtelevia. Suurin osa haastatelluista lapsista koki, ettei heillä ollut valinnanvara, vaan heidän oli pakollista tai heillä oli velvollisuus osallistua neuvotteluihin, vaikka itse ei välttämättä olisi halunnut. Vaikka neuvotteluihin koettiin olevan pakollista osallistua, nähtiin sen olevan keino vaikuttaa omiin asioihin. Neuvotteluissa käsiteltiin lapsen asioita ja lapsilla oli mahdollisuus kertoa oma mielipide asioihin neuvotteluissa.

"Ku, niinku on pakko osallistuu, mut mä haluun niinku ite osallistuu siihen ja tietää, et mitä mun asioista puhutaan ja miten mä voin sit niinku ite vaikuttaa asiaan. Et niinku mun selän takana ei tehä päätöksiä." H3

Toisaalta oli myös kokemuksia siitä, että kaikki neuvottelut ovat turhia ja aikuiset painostavat osallistumaan niihin. Neuvotteluiden koettiin olevan jotain sellaista, mitä muilla ei ole.

"Nii, on pakko osallistuu. Jos mä sanon, et mä en haluu osallistuu, nii sit mulle huudetaan, et sun pitää tulla siihen palaveriin, palaveri perkele. Mun mielestä niinku (neuvottelut ovat) turhaa. Ei tavallisilla ihmisillä oo palavereita liittyen niitten elämään. Mut jos on laitoksessa, sillon se on vähän eri asia sen jälkeen. Mut mä nään kaikki palaverit ihan turhina. Mua ei kiinnosta palaverit, vaikka ne olis kuinka tärkeitä." H4

Vaikka neuvotteluihin osallistuminen sijoituksen aikana saattoi olla vastahakoista ja lapsella olla kokemus siitä, että neuvotteluissa syyllistetään lasta, jälkepäin ajateltuna neuvottelut nähtiin hyödyllisiä ja koettiin, että niiden tarkoitus oli auttaa lasta.

"Se tuntuu, vaikka se ei oo, et siel yritetään auttaa, nii ainaki aluks tuntu, et se on hirveetä syylistämistä... Siis eihän mua oltais silleen väkisin tultu hakemaan, mut kyl mä silleen ajattelen, et oli pakko (osallistua neuvotteluun). Et se oli, vielä sanon, et se oli oikeesti hyvä, mut välillä on ollut, et en jaks, en halua." H5

Oli myös lapsia, jotka kokivat, että heillä oli mahdollisuus itse valita osallistuvatko he neuvotteluihin vai eivät. Nämä lapset pääsääntöisesti osallistuivat neuvotteluihin, koska neuvotteluissa käsiteltiin lapseen liittyviä asioita ja heillä oli mahdollisuus kertoa oma mielipide asioihin liittyen. Lapsia myös aikuisten toimesta kannustettiin osallistumaan neuvotteluihin.

Neuvotteluihin ei osallistuttu silloin, kun lapsella oli ennakkoon oletus siitä, että tuleva neuvottelu tulisi lapsen mielestä olemaan tylsä.

"Joo, voin mä itseksi valita." H2

"No on (mahdollisuus itse valita osallistuuko neuvotteluun). Jos mä en halua, nii emmä sit mee... Jos se kuulostaa liian tylsältä tai jotain." H6

Osalla lapsista oli tapana ennen neuvottelua keskustella aikuisen, yleensä omaohjaajan kanssa asioista, joita lapsi halusi neuvottelussa käsiteltävän. Aikuisen kanssa myös ajoittain sovittiin, että omaohjaaja ottaa lapsen puolesta asioita puheeksi. Lapsen oli myös mahdollista sopia aikuisten kanssa, että lapsi poistuu kesken neuvottelun pois, kun käsitellään asiaa, jota lapsi ei halua kuulla.

Lapset kokivat, että neuvotteluihin osallistuivat aina samat ihmiset, jolloin heidän läsnäoloonsa ei ollut mahdollista vaikuttaa. Kaikilla neuvotteluun osallistujilla oli oma roolinsa neuvotteluissa, eikä heidän osallistumistaan kritisoitu tai koettu tarvetta muutoksille.

"Tiettyt samat ihmiset on, ni ei niitä tarvii mitenkää muuttaa." H3

"Oikeestaan mä en saanu vaikuttaa, et kaikki tuli kutsuttuna, et mäkin tulin kutsuttuna, et en mä oikeen voinu sanoo siihen yhtään mitään. Et olihan kaikki siellä ihan syystä." H5

Erään, lähes täysi-ikäisen lapsen, oli mahdollista valita, osallistuuko neuvotteluun lastenkodin aikuinen, vai meneekö lapsi yksin neuvotteluun.

"Kyl pystyn (vaikuttamaan siihen kuka neuvotteluun osallistuu). Jos mä haluan täältä (lastenkodista) jonkun, ni se voi osallistuu. Jos mä en halua ketään, ni mä menen yksin." H4

Neuvottelussa oli yleensä tietty kaava, minkä mukaan edettiin ja lapset usein tiesivät minkälaisista asioista oli tarkoitus keskustella, vaikka ei olisikaan käynyt ennen neuvottelua keskustelua tulevan neuvottelun sisällöstä. Neuvottelun sisältöön pystyi osittain vaikuttamaan. Oli asioita, jotka oli käytävä läpi ja joihin ei lapsi voinut vaikuttaa. Toisaalta, jokaisella neuvotteluun osallistujalla -myös lapsella- oli puheenvuoro tai mahdollisuus kertoa oma mielipide. Lapset kokivat, että heillä on neuvottelun aikana mahdollisuus esittää toiveita, kertoa mielipide ja oma näkemys. Vaikka neuvottelussa oli mahdollista kertoa oma mielipide ja ottaa puheeksi asioita, osa lapsista koki neuvottelut siitä huolimatta aikuisjohtoisiksi, jopa poliisikuvasteluun verrattavissa olevana tilanteena.

"Et aikuiset ottaa esiin sen puheen siel palaverissa ja mä sit niinku vastaan mitä multa siellä kysytään. Melkeen samanlainen vankilakuulustelu, ku poliisi." H4

Joissakin asioissa aikuiset tekivät päätökset ajoittain vastoin lapsen toivettakin. Lapset pystyivät osallistumaan tehtäviin päätöksiin kertomalla oman mielipiteen. Aina lapsen toive ei toteutunut, mutta asiasta käytiin keskustelua ja asioita selvitettiin. Lapset pystyivät myös esittämään toiveita, mikäli halusivat, että jostakin asiasta, esimerkiksi kotiharjoittelun määrään tai ajokortin hankkimiseen liittyen tehtäisiin päätös. Pääsääntöisesti lapset kokivat, että he ovat mukana ja osallisina päätöksiä tehtäessä.

"Joo, mä oon siin (päättöksenteossa) yleensä mukana, se on silleen, et mä oon mielummin mukana siin, ku me tehään se yhteinen päätös." H3

Lasten kokemuksissa siitä, saivatko he tietoa neuvottelun sisällöstä neuvottelun jälkeen, jos he itse eivät osallistuneet, oli vaihtelua. Haastatteluissa kävi ilmi, että ajoittain, kaikista neuvotteluissa käsiteltävistä asioista ei saanut tietoa. Kyseinen haastateltu lapsi kertoo, että mielestään on tärkeimmistä asioista, esimerkiksi neuvottelussa tehdyistä päätöksistä saanut tietoa. Lapsi kertoo, ettei hän toisaalta edes halua saada tietoa neuvottelun sisällöstä.

"En oikeestaan (ole saanut tietoa neuvottelussa käsitellyistä asioista), välillä joo, välillä ei, et onhan siellä sellaisia asioita, joista mulle ei kerrota ollenkaan." H1

Toisaalta oli myös kokemuksia siitä, että jälkeinpäin on saanut hyvin tietoa neuvottelun sisällöstä, päätöksistä ja niiden perusteluista. Myös lapsen näkemysten on koettu tulleen esille neuvottelussa aikuisten kertomana, vaikka lapsi itse ei olisikaan ollut itse paikalla.

"Kyl mä uskon (että lapsen mielipide on otettu huomioon), koska siellä on myös ihan välittäviä henkilöitä, nii kyl jos mä oon vaikka kertonut niille jotain, nii sit ne on kertonut siel (neuvottelussa)." H6

Osa lapsista oli sitä mieltä, että neuvotteluissa puhutaan oikeista asioista, eikä siellä käsitellä lainkaan turhia asioita. Vaikka neuvotteluissa puhuttaisiinkin aina oikeista asioista, aikuiset ottivat joskus puheeksi asioita, jotka olivat tapahtuneet niin kauan aikaa sitten, että ne olivat jo lapselta unohtuneet. Tällaisessa tilanteessa lapsen ja aikuisen näkemykset tapahtuneesta ovat yleensä erilaiset. Kun asia otetaan puheeksi, voi lapsi kertoa oman mielipiteen asiaan liittyen, mutta sillä ei koettu olevan vaikutusta aikuisten tekemiin päätöksiin. Asia otettiin esille, sillä aikuiset halusivat kuulla lapsen kertoman puolen tapahtuneista asioista.

Osa lapsista koki, että neuvottelussa käsiteltiin turhia asioita tai että olisi ollut kiireellisempiä ja ajankohtaisempia asioita, joita olisi pitänyt neuvottelussa käsitellä. Neuvotteluissa turhiksi

koetut asiat nähtiin olevan samoja vanhoja asioita, joita oli käsitelty jo monta kertaa aikaisemmin. Samoja asioita oli hermostuttavaa käsitellä uudestaan. Neuvotteluissa käsiteltävät paperit koettiin tylsiksi ja negatiivisiksi. Papereiden sijaan asioita olisi toivottu kysyttävän lapselta itseltään.

*"Niinku kirjotetaan siihen paperilappuun, mut ku sen voi ihan niinku multa iteltä kysyy sitä, et niinku miten sun vointi on ollu. Et niinku paperi ei voi ker-
too. Ei ne niinku oikeesti tiedä sitä, et mikä mul oikeesti on, ku ei multa kysytä sitä, et mites sä voit." H3*

Aikuiset auttavat lasta neuvottelussa mielipiteen kertomisessa siten, että he antavat lapselle aikaa ja tilaa puhua tapaamisissa. Aikuiset myös täydentävät lapsen kertomia asioita ja muistuttavat lasta ottamaan lapsen haluamia asioita puheeksi neuvottelun aikana. Aikuinen auttaa lasta selittämään omaa näkemystään niissä tilanteissa, kun lapsi ei osaa itse kunnolla kertoa näkemystään.

Osa lapsista koki, ettei neuvotteluissa tai niissä mielipiteen kertomisessa tarvinnut apua. Mikäli neuvottelussa kertoo oman mielipiteen niin, aikuisten koetaan valittavan siitä.

"Jos mä sanon mun mielipiteen, ni mulle valitetaan siit mun mielipiteest. Ei ne (neuvottelut) oo mitenkää sellasii, et tarttis apuu tai tukee. Ne on vaan sellasii palavereit, joit vaan on." H4

"Ku suoraan sanoen mä en oo ikinä tykänny kokouksista. Et mä en kaipaa tai halua kenenkää apuu. Mä oon hetken ja sit mä lähden." H1

Pääsääntöisesti neuvotteluissa tehtyjen päätösten koettiin olevan oikeudenmukaisia. Ajoittain tehdyt päätökset eivät kuitenkaan tunnu heti oikeilta.

"Alussa mä oon ollu eri mieltä, mut kyl mä oon nyt niinku tällä hetkellä oon sitä mieltä, et kaikki on ollu ihan järkevii ja sellaisia, et ei oo vaan niinku kiusaks tehty, et kaikissa on kuitenkin ollu ihan hyvä syynsä." H5

Joskus tehdyt päätökset olivat lapsen mielestä vääränlaisia. Oli myös tilanteita, jossa jokin päätös oli aluksi tuntunut hyvältä, mutta se olikin alkanut jälkeensä tuntua huonolta ratkaisulta. Tällaisissa tilanteissa, pystyi asian ottaa aikuisten kanssa puheeksi. Yleensä aikuiset olivat kannustaneet toimimaan niin kuin oli sovittu. Mikäli kokeiluista huolimatta päätös tuntui huonolta, pystyi asian ottamaan esille seuraavassa neuvottelussa, jotta siihen tulisi mahdollisesti muutos. Eräs haastateltava oli kokenut, että koulunkäyntiin liittyen oli tehty vääränlainen päätös, jonka lisäksi lapsi kokee, että hänelle oli valehdeltu aikuisten toimesta. Lapsen mielestä hänelle kerrottiin, ettei ilman hänen omaa suostumustaan koulupaikkaan voi tehdä muutoksia. Lapsen koulupaikka kuitenkin vaihdettiin ilman hänen suostumustaan.

"Mulle sanottiin niinku, et mitään päätöstä ei voi tehdä ellen mä suostu siihen. Mä en ikinä suostunu (koulunvaihtoon), se päätettiin mun puolesta. Mua kusetettiin siinä, et mun puolesta ei voida päättää. Ja mun puolesta päätettiin." H4

5.1.2 Lasten osallistumisen muodot neuvotteluissa

Lasten osallistumisen muodot neuvotteluissa

- lapsi on aktiivinen
- lapsi on passiivinen
- lapsi on hyökkäävä tai puolustelevala

Neuvotteluun aktiivisesti osallistuvilla lapsilla oli halu osallistua ja vaikuttaa neuvotteluun ja niissä käsiteltäviin lapsen asioihin. Ajoittain lapset valmistautuivat neuvotteluihin etukäteen, esimerkiksi miettimällä asioita, joista halusivat itse puhua neuvottelun aikana tai käymällä yhdessä läpi työntekijän kanssa papereita, joita oli tarkoitus käsitellä neuvottelussa. Neuvotteluissa lapset osallistuivat keskusteluun kertomalla omia kuulumisia ja mielipiteitä. Aikuisten koettiin huomioivan heidät neuvottelun aikana, antaen puheenvuoron, kuuntelemalla ja ottamalla vakavasti. Aktiivisesti osallistuvilla lapsilla oli tunne, että he ovat voineet vaikuttaa asioihin ja että he ovat mukana päätöksenteossa.

"Kertomalla itse mitä niinku kuuluu ja mitä tapahtuu ja mitä mieltä mä olen."

H5

"Jos mä vaikka haluan puhua jostain aiheesta, niin mut esimerkiks otetaan vakavasti ja siit keskustellaan." H6

Aktiivisesti neuvotteluihin osallistuvien lasten kokemus neuvotteluista oli vaihteleva, välillä neuvottelu koettiin hyväksi, välillä se oli huono. Neuvotteluista teki hyvän positiivinen palaute ja hyvät uutiset. Lapsen oma hyvä tilanne vaikutti neuvotteluihin positiivisella tavalla siten, että vallitsevasta hyvästä tilanteesta keskusteltiin ja se oli lapsesta mukavaa. Hyvässä neuvottelussa lapsi jaksoi itse keskittyä ja oli ajoittain jotain hyvää syötävää tarjolla. Hyväksi neuvottelun teki se, että pystyi itse vaikuttamaan asioihin. Myös se, että oli ennen neuvottelua voinut vaikuttaa neuvotteluissa käsiteltäviin asioihin.

"No se, et mä oon pystynyt vaikuttaa mun asioihin ja sit se mitä mä oon kertonut täällä (lastenkodissa), et voiks tehdä tän, voiks kertoa siel tän, et oonks mä puhunu tosta asiasta, niinku ite vaikuttaa." H3

Positiivisella tavalla neuvotteluun koettiin myös vaikuttavan lapsen oma positiivinen asenne, jolloin lapsi oli itse halunnut osallistua ja oli ollut avoin keskustelulle sekä ehdotetuille asioille. Hyviä neuvotteluista oli tehnyt myös se, että työntekijät olivat tienneet, mistä asioista olivat keskustelemassa ja hoitamassa ja toteuttivat sovitut asiat.

Neuvottelu koettiin huonoksi silloin, kun neuvotteluissa keskusteltiin vanhoista asioista, joihin ei lapsen mielestä ollut mahdollisuuksia vaikuttaa. Negatiivisesti kokemukseen vaikutti myös, se, ettei asioissa siirrytty eteenpäin, vaan lapselle tuli tunne siitä, että neuvottelussa keskusteltiin koko ajan samoista asioista.

Neuvotteluun passiivisesti osallistuvat lapset olivat neuvottelussa hiljaa aikuisten puhetta kuunnellen. Aikuisten puheeseen vastattiin silloin, kun he osoittivat suoria kysymyksiä. Aikuisten koettiin huomioivan lapsi neuvottelussa nimenomaan kysymyksiä esittämällä. Neuvotteluita kohtaan ei ollut voimakkaita tunteita, vaan neuvotteluita kuvailtiin hyviksi.

"Oon ihan hiljaa vaan. Jos multa vaan kysytään, nii sit mä vastaan." H2

Hyökkäävällä tai puolustelevalle tavalla osallistuva lapsi joko kuunteli aikuisten puhetta tai sitten ajatukset vietiin tarkoituksella jonnekin muualle. Kokemus aikuisten antamasta huomiosta vaihteli. Aikuisten ei koettu huomioivan millään muulla tavoin, kuin että he kehottivat keskittymään neuvotteluun. Toisaalta oli kokemus siitä, että jos aikuinen huomioi lapsen esimerkiksi kysymyksiä esittämällä, se koettiin ärsyttäväksi.

"No emmä yleensä osallistu siihen muuten. Mä vien mun ajatukset pois, jonnekki muualle. Mun ajatukset on muualla, mietin jotain muuta asiaa. Mä en keskity ollenkaa palaveriin, sit yhtäkkiä mä kuulen mun oman nimen ja oon silleen häh, kysyks joku jotain?" H4

"Kyl ihmiset huomioi mut. Joskus ne huomioi mut vähän liikaaki, et mä oon silleen, et: jätä mut rauhaan". H1

Vaikka aikuisten kanssa oltiin samaa mieltä jostakin asiasta tai tehty päätös oli oikea lapsenkin mielestä, tätä ei aikuisille haluttu kuitenkaan kertoa tai näyttää. Aikuisten puhuessa positiivisista asioista ei lapsi halunnut näyttää iloaan. Aikuisen puhuessa lapsen mielestä ikävistä tai epämiellyttävistä asioista, hyökättiin aikuista vastaan sanallisesti. Kokemus neuvotteluista oli negatiivinen. Neuvotteluita kohtaan ei ollut minkäänlaista mielenkiintoa, ne nähtiin turhiksi ja ajateltiin, ettei neuvotteluissa pysty vaikuttamaan mihinkään. Huonoja neuvottelusta tekee käsiteltävät asiat, joiden puhumisesta lapset eivät pidä.

"Mut mä en näytä sitä tunnetta silleen, et jee, mä oon ilonen silleen oikeesti, vaan silleen, et ok, jatkakaa eteenpäin." H1

"Välillä on silleen, et en halua tai en usko tohon. Kyllä ne (päätökset) on ihan oikein ollu, mut yleensä mä oon silleen, et en halua kertoa, et se on oikein. Mä niinku puolustan itteeni siinä kohtaan." H1

5.1.3 Osallisuus lastenkodin arjessa

Osallisuus lastenkodin arjessa

- vaikutusmahdollisuus: mahdollisuus vaikuttaa vs ei vaikutusmahdollisuutta
- yhteisen tekemisen suunnittelu ja sen toteutuminen
- kokemus yhteisöllisyydestä: kuuluu yhteisöön vs ei tunne kuuluvansa yhteisöön
- kokemus omasta vastuusta: on vastuuta tekemistä päätöksistä vs ei ole vastuuta
- tiedonsaanti: saa tietoa vs ei saa tietoa

Lapset voivat vaikuttaa siihen, missä liikkuvat ja missä järjestyksessä tekivät omat asiat. Siihen, miten paljon lapset pystyivät vaikuttamaan arkeen, vaikutti esimerkiksi lapsen ikä, psyykkinen vointi ja käyttäytyminen. Iän myötä pystyy enenevässä määrin vaikuttamaan esimerkiksi sisääntuloaikoihin ja päivän aikatauluun sekä siihen, mihin aikaan menee suihkuun ja hoitaa muita arkeen kuuluvia asioita. Asioihin pystyi vaikuttamaan ottamalla puheeksi asian, johon haluaa vaikuttaa tai muutoksen. Tällöin yksittäinen työntekijä pystyi tekemään asiasta päätöksen tai sitten keskustella muiden työntekijöiden kanssa lapsen ehdottamasta asiasta. Vaikuttaminen oli myös mahdollista siten, että pyysi aikuisia keskustelemaan yhteisessä kokouksessa lapsen ehdottamasta asiasta.

"Et aikuiset voi tehdä nopeen ratkasun tai sit ne yhdessä keskustelee siitä, ottaa käsittelyyn." H4

"Mä voin niinku vaikuttaa, jos aikuisilla on vaik joku kokous, et ne niinku keskustele kaikista yhteisistä asioista, ni mä voin ehdottaa, et sopisko tää, et voisitteks te keskustella, et voidaanko me tehdä näin, et sekottaaks se muiden rytmii, meneeks päin mäntyy?" H4

Osa lapsista koki, ettei mihinkään asioihin voinut vaikuttaa tai eivät pystyneet mainitsemaan mitään asiaa, johon heillä on vaikutusvaltaa. Se, ettei asioihin pystynyt vaikuttamaan, johtui lasten mieleistä siitä, että kaikilla lapsilla oli samat rutiinit ja aikataulu, joiden mukaan päivät etenivät.

Lapset suhtautuivat vaihtelevasti siihen, haluaisivatko he vaikuttaa enemmän asioihin. Eräs lapsista kertoi päättävänsä kaikista asioista itse, jolloin hänellä ei ollut tarvetta saada

enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa haluamiinsa asioihin. Osa lapsista halusi vaikuttaa enemmän, esimerkiksi siihen, missä liikkuu, ja ettei aikuisille tarvitsisi niin tarkkaan kertoa, mihin on menossa.

Haastatteluissa tuotiin myös esille, että vaikka toisaalta tuntui siltä, että olisi mukava vaikuttaa enemmän asioihin, oli ehkä hyväkin asia, että tietyistä asioista aikuiset päättivät. Jos tietyistä asioista olisi pystynyt itse päättämään, olisi asioita jäänyt hoitamatta. Arki sujui hyvin, kun aikuiset velvoittivat tekemään tietyt asiat. Oli myös kokemuksia siitä, ettei ollut tarvetta päättää asioista enemmän itse.

"Ne asiat mihin mä en pystyny vaikuttaa, nii oli ihan hyvä, et en pystyny vaikuttaa... Koska silloin asioita olis jääny hoitamatta ja kaikki olis menny sekasin." H5

"No emmä tällä hetkellä tarvii mihinkää vaikuttaa". H6

Kaikilla lapsilla oli kokemus, että heiltä kysyttiin mielipiteitä. Mielipiteet otettiin hyvin myös huomioon. Lasten mielipiteitä kyseltiin lastenkodissa useisiin asioihin liittyen. Mielipidettä kysyttiin liittyen esimerkiksi uusiin sääntöihin, ruokalistaan, sekä vaatteisiin liittyen. Loma-aikoina lapsilta kysyttiin toiveita tekemisestä tai retkikohteista. Toiveet pyrittiin ottamaan huomioon, yleensä ne kirjoitettiin ylös paperille. Ohjaajat tiedustelevat lapsen mielipidettä myös esimerkiksi silloin, kun tarjolla olisi lasta kiinnostavaa tekemistä, jonka arvelevat kiinnostavan lasta.

"Sellasii niinku mis mä oon ohjaajien mielestä hyvä, niin sit et (lapsen nimi) haluisitko tulla tänne ja mä et: voin mä tulla." H1

Erään haastateltavan mielestä häneltä kysellään paljon mielipiteitä, mutta ne otetaan aikuisten toimesta valikoivasti huomioon. Lapsi ei osannut sanoa, mikä vaikutti siihen, ettei mielipidettä huomioida. Toisaalta hän myös totesi, ettei hän juurikaan tuo esiin omia mielipiteitä.

"Emmä oikein kerro mun mielipiteitä täällä". H4

Lapset päättivät vapaa-aikaan liittyvistä asioista, siitä tapasiko kavereita, vai viettikö aikaa lastenkodissa. Myös viikkorahan käyttämisestä lapset päättivät itse. Osalla lapsista oli, aika-tilausta huolimatta myös mahdollisuus päättää siivouspäivästä ja siitä, mihin aikaan tuli sisälle. Lastenkodissa lasten oli mahdollista päättää siitä, kenellä oli lupa tulla lapsen huoneeseen. Iän ja taitojen karttuessa lapset saivat enemmän vapauksia. Kun aikaisemmin aikuiset olivat päättäneet kokonaan arjen aikataulun, niin vanhempana, jo täysi-ikäisyyden kynnyksellä kaikki säännöt eivät koskettaneet. Esimerkiksi hiljaiselle tunnille, jolloin lapset ovat omassa huoneessa, ei tarvinnut enää mennä, vaikka kaikkien muiden piti.

Enemmän lapset olisivat halunneet päättää itse siitä, missä liikkuu ja kenen kanssa ja mihin aikaan tulee sisälle. Tuntui ärsyttävältä kertoa aikuisille tarkkaan missä liikkuu ja mitä on tekemässä. Aikuisten ei pitäisi koko ajan soitella perään. Lapset kokivat, että pärjäisivät itse. Toiveita oli myös siitä, että voisi itse päättää takaisin kotiin muuttamisesta.

Osa lapsista koki, ettei heillä ole tarvetta päättää enemmän asioista. Arki lastenkodissa koettiin toimivaksi sellaisena kuin se oli. Vaikka joistakin asioista koettiin, että ne voisi ja osaisi tehdä itsekin, oli mukavampaa, kun aikuinen huolehti asioista.

"Emmä oikein haluis päättää ite, koska kaikki on ihan ok." H6

Lapset kuvailivat erilaisia käytänteitä yhteisen tekemisen suunnitteluun liittyen. Luonnollinen paikka ja aika keskustella yhteisestä tekemisestä oli päivällisaika, jolloin kaikki lapset koontuivat yhteiseen ruokailuhetkeen. Välillä aikuiset kysivät lapsilta heidän ehdotuksiaan yhteisestä tekemisestä tai lapset ehdottivat tekemistä silloin, kun toive tai ehdotus tuli mieleen. Osa lapsista kertoi lastenkokouksista, joissa omia mielipiteitä ja ehdotuksia oli mahdollista kertoa. Yhdessä asuinyksikössä oli käytössä ajoittain seinälle kiinnitettävä lappu, johon lapset saivat halutessaan ehdotuksia yhteisestä tekemisestä kirjoittaa. Joissakin asuinyksiköissä ei lastenkokouksia ollut lainkaan tai niitä oli ollut, mutta niiden pitäminen oli jäänyt.

"No esimerkiksi päivällisellä monesti keskustellaan asioista, mitä vois tehdä ja mikä olis kivaa esimerkiksi." H6

"Oli lastenkokouksia ja välillä oli just niinku seinällä tällöinen niinku, miten se sanotaan, niinku kysely mihin sai kirjottaa. Ja sit välillä kysyttiin ihan henkilökohtaisesti." H5

Yleensä lasten ehdottamat ideat yhteisestä tekemisestä pystyttiin toteuttamaan. Se, toteutuivatko lasten ehdotukset ja esitetyt suunnitelmat, riippuivat käytettävissä olevasta rahan määrästä, henkilökunnan määrästä tai esimerkiksi siitä, oliko töissä sillä hetkellä paikalla olevilla työntekijöillä ajolupa. Lastenkodin johtaja myöntää ajokortin omaaville työntekijöille ajoluvan, jolloin heillä on lupa kuljettaa lastenkodin lapsia autolla.

Suurin osa haastateltavista lapsista eivät kokeneet kuuluvansa yhteisöön asuessaan lastenkodissa. Lastenkodista saattoi olla yksittäinen kaveri, jonka kanssa vietettiin aikaa tai koettiin, että oli osa "taloa", mutta yhteenkuuluvuuden tunne ei ulottunut muihin lastenkodin asukkaisiin. Lapsilla oli lastenkodin ulkopuolella oma kaveripiiri, johon tunsu yhteenkuuluvuutta tai sitten ystäviä ei juurikaan ollut, ei lastenkodissa, muttei myöskään muita kavereita. Ne lapset, joilla oli lastenkodin ulkopuolella oma kaveripiiri, eivät myöskään kaivanneet lisää yhteistä tekemistä muiden lasten kanssa lastenkodissa.

"No siis silleen siihen taloon joo, mutta en nyt välttämättä, et täs on joku toinen ihminen kenen kanssa mä kuulun joukkoon, vaan silleen yleisesti". H5

"No emmä niinku ajattele (kuuluvani yhteisöön), et mä ajattelen, et mä oon tämmönen yksi-näinen ihminen". H3

Osa lapsista kuitenkin koki, että ovat osa yhteisöä, jonka lastenkodissa asuvat lapset ja aikuiset muodostavat. Eräs heistä kuvasi erilaisia käytänteitä, joita asuinyksikössä on käytössä, jotka lisäävät yhteishenkeä ja yhteisöllisyyttä. Asuinyksikössä oli esimerkiksi tapana yhdessä juhlistaa sitä, että jonkun lapsen tavoitteet täyttyvät tai kun kaikilla lapsilla on arki sujunut pidempään ilman isompia ongelmia.

"Et sit on vaan, et pidetään hauskaa, et jos monella on menny pitkään hyvin, et ei oo vaikka riehunu, et on omat tavoitteet onnistunu niinku henkilökohtaisesti, ni sit voidaan vaikka yhdessä lähtee jonnekki." H6

Sama lapsi kuvasi hänen asuinyksikössään olevaa käytäntöä, jossa asiallisen käyttäytymisen johdosta sai helmipurkkiin helmen. Kun purkki oli täyttynyt helmillä, pääsivät yksikön lapset retkelle, jonka kohdetta lapset pystyivät ehdottamaan.

Vaikka lapset eivät niinkään kokeneet olevansa osa yhteisöä, kaikki kertoivat osallistuvansa lastenkodin työntekijöiden järjestämään yhteiseen tekemiseen sekä lastenkodissa että sen ulkopuolella. Yhdessä katsottiin elokuvia, leivottiin tai valmistettiin ruokaa, käytiin ravintolassa syömässä tai kylpylässä ja retkeiltiin lasten kiinnostusten kohteiden mukaan. Ajoittain tekeminen oli suunniteltu niin, että se oli tarkoitettu vain esimerkiksi vanhemmille lapsille tai sukupuolen mukaan. Osa lapsista mainitsi, ettei yhteistä tekemistä ole ollut pitkään aikaan.

"On meil joskus silleen, et kaikki lähtee yhdessä, mut sit jos meil on noit ihan pienii, nii sit ne ei lähe mukaan." H4

"Yleensä meil on silleen tyttöjen ja poikien eri reissut. Et sinne lähtee yks aikuinen ja muut on nuorii. Niin tota noin, just mennään, saunaan, kylpylään, joku mökki, tämmönen." H4

"Ei oo pitkään aikaan ollu, mut on ollu yhteinen ruokaretki tai yhteinen leffa-hetki." H1

Lapsilla oli erilaisia näkemyksiä siitä, oliko heillä itsellään vastuuta tehdyistä päätöksistä. Osa lapsista koki, että heillä oli vastuuta tehdyistä päätöksistä.

"Joo, kyl mul on (vastuuta). Ku sanotaan, et jos sä otat sen, nii sä oot myös vastuussa siitä, mitä sä teet. Sit mun täytyy sanoo, et kyl on ollu välillä

ennen, ni mä oon kyl haistattanu aikuisille tosi pitkätki, et ei mua hitto kiinnostu, mä teen mitä mä haluan. Nyt mä oon kasvanu siitä ajasta ja huomaaan, et okei, niinku nyt pitää ottaa vastuuta siitä mitä mä teen." H4

Toisaalta oli myös kokemuksia, että ne asiat, joista lapsen on mahdollista tehdä päätöksiä ovat niin pieniä, ettei niiden mukana tule vastuuta.

Lapset kokivat saavansa tietoa tärkeimmistä asioista, kuten esimerkiksi tulevan lapsen asioihin liittyvän neuvottelun ajankohdasta, erilaisista tulevista tapahtumista sekä asioista tai aikuisten kokouksista, joissa käsiteltäviin asioihin lapsilla oli mahdollisuus vaikuttaa. Lapsen kuukausiarvioinnista lapset saivat tietoa siitä, miten aikuiset näkivät lapsen sen hetkisen tilanteen olevan. Kuukausiarvioinnissa arvioidaan lapsen hoito- ja kasvatussuunnitelman tavoitteiden toteutumista. Arviointia tehdään yhdessä lapsen kanssa ja myös lapsen näkemykset kirjataan kuukausiarviointiin.

"Ne (aikuiset) ilmottaa meille niinku edellisenä päivänä, että joo meil on tulossa palaveri, et haluttek te jotain, et me otetaan huomioon tai jotain". H3

Osa lapsista koki, ettei asioista saa aina tietoa, vaan asiat vaan tulevat eteen yhtäkkisesti. Välillä tulevista asioista ja tapahtumista keskustellaan yhteisesti, mutta välillä vaan ilmoitetaan, esimerkiksi, että lapsen tulee osallistua harrastusryhmään. (H4)

Enemmän tietoa haluttiin uusista säännöistä ja niiden perusteluista tai siitä, minkälainen perheen tilanne on ollut lapsen ollessa vielä pieni, ennen sijoitusta lastenkotiin. Suurimmaksi osaksi haastateltavat kokivat, etteivät he halunneet tai tarvinneet asioista lisää tietoa.

"Mulla on kaikki asiat nyt, mitä mä haluan tietää." H4

5.1.4 Vuorovaikutukseen liittyvät kokemukset

Vuorovaikutukseen liittyvät kokemukset

- aikuisilla on halu kuunnella lapsia ja osoittavat sen lapsille
- keskustelu aikuisen kanssa: helppoa vs vaikeaa
- lasten halu kertoa asioista aikuisille: kertoo vaikeistakin asioista vs ei kerro vaikeista asioista
- aikuisia on helppo ymmärtää vs ei ole helppo ymmärtää

Kaikilla haastatelluilla lapsilla oli kokemus siitä, että aikuiset halusivat kuulla lapsen ajatuksia. Aikuinen osoitti halunsa kuunnella sanomalla muille lapsille, että kuuntelee nyt toista

lasta ja kertomalla muille, että heidän täytyy odottaa vuoroaan. Aikuinen osoitti halunsa kuunnella myös niin, että äännähti välillä ja osoitti siten kuuntelevansa. Aikuinen osoitti halunsa kuunnella lasta, olemalla lapsen vieressä niin, ettei tehnyt mitään muuta samanaikaisesti. Aikuinen kannusti ja rohkaisi vuorovaikutukseen, esimerkiksi esittämällä lapselle kysymyksiä. Jos lapsi ei ollut halukas vastaamaan, niin aikuinen esitti kysymyksen uudelleen. Aikuinen osoitti halunsa kuunnella tulemalla huoneeseen ja tarjoutumalla juttuseuraksi tai niin, että aikuinen sopi yhdessä lapsen kanssa tietyn ajankohdan kahdenkeskiselle keskusteluhetkelle.

"Silleen (aikuinen osoittaa kuuntelevansa), et se ei tee mitään muuta, vaan on vaan siinä vieressä." H2

"Tuli kysymään tai sovittiin, että jutellaan tiettyyn aikaan. Jos oli kiire, niin katottiin vähän myöhemmin, et sit keskustellaan tiettyyn aikaan." (H5)

"Vaikka kysyy, et haluunks mä mennä juttelee mun huoneeseen tai kysyy, et haluunks mä jutella, et harmittaako?" H6

Aikuiset halusivat kuunnella ja heitä kiinnostivat lasten asiat, mutta toiset lapset vaativat niin paljon huomiota, että omien asioiden kertominen koettiin vaikeaksi. Eräs haastateltava kertoi tilanteista, joissa oli pyytänyt aikuista tulemaan hänen huoneeseensa juttelemaan, mutta toiset lapset tai jonkin asian tai tilanteen hoitaminen oli aiheuttanut sen, ettei aikuinen olekaan päässyt tulemaan lapsen huoneeseen, vaikka hän oli ollut siellä odottamassa. Näissä tilanteissa oli tuntunut siltä, että kaikkien muiden asiat olivat tärkeämpiä kuin hänen asiansa. Silloin oli tullut mieleen kostaa aikuisille niin, ettei enää jatkossa puhu aikuisille. Lapsesta tuntui, että aikuiset pysyivät poissa hänen huoneestaan ja välttelivät häntä, eivätkä ottaneet huomioon. Kun aikuista oli pyytänyt tulemaan luokseen ja hän oli lupautunut tulemaan, tuntui se lapsesta loukkaavalta, jos aikuinen alkoikin hoitamaan jotain toista asiaa.

"Sit mä oon aikuiselle, et te ootte pahoja, aikuisille, et te ootte pahottanu mun mielen niin paljon, et mä en tiiä miten mä siedän nähä teitä. Mul on sellanen, et mä en pysty ees kattoo. Mua rupee suututtaa, ku mä ees nään teijät, koska mä tiiän, et te ette tuu mun luo. Et välillä on sellanen olo, et mä oon yksinäinen, mut on hyljätty. Mä odotan aikuista, sitä mä en saa. Sit se voi olla vaik koko loppu ilta, et mä en saa aikuista yhtään. Ja sit ku mä saan sen aikuisen, ni sit se on liian myöhään, ku mä oon jo nukkumassa." (H3)

Lapset keskusteleivat aikuisten kanssa ja kertoivat heille asioita. Välillä asioiden kertominen oli vaikeaa, välillä helpompaa. Kertomisen helppouteen vaikutti asia, joka oli kyseessä. Yleensä mieluiten juteltiin tutun aikuisen kanssa. Tutuille aikuisille jutteleminen ja asioiden

kertominen koettiin helpoksi. Vuorovaikutusta uusien aikuisten kanssa piti harjoitella. Kun työntekijöitä oppi tuntemaan, helpottui asioiden kertominen ja vuorovaikutus aikuisten kanssa.

"Niille aikuisille, jotka on ollu pisimpään, niin mä kerron yleensä kaiken, mut niille aikuisille, joita mä en tunne yhtään, ni niille mä en kerro mitään." H1

Lapset kokevat aikuisten vaihtuvuuden negatiivisena asiana. Pitkään työssä olleille, tutuille aikuisille kerrottiin asioita. Tutut aikuiset koettiin luotettaviksi ja heille oli helppoa kertoa asioita, ainakin silloin, kun itse halusi aikuiselle uskoutua.

"En mä yleensä kerro aikuisille, mä kerron niille aikuisille, jotka on ollu pitempään ja mun tukena, jotka on valitettavasti lähteny täältä. Niille aikuisille, jotka on ollu pisimpään, niille mä yleensä kerron kaiken, mut niille aikuisille, joita mä en tunne, ni niille mä en kerro mitään"

Tutut työntekijät tunsivat lapsen ja siitä syystä heille oli helpompi kertoa. Heihin pystyi luottamaan. Uusiin työntekijöihin ei välttämättä edes haluttu tutustua. Heidän ilmeensä ja eleet tulkittiin negatiivisiksi,

"Mut sit se julma totuus paljastuu, et en mä tunne sua, tai sit sä kiusaat mua, tai oot ahistava tai niinku katot pelottavasti, niinku ahistaa, et oonks mä tehny jotain, ku katotaan niin inhottavalla ilmeellä". H3

Vuorovaikutusta aikuisten kanssa piti opetella. Kun työntekijä vaihtui, piti vuorovaikutussuhdetta alkaa rakentamaan aina uudestaan. Sen jälkeen, kun oli puolin ja toisin tutustuttu, oli keskusteleminen ja asioista kertominen helpompaa.

"Täs on nyt tottunu, tai joutunut totuttelee, et ku ihmiset vaihtuu aika usein, et ku tulee uus ihminen, siis sitä on sit aina joutunut vähän harjottelee". H5

"Jos on joku kiva, jonka mä oon tuntenu kauan, nii se on sit kiva keskustele, mut jos on joku tosi uus, et mä en sitä viel kunnolla, niin sit on vaikee kommunikoida. Jos se ei vaik tiedä minkälaisia vitsejä mul on tai ei tiedä must paljoo asioita". H6

Suurin osa lapsista ei kertonut työntekijöille vaikeista, mieltä painavista asioista. Vaikeista asioista ei haluttu jutella aikuisten kanssa, koska aikuisiin oli vaikea luottaa oman vaikean menneisyyden vuoksi. Myös aikaisemmin sattuneet väärinkäsitykset, jolloin aikuinen oli ymmärtänyt väärin lapsen kertoman asian, vaikutti siihen, ettei omista vaikeista asioista enää haluttu työntekijöiden kanssa keskustella. Tällöin koettiin, että aikuinen ymmärtäisi kuitenkin väärin lapsen kertoman asian. Aikuisten sijaan vaikeista asioista juteltiin parhaiden kavereiden kanssa tai oman vanhemman kanssa.

Mikäli aikuisten kanssa juteltiin vaikeista asioista, valittiin keskustelukumppaniksi tietty tuttu aikuinen. Vaikka osa lapsista keskusteli myös vaikeista asioista aikuisten kanssa, kaikista vaikeista asioista ei kerrottu, vaan niitä otettiin vaihtelevasti puheeksi. Yksi lapsista kuvaili myös tilannetta, jossa oli välillä sopinut niin, että terapeutti kertoi lastenkodin työntekijöille lapsen luvalla vaikeista asioista.

Yleisesti ottaen lasten oli helppo ymmärtää aikuisten puhetta. Muutama lapsi oli kohdannut tilanteita, joissa aikuisten puhetta oli ollut vaikea ymmärtää. Näissä tilanteissa selitykset olivat olleet hankalia ja sanavalinnat sellaisia, ettei niitä ollut ymmärtänyt. Kun aikuisille oli kertonut, ettei ole ymmärtänyt kaikkea, aikuiset selittivät, mistä oli kyse. Joskus aikuiset olivat myös ottaneet puheeksi sellaisia asioita, jotka ovat jo lapselta unohtunut.

"Nii, et joskus ne ottaa (puheeksi) sellaisia pikkuasioita, joita mä en yhtään muista, et mä oon silleen häääh, sano uuestaan". H2

5.1.5 Asioita, joihin lapsi ei voi vaikuttaa

Asioita, joihin lapsi ei voi vaikuttaa

- arjen rutiinit, säännöt ja aikataulut
- koulunkäyntiin liittyvät asiat
- kenelle voi mennä yöksi
- harrastukseen osallistuminen

Aikuiset päättivät arkeen liittyvistä asioista, koulunkäynnistä, läksyjen tekemisestä, sisääntuloajoista ja muutoinkin arjen aikatauluista. Läksyjen teko ja tietyt asiat piti hoitaa päivittäin. Aikuiset päättivät myös, kenelle kavereille lapsen oli mahdollista mennä yökylään. Haastatte- luissa tuli myös ilmi, että joidenkin lasten kohdalla aikuiset päättivät lapsen harrastuksesta. Lapsella tuli olla ainakin yksi harrastus ja harrastusta oli kokeiltava tietty aika, ennen kuin sen sai lopettaa. Myös siitä, minä päivänä kotiharjoittelusta pitää palata laitokseen, päättävät aikuiset.

"Oikeestaan just tämmöset arkeen liittyvät, niinku kouluun mentiin ja sit vähän, että niinku millon jotkut tietyt asiat tapahtuu ja, et kaikki ehtii tehdä omat asiansa". H5

Siitä, oliko lapsilla mahdollisuus vaikuttaa aikuisten tekemiin päätöksiin, oli erilaisia kokemuksia. Aikuisten päättämään asioihin pystyi kertomaan oman mielipiteen, mutta ei välttämättä muuten vaikuttaa. Lapsen mielipide yritettiin ottaa huomioon, jos se oli mahdollista.

Tiettyihin sovittuihin asioihin ja sääntöihin ei voinut vaikuttaa ja ne aikuiset päättävät lasten puolesta. Näitä sääntöjä olivat esimerkiksi sisääntuloajat sekä se, ettei alle 15-vuotiaat saanut juoda kahvia. Toisaalta eräällä haastateltavalla oli kokemuksia siitä, että sisääntuloaikaankin oli mahdollisuus vaikuttaa, mikäli oli pitkään noudattanut sitä. Tällöin oli aikuisten kanssa mahdollista sopia poikkeuksellisesti myöhäisempiäkin paluuaikoja. Jos sisääntuloaikoja ei ollut noudattanut, niin joustoa ei voinut saada.

”No tota, pystyin mä sanomaan mielipiteen, mut en silleen välttämättä pystynyt vaikuttaa-muuten.” H5

”No riippuu, jos on myöhästynyt paljon, niin sit ei pysty vaikuttaa, mut jos on tullu ihan ajallaan ja sit halua sopii, et tulee vaik puoltuntii jäljessä ja silleen, et kyl se sit käy useimmiten.” H6

Haastatteluissa tuli myös ilmi, että mikäli aikuisten päätöksiä ei noudattanut, voi siitä seurata lapselle seuraamuksia. Kyseinen lapsi liitti seuraamuksen saamisen siihen, ettei aikuisten tekemiin päätöksiin voinut vaikuttaa.

”No en oikeestaan (voi vaikuttaa aikuisten tekemiin päätöksiin). No voin, se on kuitenkin mun oma päätös, et meenks mä kouluun, mut siit tulee aina seuraamuksii, ni ei”. H1

5.1.6 Oikeudenmukaisuuden kokemus

Oikeudenmukaisuuden kokemus

- on toimittu oikein vs on toimittu väärin
- kokemus siitä, että aikuiset kunnioittavat lasta vs ei kohdata lasta kunnioittavalla tavalla
- on voinut vaikuttaa asioihin riittävästi vs ei ole ollut mahdollisuuksia vaikuttaa

Haastateltavien lasten mielestä heidän kohdallaan oli toimittu oikein esimerkiksi silloin, kun oli sovittu yhteinen tekeminen aikuisen kanssa ja se oli toteutunut sovitusti tai kun lapsen toive oli toteutunut. Esimerkkinä lapsen toteutuneesta toiveesta oli kotiharjoittelun pidentyminen lapsen toiveesta. Oikein oli toimittu silloin, kun asioista oli voinut neuvotella aikuisen kanssa ja yhdessä sopia muun muassa aikatauluihin liittyviä asioita niin, että molemmat, sekä aikuinen että lapsi olivat olleet loppuratkaisuun tyytyväisiä.

Lapsilla oli myös kokemus, että heidän kohdallaan oli toimittu oikein silloin, kun aikuiset opettivat toimimaan oikein; tulemaan ajoissa sisälle, tekemään koulutehtävät ja puhumaan totta.

Haastatteluissa tuli esille, että lapsella oli saattanut olla tunne siitä, että häntä kohtaan on toimittu väärin, mutta jälkeen päin ovat ajatukset muuttuneet ja tullut kokemus siitä, että hänen eteensä on tehty oikeita asioita. Aikaisemmin nuorempana mielialan ollessa negatiivisempi, oli tuntunut siltä, että on toimittu väärin. Silloin haastateltava on kokenut, ettei ole pystynyt luottamaan aikuisiin ja aikuisten tekemät päätökset ovat olleet väärä ja huonoja.

"Joo, on niinku mun mielestä, on niinku tehty mun eteen niinku oikein olevia asioita. Joskus on niinku ehkä aikaisemmin ollu, et ei ei ei, tää on niinku väärin. Et on ollu mieliala niinku, et tää on väärin, emmä halua tätä. Et emmä pysty luottaa tai emmä pysty." H3

Lapsilla oli yksittäisiä kokemuksia, jotka ovat kokeneet hetkiksi, jolloin heidän kohdallaan on toimittu väärin. Väärin oli lasten mieleistä toimittu silloin, kun etukäteen sovittu meno aikuisen kanssa peruttiin. Lapsen mielestä väärin oli toimittu myös silloin, kun aikuiset olivat rajoittaneet kavereiden määrää, jonka sai tuoda huoneeseen kerralla. Eräs lapsista oli ilmoitettu harrastukseen, vaikkei hän ole ollut tästä lainkaan tietoinen.

"Joo (on toimittu väärin), se kun mun tietämättä mut on laitettu sellasiin harrastuksiin, mistä mä en tiiä, enkä oo koskaan kuullu ikinä. Nii se on aika väärin toimittu, koska pitäähän munki tietää niinku". H4

Tilanteet, joissa lapsi kokee kohdelluksi väärin jäävät lasten mieleen pitkäksikin aikaan. Eräs lapsi kertoi, että ollessaan toisaalla sijoitettuna, hänelle ei kerrottu kaikista asioista, eikä tehtyjä päätöksiä koskaan toteutettu. Tapahtuneesta oli pitkä aika, mutta se on jäänyt edelleen painamaan ja häiritsemään lasta. Osa haastateltavista kokivat, ettei heidän kohdallaan ole toimittu väärin.

"Tästä on paljon, melkein kymmenen vuotta aikaa ja se asia häiritsee mua vielä." H5

Lasten kokemus aikuisen kunnioittavasta kohtaamisesta oli pääsääntöisesti positiivinen. Lasten mielestä heidän kunnioittamisensa näkyy niin, että aikuinen viettää aikaa lasten kanssa, kuuntelee ja juttelee heidän kanssaan.

"No jos mult kysyy niin, mun mielestä tääl kyl jonkun verran kunnioitetaan, et mitä mä nyt oon huomannu, ku oon pyöriny tässä, ni kyl aikuiset niinku kunnioittaa lapsia ja nuoria. Joskus on silleen, et ei, et tulee sellanen olo, et toi ei

nyt ollu ollu kunnioittavaa. Mut ehkä eniten on ollu silleen, et kunnioitetaan".

H3

Muutamalla lapsella oli kokemuksia, jolloin he olivat kokeneet, ettei aikuinen kohtaa lasta kunnioittavalla tavalla. Se, ettei aikuinen kunnioita näkyy niin, että aikuinen vetoaa kiireeseen, eikä vietä aikaa lapsen kanssa. Lapsi oli kokenut tilanteen niin, että aikuinen on vedonnut kiireeseen, vaikka hänellä ei todellisuudessa ole ollut kiire, vaan aikuinen ei ole halunnut viettää aikaa lapsen kanssa. Eräs haastateltavista lapsista kertoo tilanteesta, jossa on mahdollisesti kuullut aikuisten suhtautuneen naureskellen toisen lastenkodissa asuvan lapsen asiaan.

"Välillä, niinku, tosin mä voin kuvitella vaan, välillä tuntu, et joskus ei (suhtauduttu kunnioittavalla tavalla) ihan niin paljon ku piti, mut yleisesti ottaen joo (kohdeltiin ja kohdattiin kunnioittavasti). Musta tuntu, et jollekki asialle naureskeltiin tai muuta, mutta voi olla, et mä oon vaan sattunu kuulemaan vähän väärässä kohdassa ja käsittää väärin. Mä en usko, et kukaan sillee tarkoituksella on ollu ilkee." H5

Lapsilla oli pääsääntöisesti tunne siitä, että työntekijät kunnioittivat ja arvostivat heitä ja heidän ajatuksiaan. Aikuinen näytti arvostuksensa kehumalla ja antamalla positiivista palautetta, kun jokin asia meni hyvin. Arvostus tuli ilmi myös niin, että aikuiset ottivat vakavasti lapsen kertomat asiat ja hoitamalla sovitut asiat tai toteuttamalla lapsen pitkään toivoman asian, esimerkiksi retken lapsen toivomaan kohteeseen.

"Joo, kyl arvostetaan, et sanotaan: tärkeä pointti, me otetaan tää huomioon. Et ne ottaa sen tosissaan." H3

"Otti niinku asiat vakavasti ja jos tuli jotain hoidettavaa tai niinku tällästä, et pitäis tehdä jotain, niin se hoidettiin tai ainakin yritettiin hoitaa." H5

Eräs haastateltavista lapsista kertoi, että työntekijät ovat sanoneet hänelle välittävänsä ja arvostavansa häntä ja tästä syystä ohjaavat häntä toimimaan tietyllä tavalla. Lapsi kuitenkin koki aikuisten ohjaamisen valittamisena ja epäili välittävätkö ja arvostavatko aikuiset häntä oikeasti.

Lapsi: "Mä oon sanonu jotain ja sit mulle on sanottu, niin se valittaminen on sitä, et ne välittää. Näin mulle on sanottu ja sit mä nauran, et niin nii, niinhän ne kaikki sanoo." H4

Haastattelija: "No miltä susta tuntuu sitte se, ajatteleks sä, et se on totta?"

Lapsi: "Emmä tiiä." H4

5.2 Lapsen osallisuuden tukeminen

Seuraavaksi tarkastelen lapsen osallisuuden tukemiseen liittyviä teemoja. Lapsen osallisuuden tukemiseen liittyen on noussut esiin kolme näkökulmaa. Näkökulmat ovat: lapsi on mukana päätöksentekoprosessissa, lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus osallisuuden tukena sekä osallisuuden tukeminen lastenkodin arjessa. Jokaiseen näkökulmaan liittyvät merkityskokonaisuudet ovat esitetty kappaleen alussa. Näin lukijan on mahdollista lukea tiivistetyssä muodossa kyseisen näkökulman keskeiset havainnot.

5.2.1 Lapsen mukanaolo päätöksentekoprosessissa

Lapsi mukanaolo päätöksentekoprosessissa

- ennen neuvottelua saa tietoa, mitä asioita on tarkoitus käsitellä
- neuvotteluihin kannustetaan osallistumaan
- annetaan tietoa neuvottelun sisällöstä, mikäli lapsi ei ole ollut itse paikalla
- neuvottelun aikana lasta huomioidaan, annetaan aikaa puhua, mahdollisuuksia ehdottaa keskustelunaiheita sekä tarjotaan mahdollisuus esittää toiveita päätöksiin liittyen
- lapsi voi vaikuttaa siihen, mitä asioita ja millä tavoin asioita käsitellään
- lasta autetaan ja kannustetaan kertomaan asioista ja ilmaisemaan oma mielipide

Kaikille lapsille kerrottiin etukäteen neuvottelun ajankohdasta. Osan kanssa käytiin lisäksi keskustelua neuvottelun sisällöstä ja tarkoituksesta sekä käytiin läpi papereita ja asiakirjoja, joita neuvottelussa oli tarkoitus käsitellä. Lasten oli tällöin myös mahdollista ehdottaa muutoksia kirjallisiin dokumentteihin.

"Et ollaan puhuttu etukäteen, et mitä on kirjoitettu paperiin ja mitä tullaan käymään läpi ja näin. Et ne (aikuiset) kysyy, et haluunks mä, et sitä muokataan, et se (aikuinen) kirjottaa sen ja et se yliviivaa jotain pois. Ja sit se kirjottaa sen, mitä mä sanon. Et kyl mä usein sanon, et voin mä sen lukasta." H3

Osa lapsista valmistautui itse neuvotteluun merkitsemällä ajan kalenteriin sekä miettimällä mitä itse haluaa neuvottelussa sanoa ja tuoda ilmi.

"Vähän mä mietin, et jos oli joku tietty, et mistä piti puhuu, et hetken, et ties, et mitä piti sanoo, et mä mietin vähän aikaan ja sit mä vaan menin paikalle." H5

Lapsia kannustettiin osallistumaan neuvotteluihin kertomalla heille, että neuvottelut ovat tärkeitä ja että niissä käsitellään lapsen elämään liittyviä asioita, joita myös lapsen olisi hyvä kuulla. Aikuiset kannustivat osallistumaan neuvotteluihin toteamalla, että neuvotteluissa lasten on mahdollista kertoa oma mielipide. Osallistumalla heidän on mahdollista itse vaikuttaa omiin asioihin ja aikaansaada muutosta. Lisäksi aikuiset kannustivat osallistumaan houkuttelemalla herkuilla, joita oli joissakin neuvotteluissa tarjolla. Tarjoiluiden suhteen oli erilaisia käytäntöjä. Joidenkin lasten neuvotteluissa ei ollut tapana tarjota mitään syötävää, kun taas osa haastateltavista lapsista kertoi neuvotteluissa olevan runsaastikin herkuja tarjolla.

"Isoin selitys tais olla, että voi vaikuttaa omiin asioihin, et sitte jos ei oo paikalla, jos ei oo sanonu kantaansa, niin sit se on vähän vaikeeta. Ja sitä paitsi, itsehän niistä omista asioista tietää melkeimpä eniten, ni se on toisten vähän hankala ruveta niinku ilman sitä ihmistä." H5

Pääsääntöisesti lapset osallistuivat neuvotteluihin. Mikäli neuvotteluihin ei oltu osallistuttu, koettiin, että neuvotteluiden sisällöstä sai yleensä aikuisilta jälkeempään tietoa. Yksi haastatelluista lapsista koki, ettei hänelle kerrota kaikista neuvotteluissa käsitellyistä asioista, mikäli hän ei itse ole ollut läsnä neuvottelussa. Lapsi kuitenkin koki, että tärkeimmistä asioista, esimerkiksi neuvotteluissa tehdyistä päätöksistä hän sai tietoa.

Kaikki lapset kertoivat tulleen huomioituksi neuvotteluiden aikana. Lapsen huomioiminen oli yleensä kysymysten esittämistä lapselle, lapsen mielipiteen tiedustelemista ja yhteisen keskustelun käymistä. Lasta saatettiin myös aikuisten toimesta kannustaa keskittymään neuvotteluun. Lapsilla oli neuvotteluiden aikana mahdollista esittää toiveita ja keskustelunaiheita. Lapset esittivät toiveita esimerkiksi kotiharjoitteluiden pituuteen sekä tuleviin retki-kohteisiin liittyen.

"Jos mä haluun puhuu jostain aiheesta, niin mut esimerkiks otetaan vakavasti ja siit keskustellaan ja silleen, et kyl se aika usein huomioidaan, et jos mul on jotain." H6

Lapsilla oli mahdollisuus kertoa omia toiveita erilaisiin päätöksiin liittyen. Lapseen liittyviin rajoitustoimenpiteisiin, esimerkiksi liikkumisvapaudenrajoitukseen lapsen oli vaikeaa saada aikaan muutosta, mutta lapsella oli mahdollisuus kertoa oma näkemys päätökseen liittyen. Erään haastateltavan lapsen pyynnöstä oli tehty yhteydenpidonrajoittamispäätös suhteessa henkilöihin, joita hän halunnut tavata.

Osalla lapsista oli tapana ennen neuvottelua keskustella aikuisen, yleensä omaohjaajan kanssa asioista, joita lapsi halusi neuvottelussa käsiteltävän. Aikuisen kanssa myös ajoittain sovittiin, että omaohjaaja ottaa lapsen puolesta asioita puheeksi.

Lapsi: *"Omahoitajaki on sit kertonu joitain asioita."*

Haastattelija: *"Joo, oottekste joskus sopinu vaikka silleen, et omahoitaja ottaa jonkun asian puheeks, et ootte etukäteen puhunu, et puhu sä tästä?"*

Lapsi: *"Joo, aika monesti silleen."* H6

Kun lapsi oli voinut ennen neuvottelua käydä ohjaajan kanssa läpi häntä koskevaa hoito- ja kasvatussuunnitelmaa, niin tällöin lapsella oli mahdollisuus kertoa omia näkemyksiä suunnitelmaan liittyen ja saada haluamansa näkemykset kirjattua suunnitelmaan.

"Et mulle tullaan kertoo siitä, et on kirjottanut hookooässä (hoito- ja kasvatussuunnitelman), et haluaks sä kertoo itte jotain lisää, et mä (aikuinen) voin kirjottaa. Tietenki mä mielelläni avaudun, et okei, kyl mä hyväksyn, et aikuinen kirjottaa musta sen mitä ne on nähny, mut mielummin mä ite kerron sen mitä mä nään itessäni ja nää viikot ja kuukaudet, et miten ne on menny." H3

Haastatteluissa kävi myös ilmi, että ajoittain on toimittu niin, että lapsi oli yhteisestä sopimuksesta poistunut hetkeksi neuvottelusta, koska neuvottelussa käsiteltiin asiaa, jonka lapsi koki erittäin arkaluonteiseksi. Kyseinen lapsi kertoi, että oli välillä halunnut poistettavaksi papereista asian, jota ei ole missään nimessä halunnut käsitellä asian arkaluonteisuuden vuoksi. Työntekijät olivat kuitenkin poistamisesta eri mieltä. Välillä on päädytty poistamaan lapsen ehdottama kohta, mutta välillä asiaa ei ole poistettu. Tällöin aikuinen on sanonut, että asia on pakko käydä läpi ja ehdottanut, että lapsi voi halutessaan poistua huoneesta siksi aikaa, kun kyseistä asiaa käsitellään. Poistuminen hetkeksi paikalta, kun epämiellyttävää asiaa on käsitelty, on auttanut jonkun verran. Se, kun aikuiset puhuvat epämiellyttävästä asiasta tuntuu ärsyttävältä ja juoruamiselta ja lapsi halusi, että aikuiset unohtaisivat heti käsitellyn asian. Epämiellyttävä asia ei lapsen mielestä kuulu tapaamisessa käsiteltäväksi, sillä se ei ole lapsen mielestä ajankohtainen.

"Et aikuiset, ne niinku varottaa, et täs tulee tää kohta, et tää on tosi herkkä kohta sulle. Sit tietenki mä oon silleen, et mun on pakko poistuu, kun sä (aikuinen neuvottelussa) puhut siitä, siis mun on pakko poistuu. Mä en pysty olee siinä tilanteessa yhtään." H3

Neuvotteluiden aikana aikuiset auttoivat ja kannustivat lapsia ilmaisemaan omia mielipiteitä. Lapsilla oli oma puheenvuoro neuvottelussa ja aikaa kertoa näkemyksiään. Aikuiset auttoivat ja tukivat lasta neuvottelun aikana muistuttamalla lasta kertomaan asioista ja täydensivät lapsen kertomaa tarvittaessa, mikäli lapsi ei muistanut kaikkea asiaan liittyvää tai osannut mielestään selittää asiaa riittävän hyvin.

5.2.2 Lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus osallisuuden tukena

Lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus osallisuuden tukena

- aikuinen ottaa aktiivisesti kontaktia lapseen
- positiivisen palautteen antaminen lapselle

Kaikkia lapsia oli kannustettu työntekijöiden toimesta kertomaan ajatuksiaan ja ilmaisemaan itseään. Aikuiset ottivat kontaktia ja kannustivat lapsia vuorovaikutukseen menemällä lapsen omaan huoneeseen ja kyselemällä asioista sekä kannustamalla tulemaan omasta huoneesta yhteisiin tiloihin. Aikuiset myös kertoivat haluavansa kuulla lapsen ajatuksia ja mielipiteitä sekä kertoivat, että aikuisille voi tarvittaessa tulla juttelemaan.

”Kyl ne niinku kannustaa mua siinä, et kerro sun ajatuksii, kaikki haluaa tietää sun ajatuksii, et mitä sulle kuu-luu ja tällee.” H3

Vaikka lapset tunnistivat aikuisten esittämät kysymykset ja keskusteluyritykset kannustukseksi itsensä ilmaisemiseen, koki osa lapsista kysymysten esittämisen myös häiritseväksi ja ärsyttäväksi.

Lapsi: ”Kyl mua yritetään saada sosialisimaan enemmän... Häiritsee mua täältä huoneesta niin kauan kunnes mä oon, et okei, mä tuun perkele.”

Haastattelija: ”Nii, et ne tulee kyselee sua tonne noin (yhteisiin tiloihin)?

Lapsi: Eeei, vaan sit ne tulee ja kiusaa. Hirveesti kiusaa, kunnon buleja (nau-raa).

Haastattelija: Häh, miten ne kiusaa?

Lapsi: ”Jää tohon juttelee kaikkennäköstä, et mä en pysty keskittyä siihen mitä mä teen. H5

”Aikuinen haluaa, et mä kerron niille jotain, mut mä oon itse silleen, et joo, mä en halua kertoa mitään... Häiritsee mua, kun mulla on huono hetki, koputtaa oveen: no moi (lapsen oma nimi), haluutko puhuu? No en.” H1

Aikuisten keskusteluyritykset ja kannustaminen tulemaan yhteisiin tiloihin muiden ihmisten seuraan koettiin ajoittain negatiivisena asiana. Tästä huolimatta aikuisten kanssa myös haluttiin viettää aikaa, osallistuttiin aikuisten järjestämään yhteiseen tekemiseen ja pidettiin

tärkeänä sitä, että aikuiset pitivät kiinni siitä, että lapsi ja aikuinen viettivät sovitusti kahden kesken aikaa.

Osa haastatelluista lapsista kuvaili aikuisten antamaa positiivista palautetta lapselle, jonka antaminen koettiin olevan lapsen arvostamista ja näyttämistä, että lapsi on tärkeä. Aikuisen antama positiivinen palaute oli myös yksi tärkeimmistä asioista, joka lasten mielestä teki neuvottelusta hyvän.

”Kehuskelee mua, et jos vaikka koulu menee hyvin tai joku asia menee hyvin, nii sit ne näyttää sen. Muuteski, kyl niitten kaa pystyy puhuu, on kivoja, voi nauraa ja on yhteishenki.” H1

5.2.3 Osallisuuden tukeminen lastenkodin arjessa

Osallisuuden tukeminen lastenkodin arjessa

- aikuiset antavat mahdollisuuden vaikuttaa
- lapset voivat ehdottaa asioita ja kertoa mielipiteitä sekä toiveita
- aikuiset huomioivat ja käsittelevät lasten toiveet
- aikuisten pitää tiedottaa päätetyistä asioista ja perustella tehdyt päätökset

Kaikki haastateltavat lapset kertoivat, että aikuiset kyselivät heiltä heidän mielipiteitään ja näkemyksiä. Kaikilla lapsilla oli kokemus siitä, että heidän oli myös mahdollista itse ottaa asioita puheeksi ja ehdottaa asioita ja tekemistä. Lapsen kertoivat ehdottaneensa asioita vapaa-aikaan liittyen, esimerkiksi musiikkikeikalle menemistä ja yhdessä pelaamista aikuisen kanssa. Lapset myös pystyivät esittämään toiveita esimerkiksi tietystä ruuasta, retkikohteesta tai kiinnostavalle leirille osallistumisesta.

”No voin (esittää ehdotuksen), esimerkiksi vaikka nuortokokouksissa. Kaikki nuoret osallistuu ja sit keskustellaan, vaikka joistain asioista ja päättää, et mitä haluis tehdä. Voi sit ite kertoo, niinku ehdotuksia.” H6

”Kylhän siinä mielipiteitä kysyttiin ja, mut eri asia pystyttiinkö toteuttaa, et, niinku joo se, et kysyttiin kyl hyvin, et mitä haluais ja mitä ideoita on ja mitä ajattelee.” H5

Yleensä ehdotukset toteutuivat, varsinkin jos niistä kertoi hyvissä ajoin. Toteutumiseen vaikutti se, oliko toive järkevä ja mahdollista toteuttaa, oliko työvuorossa tarpeeksi työntekijöitä, oliko aikaa ja rahaa. Jos raha ei riittänyt tiettyyn lapsen ehdottamaan asiaan, niin

aikuiset pyrkivät löytämään vastaavanlaisen edullisemman vaihtoehdon tilalle. Joskus ehdotusten toteutuminen kesti lapsen näkökulmasta liian kauan.

"Voin (esittää ehdotuksen), mut sitä mietitään ja mietitään." H4

Vaikka lapsilla oli omatoimisesti mahdollista kertoa toiveistaan ja esittää omia mielipiteitä ja näkemyksiä, tuotiin haastatteluissa esille, että aikuisten tulisi enemmän perustella ja antaa lapsille tietoa siitä, miksi ovat johonkin päätökseen päätyneet, eikä vedota siihen, että on tietty sääntö ja näin on aina toimittu. Näin toimittaessa lapsille ei jäisi tunnetta siitä, etteivät aikuiset kerro kaikkia päätökseen vaikuttaneita asioita lapsille.

"Voiksä (aikuiset) niinku avata sitä tietoo mulle vähän enemmän, et ennen sai tehdä näin ja nykyään ei. Et te (aikuiset) niinku peittelette vähän niinku niitä tietoja meiltä... Te vaan pimitätte tietoo meiltä ja sit me ollaan ihan ihmeissään silleen, et nyt toi (sääntö) tuli taas, et toi on kielletty, et mitä ihmettää on". H4

Lasten vaikutusmahdollisuus paranisi sen myötä, että työntekijät huolehtisivat siitä, että tieto kulkisi eteenpäin. Aikuisten tulisi myös aidosti olla sitä mieltä, että lapsilta tulisi kysyä mielipidettä ja antaa heidän vaikuttaa asioihin. Aikuisten tulisi kuunnella lasta ja yrittää järjestää lapsen toivomaa asiaa, silloin kun se on mahdollista.

5.3 Lapsen osallisuuden toteutumisen haasteet

Tarkastelen tuloksissa viimeiseksi haasteita, jotka vaikuttavat negatiivisella tavalla lapsen osallisuuden toteutumiseen.

5.3.1 Lapsen vointi ja suhtautuminen vaikutusmahdollisuuksiin

Lapsen vointi ja suhtautuminen vaikutusmahdollisuuksiin

- lapsen rajattoman käyttäytymisen ja voinnin vaikutus
- ajatus siitä, ettei vaikuttaminen ole mahdollista

Lapsen oma rajaton käyttäytyminen, esimerkiksi luvaton poissaolo laitoksesta tai lapsen tilanteen äkillinen kriisiytyminen, esimerkiksi lapsen psyykkisen voinnin heikentyminen voi vaikuttaa lapsen mahdollisuuteen vaikuttaa asioihin. Lastenkotiin sijoitetulle lapselle voidaan esimerkiksi lapsen ollessa luvattomasti poissa sijoituspaikasta, tehdä päätös liikkumis-vapauden rajoittamisesta ilman lapsen mielipiteen selvittämistä, mikäli katsotaan, että päätöksen tekemistä ei voida lykätä.

"No se vähän riippuu elämäntilanteesta, et jos menee tosi huonosti, vaikka niinku varastaa kaupasta tai jotain muuta, lähtee karkuteille, nii ei siin vaihees enää pysty vaikuttaa, et sit ne päätökset tehdään sen puolesta. Et sit se ei oo varmaan siin kunnossa, ettei voi tulla esimerkiksi neuvotteluun". H6

Yhtenä lasten osallisuuden toteutumisen haasteena on lapsen näkemys siitä, ettei omiin asioihin vaikuttaminen, esimerkiksi neuvotteluihin osallistumalla ole mahdollista. Lapsen ajatellessa, ettei vaikuttaminen ole mahdollista, heijastui se myös muihin osallisuuden osa-alueisiin. Kun lapsi koki, ettei vaikutusmahdollisuuksia ollut, ei neuvotteluihin osallistumista nähty mielekkäänä. Neuvotteluiden sisällöstä tai ylipäätään arkeen liittyvistä asioista ei haluttu tietoa. Lapsen suhtautuminen itseensä liittyviin asioihin oli joko välinpitämätöntä, jolloin lapsi koki, että kaikki asiat ovat jo päätetty valmiiksi hänen puolestaan, jolloin hänen mielipiteellään ei ollut väliä. Välinpitämättömyys voitiin myös kohdistaa aikuisiin, heidän antamaan ohjaukseen ja lastenkodin sääntöjä kohtaan, jolloin lapsi kuvasi elävänsä juuri siten, kuin itse halusi, tekevänsä ja päättävänsä itse asioista, aikuisen mielipiteistä ja rajoista välittämättä.

"En (halua enemmän vaikuttaa itseä koskeviin asioihin), koska mä päätän kaikki asiat itse. Mä en ota niitten (aikuisten) mielipiteitä huomioon, vaan oon silleen "ääää" (äännähtää)". H1

Lapsen epärealistiset toiveet vaikuttivat siihen, että koetaan omiin asioihin vaikuttamisen vaikeana. Esimerkiksi lapsen toive huostaanoton purkamisesta tilanteesta, jolloin kotiuttamisen arvioidaan olevan lapsen kasvua ja terveyttä vaarantavaa. Ajoittain käytännön asiat tulevat vaikutusmahdollisuuksien eteen. Lapsi voi esimerkiksi toivoa kallista puhelinta, mutta ei saa sitä korkean hinnan vuoksi.

5.3.2 Tiedonsaantiin liittyvät haasteet

Tiedonsaantiin liittyvät haasteet

- neuvotteluihin ei valmistauduta eikä niiden sisällöstä keskustella etukäteen
- kaikista asioista ei kerrota neuvottelun jälkeen, jos lapsi ei ole ollut paikalla
- tieto ei kulje aikuisten kesken
- etukäteen ei saa tietoa siitä, mitä arjessa tapahtuu, vaan asiat vaan tapahtuvat

Osa lapsista ei valmistautunut itse millään tavalla etukäteen neuvotteluun, eivätkä he myöskään käyneet aikuisen kanssa ennen neuvottelua keskustelua sen tarkoituksesta tai sisällöstä. Kokemuksia oli myös siitä, ettei kaikista neuvottelussa käsitellyistä asioista saanut jälkeensä tietoa, jos ei itse ollut mukana neuvottelussa. Haastatteluissa lapsista yksi toi ilmi, että

neuvotteluun olisi mukavampi mennä, kun neuvottelun sisällöstä olisi etukäteen käyty keskustelua.

"En (valmistaudu) yhtään, mä vaan oon silleen, et mä meen sinne neuvotteluun ja oon silleen, et joo, kertokaa huolenne." H1

Haastatteluissa tuotiin esille myös, että ajoittain oli hankalaa saada asioista tietoa. Asiaa piti usein kysellä useammalta ihmiseltä ja tuntui siltä, ettei kenelläkään ollut tietoa asiasta. Jos jollakulla oli tietoa asiasta, niin tämä ihminen ei juuri sillä hetkellä pystynyt tietoa antamaan ollessaan muissa työtehtävissä tai viettämässä vapaapäivää. Työyhteisön sisällä tieto ei myöskään aina kulkenut eteenpäin toivotulla tavalla.

"Mä oon huomannu, et ku yrittää jotain pyytää, et jotain tapahtuis, niin sit se niinku sano-taan eteenpäin, mut sit joku unohtaa sanoo tai tulee jotaki, et se on vähän tökkiny. Et oi-keestaan, et kaikki aikuiset tietäis asioista ja tieto liikuis eteenpäin". H5

Kaikki tieto, esimerkiksi muuttuvista säännöistä, aikatauluista tai käytänteistä lastenkodissa, ei aina tavoittanut lapsia etukäteen. Haastatteluissa kuvailtiin asioiden vain tapahtuvan arjessa. Osa lapsista toivoi, että tieto liikkuisi paremmin aikuisten välillä ja että myös lapset saisivat asioista enemmän tietoa. Osa taas ei halunnut saada enempää tietoa ja kuvailtiin, että oli toisaalta kivaakin, kun asioita vaan tapahtui.

"Oikeestaan mä en saa ikinä tietoo, mä en saa tietoo, mulle vaan yhtäkkiä kerrotaan tälleen (napsauttaa sormiaan), mut joskus tärkeistä asioista mä saan tietoo." H1

5.3.3 Luottamussuhde aikuiseen

Luottamussuhde aikuiseen

- aikuiseen on vaikea luottaa
- työntekijöiden vaihtuvuus on suurta
- ei ole uskallusta kertoa, että on eri mieltä kuin aikuiset

Haastatellut lapset kertoivat, että heidän oli vaikea luottaa aikuisiin. Aikuisiin luottaminen oli vaikeaa oman vaikean elämäntilanteen vuoksi. Luottamukseen vaikuttaa myös se, että lapsen vaikeatkin ja luottamuksella kerrotut asiat kirjattiin ja voitiin ottaa myöhemmin esiin esimerkiksi hoito- ja kasvatussuunnitelman päivittämisen myötä. Lasten oli vaikeaa ymmärtää, miksi luottamuksellakin kerrotut asiat kirjattiin.

”En luota aikuisiin, koska liian rankka menneisyys.” H1

”Silleen, et pidä tää vaan omana tietonas niinku, et älä, tää ei kauheesti noihin muihin liity, et älä kerro kenellekkää tai mun on vähän vaikee silleen luottaa aikuiseen. Se mitä mä kerron, mun on vaikee luottaa aikuiseen, kun se kuitenkin sit siirtyy sinne tietokoneelle ja sit siihen mun kasvatussuunnitelmaan. Ja sit mä oon just puhunu, et tästä ei kirjuteta, et miks se ei mee päähän.” H3

Suurin osa haastatelluista lapsista toi esille aikuisten suuren vaihtuvuuden. Uusia työntekijöitä ja sijaisia kerrottiin olevan paljon. Työntekijöiden vaihtuminen koettiin ikävänä asiana ja sitä harmiteltiin. Pitkään työskennellyt, tuttu aikuinen koettiin luotettavaksi. Tuttu aikuinen tunsi lapsen, hänen huumorinsa ja elämänvarrella tapahtuneet asiat. Uusille työntekijöille ei haluttu kertoa omista asioista tai jos kerrottiin, niin se koettiin vaikeaksi. Oli hermostuttavaa, kun uusi ihminen ei tuntenut, eikä esimerkiksi muistanut lapsen nimeä oikein.

”Mun on niinku tosi vaikee niinku avautuu uusille ihmisille, ku niinku välillä vaihtuu tosi paljon ihmiset, niinku sijaisii ja mä oon silleen, et emmä haluu tolle avautuu... Tai sit jos niinku mua kutsutaan väärällä nimellä. Ni se heti vaikuttaa siihen, et mä oon heti silleen, et hä, mikä? Mun nimi on (sanoo nimensä), et onks vähä vaikee ymmärtää? Mä en haluu olla missään tekemisissä sellasen ihmisen kanssa, joka ei muista mun nimee. Sit aikuiset sanoo, et olisko ehkä hyvä tehdä nimikyltti. Mä oon miettiny sitä, et okei, vois tehdä nimikyltin, et se varmaan helpottais sijaisia.” H3

”Niille aikuisille, joita mä en yhtään tunne, ni niille mä en kerro mitään.” H1

Haastatteluissa kävi myös ilmi, ettei aikuisille aina uskallettu kertoa, mikäli on heidän kanssaan oli eri mieltä asioista. Näin oli esimerkiksi neuvottelutilanteessa, jolloin kesken neuvottelun asioita uskalleta korjata tai kertoa, että on eri mieltä asiasta.

”Ei sit uskalla sanoo siin sit, et tää on täyttä shittii. Et ei tää ollu mun juttu, et tää on ihan väärin kirjutettu, tää ei pidä paikkaansa tai tää ei oo totta.” H3

5.3.4 Neuvottelut koetaan negatiiviseksi asiaksi

Neuvottelut koetaan negatiiviseksi asiaksi

- neuvottelut ja niissä tehtävät päätökset eivät kiinnosta
- neuvottelut koetaan pitkiksi, tylsiksi ja turhiksi
- neuvotteluissa on kiusallista olla
- omaa mielipidettä on vaikea tuoda esille

Suurin osa haastatelluista lapsista koki neuvottelut negatiivisena asiana, siitäkin huolimatta, että heistä valtaosa toi esille, että neuvottelut olivat myös lapsille tilaisuuksia, joissa he voivat kertoa mielipiteensä ja esittää omia toiveita ja näkemyksiä. Neuvottelut eivät kiinnostaneet ja asioita, joita neuvotteluissa käsiteltiin, ei nähty tärkeiksi. Vaikka neuvotteluista kerrottiin lapsille etukäteen, niihin jätettiin tarkoituksella välillä menemättä, mikäli lapsella oli etukäteen ajatus siitä, että neuvottelussa tulisi olemaan tylsää ja asiat, joita oli tarkoitus käsitellä, eivät lapsen mielestä olleet kiinnostavia.

"Mua ei tavallaan yhtään kiinnosta neuvottelut." H1

"Päätöksii, no ne on päätetty ja mä oon ollu silleen, et ihan sama. Niinku mä sanoin, et ei mua kiinnosta palaverreis oikein olla." H4

"No aika monesti (ei ole osallistunut neuvotteluun), koska ei mua oikein kiinnosta mennä sinne, koska loppujen lopuks siellä vaan puhutaan asioista." H6

Ikäviksi neuvotteluista tekivät niiden pitkä kesto, jolloin neuvotteluissa kyllästyy. Neuvotteluissa käsiteltiin samoja asioita, joihin ei jaksaisi keskittyä. Neuvotteluun osallistuvat ihmiset ja käsitellyt asiat koettiin negatiivisiksi. Neuvotteluista teki huonon neuvottelussa käsiteltävät asiat, joita lapsi ei haluaisi kuulla ja päätökset, joista lapsi on eri mieltä aikuisten kanssa. Huonoja neuvottelut ovat olleet silloin, kun on muutenkin huono päivä, koulupäivän joutuu keskeyttämään neuvottelun vuoksi ja neuvottelussa on käsitelty vanhoja asioita, joihin ei lapsi pysty mielestään vaikuttamaan millään tavalla. Lapset kuvailivat, että aikuiset juuttuvat asioihin, jolloin neuvottelu ei etene, vaikka lapsi esittäisi toiveen siitä, että siirryttäisiin käsittelemään muita aiheita. Kun keskustelu ei etene, jää asioita käsittelemättä ja osa asioista siirtyy seuraavalle kerralle. Neuvotteluiden päämääräksi koetaan lapsen elämään vaikuttaminen, mutta se koetaan häiritsevänä.

"Mua ei kiinnosta keskittyä siihen samaan asiaan. Sit mä sanon, et eiks meidän pitäis mennä asiassa eteenpäin, ni ne sanoo, et ei, ku nyt aikuiset puhuu keskenään. Sanoo tälläst niinku, vittu mitä paskaa. Miks mun elämä kiinnostaa ihmisiä? Mä haluan elää mun elämän silleen, et siihen ei vaikuteta, häiritsevästi niinku. Ettei kukaan muuta mun elämäntapaa. Niis palaverreis yritetään muuttaa mun elämäntapaa niinku erilaiseks, josta mä en tykkää." H4

Neuvotteluissa kuvailtiin olon olevan kiusaantunut. Kiusaantuneen olon aiheutti neuvottelun osallistuvat ihmiset, joita oli usein runsaasti paikalla. Osallistujat koettiin liian totisiksi ja neuvottelut vakaviksi tilanteiksi, joissa pitää istua selkä suorana ja vitsailematta. Jos neuvottelussa vitsaili, niin siitä sai negatiivista palautetta.

"Mun mielestä se on vaan niin tylsää, et ku heittää vähän vitsii, ni katotaan sit niin julmasti!" H4

Aikuisilla ja lapsilla oli ajoittain hyvinkin erilaisia näkemyksiä, esimerkiksi aikaisemmin tapahtuneista tapahtumista tai siitä, kuinka realistisia lapsen toiveet ovat. Tästä seurasi ajoittain konfliktitilanteita. Haastatteluissa tuli myös ilmi, että ajoittain lasten oli vaikeaa tuoda esiin omaa mielipidettä neuvottelun aikana. Tähän vaikutti aikuisten negatiivinen suhtautuminen lapsen näkemykseen. Aikuisten koettiin valittavan lapselle hänen mielipiteensä johdosta.

"Joo, kerron (mielipiteen). Sit siit tulee ihan helvetin iso show, mä oon silleen (huutaa ää-neen)." H1

Haastattelija: *"Onks sulla helppo sanoo siel palaveris sun mielipide?"*

Lapsi: *"Ei, jos mä sanon mun mielipiteen, niin mulle valitetaan siit mun mielipiteest." H4*

5.3.5 Lastenkodin rutiinit ja aikataulut osallisuuden esteenä

Lastenkodin rutiinit ja aikataulut osallisuuden esteinä

- rutiineihin ja aikatauluihin ei voi vaikuttaa tai se on vaikeaa
- lastenkokouksia tai vastaavaa rakennetta ei ole
- aikuiset ovat kiireisiä

Lastenkodissa oli aikuisten laatimat aikataulut, säännöt ja rutiinit, joihin koettiin olevan vaikea vaikuttaa. Oman mielipiteen pystyi kertomaan, muttei muuten vaikuttamaan. Aikataulujen ja rutiinien nähtiin olevan siitä syystä laadittuja, jotta kaikki lapset ehtisivät hoitaa arkeen liittyviä toimia, esimerkiksi käymään illan aikana suihkussa. Rutiinit ja aikataulut nähtiin toisaalta tarpeellisiksi, mutta osa lapsista toivoi, että pystyisi enemmän vaikuttamaan omiin aikatauluihin. Esimerkiksi yhteinen ruokailuhetki koettiin ärsyttäväksi ja tuntui ikävältä lopettaa kesken oma tekeminen, koska ruokailuhetken alkamisajasta ei joustettu. Mitä nuorempi lapsi oli, sitä tarkemmin säännelty arki aikatauluineen oli. Iän karttuessa, tuli nuorelle lisää tilaa neuvotella aikatauluihin liittyen. Joistakin asioista tuli aina pitää kiinni, kuten yhteisistä ruoka-ajoista tai nukkumaanmenoajasta. Näistä asioista ei koettu olevan mahdollista neuvotella. Osassa asuinyksiköissä ei ollut lastenkokouksia tai vastaavaa lasten foorumia, joissa olisi ollut mahdollista tuoda omia toiveita tai mielipiteitä esille, esimerkiksi lastenkodin sääntöihin tai aikatauluihin liittyen.

"Niihin sä et pysty hirveesti niihin sääntöihin vaikuttaa." H3

"Loppujen lopuks silleen aika vähän (pysty vaikuttamaan lastenkodissa), ku kail oli sama rutiini ja rytmi." H5

"Jos miettii sillon nuorempana, niin aika paljon aikuinen päätti mun asioista. Sulla on suihku tässä, iltapala tässä, sulla on huoneen siivoaminen tässä, sä meet nukkumaan tässä. Ja sitte sulla on tää, tää, tää, sä teet ton. Et sulla ei oo mitään oikeuksii ja mää oon et okei, et välillä kyl otti päästä, ku aikuinen aina määräs sen mitä sä teet." H3

"Meil on ollu (lastenkokouksia), mut ei oo enää. Ne on vähän jääny." H3

Haastatellut lapset kokivat työvuoroissa olevien aikuisten olevan kiireisiä. Aikuisilla oli useita asioita, joita heidän piti hoitaa työvuoron aikana, jolloin heillä ei ollut aikaa kuunnella lapsia ja viettää heidän kanssaan aikaa. Lapset kuvailivat, että ajoittain etukäteen yhteisesti sovittu aika aikuisen kanssa, esimerkiksi jutteluhetki tai etukäteen sovittu yhteinen tekeminen lastenkodin ulkopuolella peruuntui, kun aikuiselle tuli kiireellisempi työtehtävä. Myös toiset lastenkodissa asuvat lapset vaikuttivat siihen, että lasten piti välillä odottaa vuoroaan, jotta saisi aikuisen huomion.

6 Johtopäätökset ja pohdinta

Asiakkaiden osallisuus on keskeinen tavoite lastensuojelussa. Olen opinnäytetyössäni tarkastellut lastenkodissa asuvien lasten kokemuksia osallisuudesta. Aineistona olen käyttänyt lastenkodissa asuvien lasten haastatteluita. Johtopäätöksenä totean, että lastenkodissa asuvien lasten osallisuus toteutuu osin hyvin, mutta osallisuuden toteutumisessa on myös paljon epäkohtia.

Verratessani opinnäytetyön tuloksia Shierin (2001) mallin osallisuuden tasoihin, huomaan, että lastenkodissa asuvien lasten osallisuus toteutuu neljännellä, joidenkin lasten kohdalla ylimällä, viidennellä tasolla. Lapsia kuunneltiin ja heidän mielipiteensä pyrittiin tavoittamaan sekä neuvotteluissa, että lastenkodin arjessa. Ennen neuvottelua oli mahdollista käydä keskustelua aikuisen kanssa neuvottelussa käsiteltävistä aiheista. Lapsen oli mahdollista kertoa aiheita, joita halusi neuvottelussa käsiteltävän. Lasten oli myös mahdollista sopia, että aikuinen ottaa lapsen puolesta puheeksi lapsen toivomia asioita. Mikäli etukäteen oli tiedossa, että neuvottelussa tullaan käsittelemään lapselle vaikeita aiheita, aikuinen ja lapsi pystyivät esimerkiksi sopimaan, että lapsi poistuu hetkeksi neuvottelusta. Neuvotteluiden aikana aikuiset tukivat lasta mielipiteen kertomisessa ja antoivat lapsella aikaa ja tilaa kertoa omia näkemyksiään. Aikuiset myös täydensivät ja selvensivät tarvittaessa muille neuvotteluun osallistujille lapsen mielipiteitä. Kokemuksia oli myös tilanteista, joissa lapsi ei ollut osallistunut neuvotteluun. Tällöin lapselle kerrottiin jälkikäteen neuvottelun sisällöstä. Näissä tilanteissa koettiin,

että lapsen näkemykset on otettu neuvottelussa huomioon, koska aikuinen on tuonut lapsen mielipidettä esiin neuvottelun aikana.

Osallisuuden toteutuminen tuli esiin myös siinä, että lapsilla oli mahdollisuus kertoa omia mielipiteitään, näkemyksiään ja toiveitaan neuvotteluiden lisäksi myös lastenkodin arjessa. Lapsilla oli kokemus siitä, että heiltä kysyttiin mielipiteitä ja että ne toteutuivat hyvin. Lapsilla oli myös kokemuksia siitä, että arjen velvollisuuksista ja sovitusta säännöistä oli mahdollista tarpeen tullen neuvotella. Säännöistä joustaminen helpottui iän myötä. Lasten oli mahdollista tehdä itsenäisiä päätöksiä esimerkiksi sen suhteen, miten viettää vapaa-aikaa tai miten käyttää käytössään olevia rahoja. Osittain lapset tunsivat olevan vastuussa tekemistään päätöksistä. Lastenkodissa suunniteltiin yhteistä tekemistä ja lapset pystyivät esittämään omia toiveita yhteisen tekemisen sisällöstä. Tehdyistä päätöksistä käytiin keskustelua ja päätöksiä perusteltiin. Lapsilla oli tunne siitä, että heidät ja heidän ajatuksensa kohdattiin aikuisten toimesta kunnioittavalla ja arvostavalla tavalla. Aikuiset antoivat lapsille positiivista palautetta, kehuivat ja kannustivat. Lapset tulkitsivat aikuisen positiivisen palautteen lapsen arvostamisena ja aikuisten koettiin niiden kautta osoittavan lapselle, että hän on tärkeä. Aikuiset osoittivat lapsia kohtaan arvostusta myös suhtautumalla vakavasti lasten kertomiin asioihin ja ottamalla tosissaan heidän ehdotuksensa.

Aineiston perusteella oli havaittavissa tekijöitä, jotka vaikuttavat osallisuutta heikentävällä tavalla. Suurin osa lapsista koki, että neuvotteluun osallistuminen oli pakollista ja, että heidän tuli neuvotteluun osallistua, vaikka lapsi ei olisi itse halunnut. Aikuisten koettiin painostavan osallistumaan neuvotteluihin. Thomasin (2002, 174-176) mukaan osallisuuteen kuuluu mahdollisuus valita, osallistuuko työskentelyyn. Myös Stenvall (2013, 76) toteaa, että lasten elämässä tulee ajoittain eteen pakollisia tilanteita, jotka vaativat esimerkiksi lapsen osallistumista. Tilanteisiin sisältyvää toimintaa ei välttämättä voida tulkita osallisuudeksi.

Osa lapsista ei valmistautunut neuvotteluun millään tavoin, eikä heidän kanssaan käyty ennen neuvottelua keskustelua tulevan neuvottelun sisällöstä. Lapsella oli tiedossa ainoastaan tulevan neuvottelun ajankohta. Tällöin lapsilla ei ollut etukäteen tiedossa neuvottelussa käsiteltävistä asioista, eikä heillä ollut mahdollisuutta pohtia ja arvioida omia näkemyksiä tai mielipiteitä neuvottelussa käsiteltäviin asioihin. Koska ennen neuvottelua ei käyty minkäänlaista keskustelua, lasten ei ollut mahdollista esittää toiveita neuvottelussa keskusteltavista asioista tai sopia aikuisen kanssa neuvotteluun liittyvistä käytänteistä, esimerkiksi, että aikuinen ottaa lapsen puolesta asioita puheeksi. Osa lapsista koki neuvottelut aikuisjohtoisiksi, jopa poliisikuulusteluun verrattaviksi tilanteiksi. Neuvotteluissa käsiteltävät asiat nähtiin olevan osittain turhia, eikä asioihin koettu voivan vaikuttaa millään lailla. Lapsilla oli mahdollisuus kertoa neuvottelussa mielipiteensä, mutta aikuisten koettiin suhtautuvan negatiivisesti lapsen mielipiteeseen. On siis tilanteita, joissa lasten osallisuus jää Shierin osallisuuden mallin

alemmille tasoille yksi ja kaksi, jossa lasta kuullaan ja lasten mielipide pyritään tavoittamaan, mutta lapselle on jäänyt kokemus siitä, ettei mielipidettä ole huomioitu.

Kun neuvotteluissa on käsiteltävä asioita, joista lapsi ei pidä, on kiinnitettävä huomiota perusteluihin, miksi asioita käsitellään. Lapsen negatiiviseksi kokemien asioiden lisäksi on muis-tettava käsitellä positiivisia asioita. Lapsi, joka toteaa, ettei näytä iloaan positiivisista asi-oista puhuttaessa, kuitenkin kokee sitä, vaikkei näytäkään sitä ulospäin. Tällöin aikuisille voi syntyä erheellinen kuva, ettei puheella ja positiivisen palautteen antamisella ole merkitystä. Samainen lapsi puhuu haastattelun edetessä toisaalla, että lapsen kehuminen ja kannustami-nen tuntuvat hyvältä ja aikuinen osoittaa siten välittämisensä ja kunnioittamisen lasta koh-taan.

Muukonen (2013, 165) on jaotellut lasten osallisuuden lastensuojelussa prosessitason osalli-suuteen ja kohtaamistason osallisuuteen. Opinnäytetyöni tulosten perusteella on havaitta-vissa, etteivät prosessitasoon kuuluvat lapsen mahdollisuus jakaa ja saada tietoa täysin to-teudu. Tieto ei aina liikkunut aikuisten välillä, eivätkä lapset saaneet tietoa muuttuvista säännöistä, aikatauluista tai käytänteistä. Aikuisten toivottiin myös enemmän perustelevan ja antavan tietoa siitä, miten ovat johonkin ratkaisuun päätyneet. Tiedonsaantiin ja tiedonkul-kuun tulee kiinnittää huomiota. Kuten Kriz ja Roundtree-Swain (2017, 36) ovat todenneet, jotta lapsi kykenisi vaikuttamaan omiin asioihin, on hänen saatava riittävästi tietoa. Ilman tietoa päätöksenteko vaikeutuu. Riittämättömästä tiedonsaannista tai puutteellisesta tiedon-kulusta voi muodostua este osallisuudelle. Ilman riittävää tietoa on haasteellista tehdä pää-töksiä. Tämä aiheuttaa epävarmuutta, pelkoa ja oma elämä tuntuu hallitsemattomalta.

Kohtaamistasolla osallisuus näyttää toteutuvan paremmin, mutta sekään ei ole ongelmaton Kohtaamistason osallisuudessa tavoitellaan dialogista vuorovaikutusta lapsen kanssa ja lapsen kokemusten tavoittamista (Muukkonen 2013, 165). Aikuisten koetaan haluavan kuunnella lap-sia, mutta ajoittain keskustelu aikuisen kanssa on vaikeaa, sillä toiset lapset vievät aikuisen huomion. Aikuiset koetaan kiireisiksi ja ajoittain heidän tulkittiin keksivän tekosyitä, jolloin keskustelun käyminen aikuisen kanssa ei onnistunut. Lapsille tulisikin perustella, miksi aikui-nen on juuri sillä hetkellä estynyt esimerkiksi tulemaan keskustelemaan lapsen kanssa. Tällöin lapselle ei jää sellainen käsitys, että aikuinen välttelee lasta.

Tulosten perusteella voidaan havaita, että osallisuus toteutuu joidenkin lasten kohdalla pa-remmin, kuin toisten. Aineistosta kävi ilmi, että joissakin asuinyksiköissä lapsilla oli useita eri kanavia tuoda näkemyksiään julki; työntekijät kysyivät lapsilta henkilökohtaisesti mieli-piteitä. Lisäksi lasten kanssa käytiin yhteistä keskustelua asioista esimerkiksi, päivällispöydän ääressä. Yksikössä oli myös säännöllisesti lastenkokouksia ja ajoittain lasten mielipiteitä ky-syttiin kirjallisesti. Joissain yksiköissä lastenkokouksia ei ollut lainkaan tai niitä oli aikaisem-min pidetty, mutta sitten ne olivat unohtuneet. Tällöin lasten mielipiteiden esille tuominen

jäi lapsen aktiivisuuden tai yksittäisen työntekijän varaan. Lastenkodin arjen rakenteisiin tulisi tehdä muutoksia, joilla mahdollistetaan lasten vaikutusmahdollisuudet ja tuetaan osallisuuden toteutumista. Joidenkin lasten kohdalla tunnetta tai kokemusta osallisuudesta ei synny siitä syystä, ettei lapsi itse halua olla osallisena työskentelystä, vaan kieltäytyy siitä aikuisen kannustuksesta ja motivoimisesta huolimatta.

Vaikka haastattelukysymyksissä ei kysytty henkilökunnan vaihtuvuuteen liittyviä kysymyksiä, nosti valtaosa haastatelluista lapsista esiin henkilökunnan suuren vaihtuvuuden negatiivisena asiana. Johtopäätöksenä voidaankin todeta, että henkilökunnan suuri vaihtuvuus vaikuttaa negatiivisella tavalla lasten ja aikuisten väliseen vuorovaikutukseen sekä lasten osallisuuden toteutumiseen. Lastenkodeissa on yleisenä käytäntönä nimetä lastenkotiin sijoitetulle lapselle omaohjaaja tai omaohjaajat. Omaohjaaja ottaa päävastuun lapsen asioista. Omaohjaajan on tarkoitus olla lapselle turvallinen, luotettava aikuinen. Tavoitteena on kiintymyssuhteen ja tunnesiteen luominen, jonka kautta lapsen on mahdollista saada korjaavia kokemuksia. Pitkäaikaisten positiivisten muutosten on havaittu tapahtuvan turvallisissa vuorovaikutus suhteissa. (Timonen-Kallio 2017, 26; Sinkkonen 2015, 241-242.) Haastatteluissa lapset kuvasivat aikuisten vaihtuvan usein. Aikuisten suuri vaihtuvuus tarkoittaa väistämättä myös sitä, että lapsille nimetyt omaohjaajat vaihtuvat. Moisio (2018, 27-28) onkin todennut, että ympärivuorokautisen sijaishuollon vaikeana haasteena on sijaisten käyttäminen ja työntekijöiden vaihtuvuus, joka tarkoittaa lastenkodissa elävien lasten kannalta sitä, että arjesta lastenkodissa ja lasten asioista voi huolehtia lähes tuntematon henkilö. Haastatteluissa aikuisten vaihtuvuutta harmiteltiin ja se nähtiin ikävänä asiana. Uusille työntekijöille omien asioiden kertominen nähtiin vaikeana, eikä omista asioista haluttu heille kertoa. Haastatellut lapset kertoivat, että heidän oli ylipäättään vaikea luottaa aikuisiin. Lastenkodissa asuville lapsille onkin suuri vaatimus, että heidän tulisi olla valmiita kertomaan uudelle vieraalle aikuiselle henkilökohtaisia asioitaan ja antaa aikuisen hoitaa ja huolehtia lapsen asioista. Hyväksi havaittu omaohjaajakäytäntö menettää merkityksensä, työntekijöiden vaihtuvuuden ollessa suurta. Ihmissuhteiden katkeaminen vaurioittaa lapsia, koska kyseessä on jälleen uusi hylkäämiskokemus.

Omaohjaajasuhde ja työskentely lastenkodissa vaatii työntekijältä paljon. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työn määrästä, jaksamiseen ja vaihtuvuuteen liittyvistä ongelmista on kirjoitettu niin ammatillisissa julkaisuissa (Kts. Talentia 7.3.2018, Talentia 1.2.2018, Tehy 12.9.2018) kuin myös julkisessa keskustelussa (Kts. Helsingin sanomat 16.2.2019, Helsingin sanomat 12.1.2019, Yle 29.3.2019, Yle 21.9.2018, Vantaan sanomat 14.3.2017, Vantaan sanomat 15.11.2017.). Moisio (2018, 59) on havainnut, että myös lastensuojelulaitoksissa työskentelevillä työtä kuormittaa monen asian samanaikainen tekeminen ja jatkuva liike. Lasten asioihin on ajoittain haastavaa syventyä ja jatkuva kiire työssä tuottaa riittämättömyyden tunnetta.

Vaihtuvuuteen ja ihmissuhteiden pysyvyyteen on tärkeää kiinnittää huomiota ja vaikuttaa, sillä yhtenä olennaisimpana tekijänä vaikuttavassa laitoshoidossa on havaittu olevan lasten ja työntekijöiden välille muodostunut suhde ja vuorovaikutus (Timonen-Kallio 2017, 26). Toimiva vuorovaikutussuhde on olennainen tekijä lapsen osallisuuden toteutumisen kannalta (Bijleveld, Dedding & Bunders-Aelen 2015, 129). Myös tehdyissä laitoshoidon vaikuttavuustutkimuksissa on huomattu merkittävien ihmissuhteiden vaikuttavan enemmän lapsen sopeutumiseen sosiaaliseen ympäristöön, kuin sopeutuminen hoito-ohjelmaan (Ekholm 2013, 15-16). Henkilöstön vaihtuvuus vaikuttaa negatiivisella tavalla laitoshoidon laadun kehittämiseen. Henkilöstön jatkuvasti vaihtuessa on haastavaa kehittää ja pitää yllä paikalliseen yhteistyöhön perustuvia toimintakulttuureita. (Timonen-Kallio 2017, 15.)

Haastatteluissa lapset kertoivat, että aikuiseen luottamisen teki vaikeaksi aikuisten suuren vaihtuvuuden lisäksi, lapsen omat raskaat kokemukset, mutta toisaalta myös työntekijöiden velvollisuus dokumentoida lasten kertomat asiat. Lapset eivät koe voivansa kertoa luottamuksellisesti yksittäiselle aikuiselle asioita, sillä aikuisilla on velvollisuus kirjata tietojärjestelmään päivittäin lapsen asioita. Lastensuojelun kokemusasiantuntijoilla on yhteneväinen näkemys siitä, että aikuisiin on vaikeaa luottaa ja että aikuiset kertovat lapsen luottamuksella kerrotun asian eteenpäin. Tällaisissa tilanteissa aikuisen toiminta koetaan loukkaavana sekä epäammattimaisena toimintana. (Vario ym, 2012, 39.) Vaikka lapselle on nimetty omaohjaaja, on lapsen kertomien tietojen kirjaaminen tarpeellista siitä syystä, että koko työryhmän pitää pystyä hoitamaan lapsen asioita ja olla tietoisia lapsen tilanteesta. Aikuisen ja lapsen välisen toimivan suhteen merkittävänä tekijänä on molemmien puoleinen luottamus. Avoimella toiminnalla on mahdollista lisätä luottamusta. Näin ollen aikuisen tulee keskustella yhdessä lapsen kanssa, mikäli aikuinen arvioi, että hänen tulee kertoa eteenpäin lapsen kertomat asiat. Kun aikuinen perustelee näkemyksensä, voi lapsen olla suhtautua suopeammalla tavalla toisille aikuisille kertomiseen. (Vario ym, 2012, 39.)

Lastenkodissa tehtävää työtä voidaan kuvailla yhteisölliseksi, sillä lastenkodissa on lähes aina läsnä useampia aikuisia sekä lapsia. Tästä huolimatta johtopäätöksenä voidaan todeta, että suurin osa lapsista koki, etteivät kuuluneet lastenkodissa lasten ja aikuisten muodostamaan yhteisöön. Lastensuojelussa tehtävän työn perustana on luottamuksellisten ja korjaavien suhteiden rakentaminen työntekijöiden ja lasten välillä. Moision (2018, 14-15) mukaan aikuisen ja lapsen muodostaman suhteen rinnalla, myös lasten väliset vertaissuhteet, ryhmän dynamiikka ja koko yhteisön tärkeys tulisi ymmärtää lastensuojelun hoitoa toteutettaessa. Ryhmä ja yhteisö antaa lastenkodissa asuville lapsille erilaisia kiinnittymiskohtia. Lastensuojelun organisaatiossa toteutuvan osallisuuden edellytyksiä ovat luottamuksellinen ja avoin vuorovaikutus, sekä yhteisö, joka mahdollistaa näiden rakentumisen.

Haastatteluissa kuvattiin käytänteitä, joilla yhteishenkeä ja yhteisöllisyyttä voidaan lisätä ja pitää yllä lastenkodissa. Tulisikin pohtia erilaisia toimintatapoja ja käytänteitä, millä tukea ja

vahvistaa yhteisöllisyyttä ja jotka sopivat juuri kyseiseen asuinyksikköön. Kun lapset otetaan mukaan yhteiseen suunnitteluun ja toteuttamiseen, on heidän mahdollista saada kokemuksia siitä, että hän kykenee vaikuttamaan asioihin. Aikuisilla tulisi myös olla taitoa ja herkkyyttä tunnistaa ja huomata hetket, joissa yksittäiset lapset haluavat olla osallisina ja mukana. Näen lapsen jokapäiväisessä elämässä tapahtuvien vaikuttamisen ja osallisuuden kokemusten merkittävänä yhteisöllisyyden ja osallisuuden edistävänä tekijänä. Kun lapsi saa osallisuuden ja vaikuttamisen kokemuksia arjessa, voi lapsi rohkaistua ajattelemaan, että hänellä on mahdollisuuksia ja kykyjä vaikuttaa omiin asioihin myös laajemmin, esimerkiksi osallistumalla neuvotteluun ja vaikuttamaan siten omiin asioihin. Valkaman (2012, 57; myös Stenvall 2018.) mukaan osallistamalla lapsia toimintaan, on mahdollista saada alkusysäys osallisuudelle. Osallistaminen pitää sisällään kehotuksia ja kannustamista toimintaan osallistumiseen. Tällöin tarve lapsen osallistumiseen tulee ulkopuolelta. Näin ollen osallisuus voi alkaa osallistamisesta, mutta prosessin tulee kuitenkin edetä, sillä vain aidon osallisuuden avulla on mahdollista aikaansaada pysyviä muutoksia, jotka edellyttävät omaehtoisuutta ja sitoutumista.

6.1 Lopuksi

Opinnäytetyön tekeminen on ollut pitkä ja haastava, mutta ennen kaikkea antoisa ja ajatuksia herättävä prosessi. Olen lasten haastatteluita tehdessä, purkaessa ja tuloksia kirjoitettaessa kokenut monia ilonhetkiä. Lasten osallisuus toteutuu pääsääntöisesti hyvin. Lapsilla itsellään oli tunne, että aikuiset haluavat kuulla heitä ja lapsia kannustetaan ja rohkaistaan kertomaan omia mielipiteitä. Lasten mielipiteet ja ajatukset otetaan tosissaan ja heillä on mahdollisuus vaikuttaa niin omiin asioihin kuin lastenkodin arkeen. Ilonhetkien sekaan mahtui myös hetkiä, jolloin lasten suorasukaisen palautteen edessä tunsin itseni pieneksi; meidän lastenkodin työntekijöiden tulee pystyä parempaan.

Jo ennen opinnäytetyön lopullista valmistumista, on lastenkodissamme käynnistynyt keskustelu siitä, kuinka voimme paremmin mahdollistaa lastenkodissamme asuvien lasten osallisuuden ja miten voimme rakentaa yhteisöllisyyttä. Konkreettisia toimenpiteitä on jo tehty, esimerkiksi lastenkokoukset on käynnistetty uudestaan. On ollut ilahduttavaa havaita, kuinka aktiivisesti työyhteisössä keskusteluun ja arviointiin on lähdetty mukaan. Yhteisen keskustelun käyminen on tärkeää, sillä osallisuuden toteutumista voi estää se, ettei työyhteisön jäsenillä ole yhtenäistä ymmärrystä siitä, mitä osallisuus tarkoittaa arjen toiminnassa (Berrick, Dickens, Pösö & Skivenes 2015, 130). Lastenkodissa täytyisikin käydä keskustelua, miten kyseisessä asuinyksikössä osallisuus ymmärretään ja tehdä arviota siitä, miten lasten osallisuus toteutuu ja pohtia miten osallisuutta voidaan kyseisessä lastenkodissa edistää. Keskustelua ei tulisi käydä ainoastaan työntekijöiden kesken, vaan yhdessä lastenkodissa asuvien lasten kanssa.

Jatkotutkimusaiheena voisikin tarkastella, mitä lastenkodissa työskentelevät aikuiset mieltävät osallisuuden olevan ja miten se heidän näkökulmastaan toteutuu lastenkodissa. Tämän

opinnäytetyön tuloksien perusteella oli havaittavissa viitteitä siitä, että mitä vanhempi lapsi oli kyseessä, sitä enemmän lapsella oli neuvottelun ja jouston varaa esimerkiksi lastenkodin sääntöihin liittyen. Olisikin mielenkiintoista tarkastella miten osallisuus toteutuu eri-ikäisten lasten välillä. Tämä opinnäytetyö on toteutettu yhden lastenkodin lapsia haastatellen. Suomessa on useita tahoja, jotka tarjoavat sijaishuoltoa erilaisin orientaation. Jatkossa voisikin tutkia, miten osallisuus toteutuu eri laitoksissa.

Koska tässä opinnäytetyössä on ollut tavoitteena antaa lastenkodissa asuvilla lapsille ääni ja tuoda heidän kokemuksiaan esiin, tuntuu luontealta päättää opinnäytetyön erään haastattelun lapsen viisaisiin sanoihin.

”Mun mielipiteenä on pääosin ollu se, et pitäis vaan kuunnella niin paljon ku pystyy ja yrittää antaa nuorten vaikuttaa. Just se, et mennään kysymään mitä mieltä on ja muuta ja sit, et ollaan avoimia ja et se tieto kulkee.”

7 Lähteet

- Aaltonen, A-K. 2014. Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa. Porvoo: Edita.
- Aer, J. 2012. Lastensuojeluoikeus. Helsinki: SanomaPro.
- Araneva, M. 2016. Lapsen suojelu. Toteuttaminen ja päätöksenteko. Liettua: Baltoprint.
- Bijleveld, G., Dedding, C & Bunders-Aelen, J. 2015. Children's and young people's participation within child welfare and child protection services: a state-of-the-art review. *Child & Family Social Work*. Vol. 20(2), 129-138.
- Clarkeburn, H & Mustajoki, A. 2007. Tutkijan arkipäivän etiikka. Tampere: Vastapaino.
- de Godzinsky, V-M. 2012. Huostaanottoasiat hallinto-oikeuksissa. Tutkimus tahdonvastaisten huostaanottojen päätöksentekomenettelystä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 260.
- Ekholm, E. 2013. ”Mä en olisi tässä nyt”. Nuorten kokemusasiantuntijoiden mielipiteitä Helsingin Diakonissalaitoksen intensiivihoidosta. HDL raportti 2013:1.
- Enroos, R. 2016. Lapsen tulo julkiseen kotiin: Huostassa olon ensi vaiheet sijaishuoltopaikkojen toimijoiden näkökulmasta. Teoksessa Enroos, R., Heino, T. & Pösö, T. Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Juvens Print, 224-260.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Hakalehto-Wainio, S. 2013. Lapsen oikeudet ja lapsen etu lapsen oikeuksien sopimuksessa. Teoksessa Nieminen, L., Hakalehto-Wainio, S. (toim.) Lapsioikeus murroksessa. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus 2013, 17-52.
- Halme, N., Vuorosalmi, M. & Perälä, M-L. 2014. Tuki, osallisuus ja yhteistoiminta lasten ja perheiden palveluissa. Työntekijöiden näkökulma. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 4/2014.
- Hart, R. 1999. Children's participation: the theory and practice of involving young citizens in community development and environmental care. London: Earthscan.
- Heikkinen, A. 2017. Arki, arvot ja etiikka: sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet.
- Helsingin sanomat. 12.1.2019. Helsinki lähes kaksinkertaistaa lastensuojelun jälkihuollon sosiaalityöntekijöiden määrän. Viitattu 3.4.2019. <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000005963890.html>

Helsingin sanomat. 16.2.2019. Lastensuojelu tarvitsee lisää ammattilaisia ja heidän tiimityötään. Viitattu 3.4.2019. <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-200006003161.html>

Horelli, L. 1994. Lasten näköinen elinympäristö. Kokemuksia yhdyskuntasuunnittelun, ympäristökasvatuksen ja ehkäisevän sosiaalipolitiikan välisestä yhteistyöstä Kiteen Rantalan ala-asteella. Tutkimusraportteja 3, 1994. Ympäristöministeriö. Helsinki.

Hotari, E-K., Oranen, M. & Pösö, T. 2013. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4.painos. Tampere: Suomen Yliopistopaino, 149-164.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Kallio, K., Korkiamäki, R. & Häkli, J. 2015. Myönteinen tunnistaminen - näkökulma hyvinvoinnin edistämiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen. Teoksessa Häkli, J. Kallio, K. & Korkiamäki, R. Myönteinen tunnistaminen. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 90. Viitattu 17.1.2019. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/myonteinen_tunnistaminen.pdf

Ketola, J. Perhehoito ennen ja nyt. Teoksessa: Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä ratkaisuna. Juva: WS Bookwell, 15-26.

Ketola, J. Lasten ja nuorten perhehoito. Teoksessa: Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä ratkaisuna. Juva: WS Bookwell, 27-60.

Kiireellinen sijoitus. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 16.1.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/kiireellinen-sijoitus>

Koivisto, K. 2012. Koettu hallitsematon minuus - kokemus psykoosista ja autetuksi tulosta psykiatrisen sairaalahoidon aikana. Fenomenologinen lähestymistapa. Teoksessa Kiviniemi, L., Koivisto, K., Latomaa, T., Merilehto, M., Sendelin, P. & Suorsa, T. (toim.) Kokemuksen tutkimus III. Teoria, käytäntö, tutkija. Tampere: Juventus Print, 117-143.

Križ, K & Roundtree-Swain, D 2017. "We are merchandise on a conveyer belt": How young adults in the public child protection system perceive their participation in decisions about their care. Children and Youth Services Review. 78/2017, 32-40.

Kurttila, T. 2018. Lastensuojelu lasta kuulemassa. Teoksessa Pätäri, T., Ylikännö, M., Virtanen, P., Rousu, S. & Kurttila, T. (toim.) Tahto tehdä toisin. Uusia toimintatapoja lastensuojeluun. Tallinna: Tietosanoma, 92-107.

Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita.

Laakso, R. 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset. Etnografia lastenkotityöstä. Tampere: Tampereen Yliopistopaino. Juvenes Print.

Laine, T. 2015. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva: PS-kustannus, 29-51.

Lastensuojelun arvot ja periaatteet. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 22.1.2019. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-arvot-ja-periaatteet>

Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2014:4. Viitattu 18.12.2018. https://www.thl.fi/documents/647345/0/STM_2014_4_lastensuoj_laatusuos_web.pdf/0404c082-4917-471a-8293-5606b41536a7

L417/2007. Lastensuojelulaki. 2007. Finlex. Viitattu 13.2.2019. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

L817/2015. Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstä. 2015. Finlex. Viitattu 25.2.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150817>

L1301/2014. Sosiaalihuoltolaki. 2014. Finlex. Viitattu 15.2.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>

L731/1999. Suomen perustuslaki. 1999. Finlex. Viitattu 18.1.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Lukkarinen, H. 2001. Ihmisten kokemukset hoitotieteellisenä tutkimusilmionä: fenomenologinen lähestymistapa. Teoksessa Janhonen, S. & Nikkonen, M. (toim.) Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Juva: WSOY, 116-164.

Marttila, A. 2012. Aivovamma ja vammautuneen kokemuksellisuus. Teoksessa Kiviniemi, L., Koivisto, K., Latomaa, T., Merilehto, M., Sendelin, P. & Suorsa, T. (toim.) Kokemuksen tutkimus III. Teoria, käytäntö, tutkija. Tampere: Juventus Print, 221-257.

Moisio, J. 2018. Kohtaamisia retkillä. Osallisuus ja yhteisöllisyys lastenkotien retkitoiminnassa. Helsinki: Nuorisotutkimusseura

Muukkonen, T. 2013. Lapsen kohtaamis- ja prosessiosallisuus. Teoksessa Bardy, M (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Juvenes Print, 165-175.

Muukkonen, T. 2008. Lapsikeskeisyys sosiaalityön läpäisevänä periaatteena. Teoksessa Muukkonen, T. (toim.) Suunnitelmallinen sosiaalityö lapsen kanssa. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 17/2008, 145-162.

Muukkonen, T. 2008. Suunnitelmallisen sosiaalityön prosessi. Teoksessa Muukkonen, T. (toim.) Suunnitelmallinen sosiaalityö lapsen kanssa. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 17/2008, 37-58.

Ojaniemi, P. & Rantajärvi, K-M. 2010. Alkuarvioinnista suunnitelmalliseen lastensuojelun sosiaalityöhön. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.

Oranen, M. 2013. Osallisuus osaksi arkea. Teoksessa: Hastrup, A., Hietanen-Peltola, M., Jahnukainen, J. & Pelkonen, M. (toim.). Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen uudistaminen: Lasten Kaste-kehittämistyöstä pysyväksi toiminnaksi. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Raportti 3/2013.

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelua kehittämässä. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 7.

Pajulammi, H. 2014. Lapsi, oikeus ja osallisuus. Helsinki: Talentum.

Percy-Smith, B & Thomas, N. 2010. Conclusion, Emerging themes and new directions. Teoksessa Percy-Smith, B. & Thomas, N. (ed.). A Handbook of Children and Young People's Participation Perspectives from theory and practice. London: Routledge, 356-366.

Perttula, J. 2011. Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteen-teoria. Teoksessa Perttula, J & Lomaa, T (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys - Tulkinta - Ymmärtäminen. Tampere: Juvenes Print, 115-162.

Peleg, N. (2013) Reconceptualizing the Child's Right to Development: Children and the Capability Approach. International Journal of Children's Rights 21/2013, 523-542.

Pyykkönen, A. 2014. Oivalluksesta osallisuuteen. Teoksessa: Jämsen, A & Pyykkönen, A. (toim.) Osallisuuden jäljillä. Saarijärvi: Saarijärvi offset, 22-23.

Pösö, T. 2016. Mistä puhutaan, kun puhutaan huostaanotosta? Teoksessa Enroos, R., Heino, T. & Pösö, T. Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Juvenes Prints, 7-30.

Rajoitustoimenpiteet sijaishuollossa. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 7.1.2019.
<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/rajoitustoimenpiteet-sijaishuollossa>

Romakkaniemi, M., Lindh, J. & Laitinen, M. 2018. Nuorten aikuisten osallisuus ja sosiaalinen kuntoutus Lapissa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 147.

Roos, P. 2016. Mitä kuuluu? Lasten kertomukset ja osallisuus päiväkotiarjessa. Vaasa: Waasa Graphics.

Rousu, S. 2018. Lastensuojelun tutkimukselle perusrakenteet ja -rahoitus. Teoksessa Pätäri, T., Ylikännö, M., Virtanen, P., Rousu, S. & Kurttila, T. (toim.) Tahto tehdä toisin. Uusia toimintatapoja lastensuojeluun. Tallinna: Tietosanoma, 30-65.

Ruoppila, I. 1999. Lasten tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Teoksessa Ruoppila, I., Hujala, E., Karila, K., Kinos, J., Niiranen, P. & Ojala, M. (toim.) Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena, 26-51.

Rouvinen-Wilenius, P. 2014. Kohti osallisuutta - mikä estää, mikä mahdollistaa. Teoksessa Jämsen, A & Pyykkönen, A. (toim.) Osallisuuden jäljillä. Saarijärvi: Saarijärvi offset, 51-68.

Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.

Räty, T. 2015. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.

Räty, T. 2007. Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa - käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.

Shier, H. 2001. Pathways to Participation. Children and Society 15/2001, 107-117.

Sijaishuollon muodot. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 16.10.2019.

<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot>

Sinkkonen, J. 2015. Omahoitaja lapsen ja nuoren kasvun tukena. Teoksessa Sinkkonen, J & Tervonen-Arnkil, K. (toim.) Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Tallinna: Printom.

Stenvall, E. 2013. Osallistu, osallista, ole osallinen - mistä oikein on kyse? Alue ja ympäristö 42:1.

Suorsa, T. 2011. Kokemuksen yksilöllisyys, yhteisyys ja yhteiskunnallisuus. Subjektitieteellisesti kokemustutkimuksesta. Teoksessa Lomaa, T & Suorsa, T (toim.) Kokemuksen tutkimus

II. Ymmärtävän psykologien syntyhistoriaa ja kehityslinjoja. Tampere: Juvenes Print, 174-231.

Särkelä-Kukko, M. Osallisuuden eriarvoisuus ja eriarvoistuminen. Teoksessa Jämsen, A & Pyykönen, A. (toim.) Osallisuuden jäljillä. Saarijärvi: Saarijärvi offset, 34-50.

Talentia. Arki, arvot ja etiikka. Viitattu 19.9.2018. https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eet-tiset-ohjeet/docs/Talentia_Etiikkaopas_2017.pdf

Talentia. 7.3.2018. Kohtuullinen asiakasmäärä välitön ratkaisu lastensuojelun kriisiin. Viitattu 3.4.2019. <https://www.talentia.fi/uutiset/kohtuullinen-asiakasmaara-valiton-ratkaisu-lastensuojelun-kriisiin/>

Talentia.1.2. 2018. Lastensuojelun ongelmia ei ratkaista pätevyysvaatimuksia väljentämällä. Viitattu 3.4.2019. <https://www.talentia.fi/uutiset/lastensuojelun-ongelmia-ei-ratkaista-patevyysvaatimuksia-valjentamalla/>

Taskinen, S. 2012. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: Sanoma Pro.

Tehy. 12.9.2018. Tehokkuus on mennyt yli inhimillisen sietorajan. Viitattu 3.4.2019. <https://www.tehylehti.fi/fi/blogit/mainio/tehokkuus-mennyt-yli-inhimillisen-sietorajan>

Thomas, N. 2002. Children, Family and the State. Decision-making and Child. Bristol: Policy Press.

Tiilikainen, T. 2008. Lapset työskentelyn osallistujina. Teoksessa Muukkonen, T. (toim.) Suunnitelmallinen sosiaalityö lapsen kanssa. Pääkaupunkiseudun osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki-Waris -instituutin julkaisusarja nro 17, 2008. Yliopistopaino, 123-143.

Timonen-Kallio, E., Yliruka, L. & Närhi, P. 2017. Lastensuojelun terapeuttisen laitospäivätoiminnan mallinnus. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Työpaperi, 23/2017.

Toivonen, V-M. 2017. Lapsen oikeudet ja oikeusturva. Lastensuojeluasiat hallintotuomioistuimissa. Helsinki: Alma Talent.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Tammi.

Turja, L. 2010. Lapset osallisina - kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Varhaiskasvatus tänään. Teoksessa: Turja, L. & Fonsén, E. (toim.) Suuntana laadukas varhaiskasvatus. Professori Eeva Hujalan matkassa. Tampere: Suomen varhaiskasvatus, 30-47.

Valkama, K. 2012. Asiakkuuden dilemma. Näkökulmia sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkuuteen. Viitattu 5.3.2019. https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-412-4.pdf

Vantaan sanomat. 14.3.2017. Vantaa yrittää helpottaa lastensuojelun väkipulaa isolla muutoksella - uudistus käynnistää yt-neuvottelut. Vantaan sanomat. Viitattu 3.4.2019.

<https://www.vantaansanomat.fi/artikkeli/496182-vantaa-yrittää-helpottaa-lastensuojelun-vakipulaa-isolla-muutoksella-uudistus>

Vantaan sanomat. 15.11.2017. Vantaan lastensuojelu taas kriisissä työntekijäpuolan takia - Lontoossa kehitetystä mallista toivotaan ratkaisua ongelmiin. Viitattu 3.4.2019.

<https://www.vantaansanomat.fi/artikkeli/579640-vantaan-lastensuojelu-taas-kriisissa-tyontekijapulan-takia-lontoossa-kehitetysta>

Vario, P., Barkman, J., Kiili, J., Nikkanen, M., Oranen, M. & Tervo, J. 2012. Suojele unelmia, vaali toivoa. Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisu 6/2012.

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. Juva: PS-kustannus.

Väinälä, A., Kärki, J., Suhonen, A. & Väyrynen, R. 2010. Selvitys palvelukohtaisista asiakastiedoista. Lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvonnan sekä koulun sosiaalityön tehtävissä. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos 1/2010.

Välimäki, S. 2009. "Ootsä mun sossu?" Pohdintoja nuorten kohtaamisesta ja nuorten antamasta palautteesta. Teoksessa Heinonen, H & Metsälä, J (toim.) Lastensuojelua kehittämässä. Kokemuksia pääkaupunkiseudulta. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 19/2009, 91-114.

Yle. 29.3.2019. Lastensuojelun työntekijät katsovat Siun soten rikkovan lakia jatkuvasti - sosiaalityöntekijä: "Lasten henki ja terveys ovat vaarassa". Viitattu 3.4.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-10711040>

Yle. 21.9.2018. Työntekijäpuola johtuu monista syistä - Listan ykkösammattissa erikoinen ongelma: tulijoita ja ottajia olisi, mutta puheterapeuttien koulutus jumittaa. Viitattu 3.4.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-10415246>

8 Liitteet

Liite 1: Kirje lapsen huoltajille

Hei!

Opiskelen ammattikorkeakoulu Laureassa ylempää ammattikorkeakoulu tutkintoa. Osana opintojani teen opinnäytetyön aiheesta ”Lastenkodissa asuvien lasten kokemuksia osallisuudesta”. Osallisuus koostuu erilaisista asioista. Tällaisia ovat esimerkiksi lapsen mahdollisuus saada tietoa asioista, mahdollisuus kertoa oma mielipide ja mahdollisuus vaikuttaa toimintaan. Tässä opinnäytetyössä huomiota kiinnitetään erityisesti lapsen omaan kokemukseen osallisuuden toteutumisesta. Opinnäytetyön avulla voidaan kehittää lastenkodeissa tehtävää työtä.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat: Minkälaisia kokemuksia lastenkodissa asuvilla lapsilla on osallisuudesta? Mitkä tekijät lisäävät osallisuutta? Mitkä tekijät vähentävät osallisuutta?

Opinnäytetyötä varten haluaisin haastatella lastanne. Haastattelut nauhoitetaan, jonka jälkeen ne kirjoitetaan puhtaaksi. Tämän jälkeen haastatteluaineiston nauhoitukset hävitetään. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Haastattelua varten kysytään suostumusta lapselta, hänen huoltajiltaan sekä sosiaalityöntekijältä. Tutkijana minua sitoo vaitiolovelvollisuus. Haastattelumateriaalia käytetään ainoastaan opinnäytetyössä. Valmiista opinnäytetyöstä ei pysty tunnistamaan yksittäisiä henkilöitä. (Tutkimusluvan myöntäjän tahon nimi) on myöntänyt minulle tutkimusluvan.

Vastaan mielelläni kysymyksiin, mikäli haluatte kysyä minulta lisää asiasta. Voitte lähettää minulle sähköpostia eevamannikko@yahoo.com tai jättää sinne yhteydenottopyynnön.

Mikäli lapsenne voi osallistua haastatteluun, pyydän lähettämään täytettynä tämän paperin (lastenkodin nimi) toimistolle. Mukana on palautuskuori. Kiitos avusta!

SUOSTUMUS

Osallistuminen lasten osallisuutta koskevaan tutkimukseen.

Annan lapselleni ..... luvan osallistua ammattikorkeakoulu Laureassa tehtävään opinnäytetyöhön liittyvään haastatteluun. Opinnäytetyössä tarkastellaan lastenkodissa asuvien lasten kokemuksia osallisuudesta. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Opinnäytetyön aikana esille tulevia tietoja käsitellään luottamuksellisesti ja eettisten periaatteiden mukaisesti. Tutkimuksen tuloksista ei voi tunnistaa yksittäistä henkilöä. Opinnäytetyön toteuttaja on Eeva Männikkö.

.....

allekirjoitus

Liite 2 Kirje lapselle

Hei!

Opiskelen ammattikorkeakoulu Laureassa ylempää ammattikorkeakoulu tutkintoa. Osana opintojani teen opinnäytetyön aiheesta ”Lastenkodissa asuvien lasten kokemuksia osallisuudesta”.

Osallisuus koostuu erilaisista asioista. Tällaisia ovat esimerkiksi lapsen mahdollisuus saada tietoa asioista, mahdollisuus kertoa oma mielipide ja mahdollisuus vaikuttaa toimintaan. Tässä opinnäytetyössä huomiota kiinnitetään erityisesti lapsen omaan kokemukseen osallisuuden toteutumisesta.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat: Minkälaisia kokemuksia lastenkodissa asuvilla lapsilla on osallisuudesta? Mitkä tekijät lisäävät osallisuutta? Mitkä tekijät vähentävät osallisuutta?

Opinnäytetyötä varten haluaisin haastatella Sinua. Haastattelut nauhoitetaan, jonka jälkeen ne kirjoitetaan puhtaaksi. Tämän jälkeen haastatteluaineiston nauhoitukset hävitetään. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja osallistumisen voi myös milloin tahansa perua. Tutkijana minua sitoo vaitiolovelvollisuus. Haastattelumateriaalia käytetään ainoastaan opinnäytetyössä. Valmiista opinnäytetyöstä ei pysty tunnistamaan yksittäisiä henkilöitä.

Toivon, että Sinulla on halua kertoa omista kokemuksista ja ajatuksista. Opinnäytetyön avulla voidaan kehittää lastenkodeissa tehtävää työtä. Annan mielelläni lisätietoja tutkimuksesta.

Terv. Eeva Männikkö (eevamannikko@yahoo.com)

SUOSTUMUS

Haluan osallistua opinnäytetyöhön liittyvään haastatteluun.

.....

allekirjoitus

Liite 3 Haastattelukysymykset

Teemat:

- 1) Lasten mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin
  - Mihin asioihin voit mielestäsi vaikuttaa (yksikön nimi)? Millä tavoin/miten pystyt vaikuttamaan?
  - Haluaisitko vaikuttaa enemmän itseäsi koskeviin asioihin, mihin asioihin?
  - Miten mielestäsi aikuisen tulisi toimia, jotta se olisi mahdollista?
  - Mitkä asiat mielestäsi vaikuttaa siihen, ettei lapsi/nuori voi tarpeeksi hyvin vaikuttaa itseään koskeviin asioihin?
  - Mistä asioista saat tietoa? (Mitä tapahtuu, milloin tapahtuu, mitä tavoitellaan?)
  - Mistä asioista haluaisit saada enemmän tietoa?
  - Minkälaisissa asioissa mielipidettäsi kysytään? Millä tavoin mielipiteesi otetaan huomioon?
  - Mistä asioista aikuiset päättävät sinun puolestasi? Voitko vaikuttaa aikuisten tekemiin päätöksiin?
  - Minkälaisista asioista voit päättää itse? Haluaisitko päättää omista asioista enemmän, mistä?
  - Onko sinun mahdollista tehdä itse ehdotuksia? /Onko sinun mahdollista tehdä itsenäisesti aloitteita?
  - Onko mielestäsi tehty asioita oikein omalla kohdallasi? Mitä ne ovat?
  - Onko mielestäsi toimittu väärin joissakin asioissa omalla kohdallasi? Jos, niin missä?
- 2) Lasten asioita koskeva päätöksentekoprosessi lapsen näkökulmasta
  - Osallistutko neuvotteluihin/tapaamisiin? Mistä syistä osallistut/et osallistu?
  - Onko sinulla mahdollisuus itse valita osallistutko vai et?
  - Kannustaako/rohkaiseeko aikuinen sinua osallistumaan neuvotteluihin? Millä tavoin?
  - Jos et osallistu, otetaanko sinun mielipiteesi huomioon neuvottelussa? Saatko tietoa 1) siitä mistä asioista tapaamisessa on puhuttu? 2) tapaamisessa tehdyistä päätöksistä? 3) perustelut tehdyistä päätöksistä?
  - Millä tavoin valmistaudut neuvotteluun? Saatko ennen neuvottelua tiedon siitä, mitä asioita neuvottelussa on tarkoitus käsitellä?
  - Voitko vaikuttaa siihen, 1) kuka neuvotteluun osallistuu? 2) mistä asioista neuvottelussa puhutaan? 3) millä tavoin asioita käsitellään? 4) mistä asioista tehdään päätöksiä?
  - Millä tavoin sinun läsnäolosi huomioidaan neuvottelussa/millä tavoin osallistut neuvotteluun?
  - Puhutaanko sinusta neuvotteluissa oikeista asioista?
  - Saatko aikuisilta/omahoitajalta tukea tai apua mielipiteesi ilmaisemiseen? Millä tavoin aikuinen voi olla lapsen apuna neuvottelussa?
  - Onko tehdyt päätökset mielestäsi oikeudenmukaisia?
  - Miten olet kokenut neuvottelut, joihin olet osallistunut? Ovatko ne olleet hyviä/huonoja? Jos kokemus on ollut hyvä, niin mitkä asiat siihen ovat vaikuttaneet? Jos kokemus on ollut huono, niin mitkä asiat siihen ovat vaikuttaneet?
- 3) Lasten ja aikuisten välinen vuorovaikutus
  - Jutteletko aikuisten kanssa/kerrotko ajatuksiasi? Onko se helppoa?
  - Onko sinulla sellainen tunne, että aikuinen haluaa kuunnella sinua ja ajatuksiasi?
  - Miten aikuinen näyttää sen, että hän haluaa kuunnella sinua?
  - Pystytkö ottamaan puheeksi vaikeitakin/mieltä painavia asioita aikuisten kanssa?

- Mitä aikuinen voi tehdä, että lapselle syntyy tunne siitä, että aikuinen kuuntelee ja voi tarvittaessa olla avuksi?
- Kannustetaanko sinua kertomaan ajatuksia ja ilmaisemaan tunteita? Millä tavoin?
- Onko sinulla tunne, että sinua ja ajatuksia arvostetaan? Miten aikuinen sen näyttää?
- Puhuvatko aikuiset niin, että on helppo ymmärtää mistä asioista puhutaan?
- Asuessasi (yksikön nimi), niin tunnetko kuuluvasi porukkaan/joukkoon/yhteisöön?
- Millä tavoin osallistut yhteisön yhteiseen tekemiseen?
- Onko sinulla sellainen tunne, että yhteisössä kunnioitetaan kaikkia lapsia ja nuoria, jotka asuvat täällä?

Liite 4 Analyysivaiheen esimerkki kertomus

4. Haastattelukertomus

Haasteltava osallistuu neuvotteluihin, jos ne ovat sellaisia, jotka koskevat häntä. Hän ei tiedä onko osallistuminen neuvotteluihin tärkeää, hän ei ole miettinyt asiaa. Haastateltavalla ei ole mielestään mahdollista valita osallistuuko hän neuvotteluihin. *”Nii, on pakko osallistuu. Jos mä sanon, et mä en haluu osallistuu, nii sit mulle huudetaan, et sun pitää tulla siihen palaveriin, palaveri perkele”*. Aikuiset eivät muilla tavoin kannusta tai rohkaise osallistumaan neuvotteluun, he vaan sanovat, että neuvotteluun täytyy osallistua. Hän on kysynyt nuorempana, miksi hänet pakotetaan osallistumaan neuvotteluihin, jolloin hänelle on sanottu, ettei häntä pakoteta, vaan vahvasti ohjataan. Aikuiset perustelevat neuvotteluun osallistumista kertomalla, että ne ovat tärkeitä neuvotteluita, jotka liittyvät hänen elämäänsä. Haastateltavan mielestä neuvottelut ovat turhia. Tavallisilla ihmisillä ei ole neuvotteluita heidän elämäänsä liittyen, mutta laitoksessa asuulla asia on erilainen. Hän mainitsee, että asumisharjoitteluun liittyvät neuvottelut ovat semitärkeitä, mutta kun asiaa kysyy uudestaan, toteaa niidenkin olevan turhia. Haastateltava kertoo, että hänelle huudetaan, kun hän vastaa, ettei häntä kiinnosta neuvottelut. Kun aikuiset sanovat, ettei sitten neuvottelua tehdä, niin silloin hän myöntyy neuvotteluun, koska ei tiedä mitä aikuisille pitäisi vastata. *”Ku mä ne oikein tiää mitä vastata. Mut mä nään kaikki palaverit ihan turhina. Mut mä en oikein sano sitä niinku näille kenellekää”*. Haastateltavaa ei kiinnosta palaverit, vaikka ne olisivat kuinka tärkeitä. Neuvotteluista tekee ikäviä se, että ihmiset ovat siellä liian totisia. Jos kertoo vitsin, niin katsotaan, kuin hänet haluttaisiin neuvottelun jälkeen hirttää. Neuvottelut ovat kiusallisia ja tylsiä, niissä pitää istua selkäsuolessa kalenterien kanssa. Syötävää tai juotavaa neuvotteluissa ei ole veden lisäksi ollut.

Haastateltu on kerran unohtanut mennä neuvotteluun. Kyseinen neuvottelu peruttiin, koska päätöksiä ei ilman häntä voitu tehdä. Neuvottelu siirtyi seuraavan päivään ja silloin haastateltava osallistui siihen. Sekin oli tylsä neuvottelu, jossa ei ollut mitään kiinnostavaa. Aikuiset olivat negatiivisia ja toivat esille, ettei mikään suju. Hänelle kerrottiin, että ilman hänen suostumustaan päätöksiä ei tehdä. Kuitenkin ilman lapsen suostumusta tehtiin päätös koulun vaihdosta. *”Mulle sanottiin niinku, et mitään päätöstä ei voi tehdä ellen mä suostu siihen. Mä en ikinä suostunu koulun vaihtoon, se päätettiin mun puolesta. Mua kusetettiin siinä, et mun puolesta ei voida päättää. Ja mun puolesta päätettiin”*.

Neuvotteluihin haastateltava ei valmistaudu millään tavalla etukäteen. Hänelle kerrotaan etukäteen neuvottelun ajankohta. Yleensä haastateltava kysyy mitä neuvottelu koskee. Jotkut aikuiset vastaavat, etteivät tiedä. Yleensä aiheena on samat asiat kuin edellisessä neuvottelussa, niistä jatketaan keskustelua. Hän voi mielestään vaikuttaa siihen kuka neuvotteluihin osallistuu. *”Kyl pystyn. Jos mä haluan tällt jonkun, ni se voi osallistuu, jos mä en haluu ketään, ni mä menen yksin.”* Haastateltava voi halutessaan ottaa itse asioita puheeksi neuvotteluissa.

Samoin jos haluaa jonkin päätöksen asioista. Välillä päätösten tekemisessä kestää, välillä päätöksen voi saada nopeasti. Kun päätös tehdään nopeasti, sen on hänen mielestä hyvä asia.

Neuvotteluissa aikuiset päättävät millä tavalla asioista käsitellään. Aikuiset ottavat puheenaiheet esille ja haastateltava istuu neuvottelussa ja vastaa kun kysytään. Hän vertaa sitä vankilakuulusteluun. Muuten kuin kysymyksiin vastaamalla hän ei neuvotteluun osallistu. Hän vie ajatuksensa muualle, miettien muita asioita. Hän ei keskity neuvotteluun ja hämmästy, kun kuulee aikuisen sanovan oman nimensä. Aikuiset eivät muuten huomioi läsnäoloa, toteavat vain, että yritäs nyt keskittyä. Muista asioista ei neuvottelussa ole suotavaa puhua. *"no ku, jos mä vaikka kysyn äidiltä siin palaveris, niinku jotain ihan muuta asiaa, nii siitäki syödään mun pää irti. Sen takia, ku mä kysyn siellä jotain muuta asiaa."* Haastateltavaa ei kiinnosta keskittyä yhteen ja samaan asiaan. Neuvottelussa aikuiset alkavat puhella omista asioista, vaikka hänelle huudetaan, jos hän kysyy äidiltä toisesta asiasta. Kun hän kysyy eikä pitäisi mennä asiassa eteenpäin, niin aikuiset sanovat puhuvansa nyt keskenään. *"Sit mä sanon, et eiks mejän pitäis mennä asiassa eteenpäin, ni ne sanoo, et ei, ku nyt aikuiset puhuu keskenään. Sanoo tällstä niinku, vittu mitä paskaa."*

Haastateltava ei oikein osaa vastata siihen puhutaanko neuvotteluissa oikeista asioista. Aikuisen mielestä kaikki neuvotteluissa käsiteltävät asiat ovat tosi tärkeitä, mutta hänen mielestä ne eivät ole niin tärkeitä. Haastateltava ei ymmärrä miksi hänen elämänsä kiinnostaa ihmisiä. Hän haluaa elää elämänsä niin, ettei siihen vaikuta häiritsevästi muut ihmiset. Hän ei halua, että hänen elämäntapaa yritetään muuttaa. Hän kokee, että neuvotteluissa yritetään muuttaa hänen elämäntapaa erilaiseksi ja siitä hän ei tykkää. Haastateltavan ei ole helppoa sanoa mielipidettään neuvotteluissa, koska hänen mielestään aikuiset valittavat hänelle mielipiteen sanomisesta. Neuvotteluissa hän ei halua eikä kaipaa aikuisen apua tai tukea. Neuvottelut ovat tavallisia, joita vaan on, niihin ei tarvitse apua eikä tukea. Neuvotteluista tehdyistä päätöksistään hän ei ole kiinnostunut. *"mitä päätöksii, no ne on päätetty ja mä oon ollu silleen, et ihan sama. Niinku mä sanoin, et ei mua kiinnosta palavereis olla oikein."* Haastateltava toivoo, etteivät neuvottelut olisi niin pitkiä. Hänelle ei tule yhtään onnistunutta tai tarpeellista neuvottelua mieleen.

Haastateltava ei tiedä mihin asioihin voisi lastenkodissa vaikuttaa, koska ei oikein tee mitään; hän käy koulua, tulee lastenkotiin ja viettää koko ajan aikaa omassa huoneessa, koska tykkää siellä olla. Jos hän haluaa johonkin asiaan muutoksia hän voi ottaa asian puheeksi. Hän ei tiedä mihin asioihin haluaisi vaikuttaa enemmän. Hän ei ole miettinyt asiaa, eikä aihe kiinnosta häntä. Ainoa asia mitä hän toivoo, on se, että voisi muuttaa kotiin, mutta kun hän siitä mainitsee aikuisille, he huutavat hänelle. Haastateltava saa tietoa välillä asioista, mutta välillä asioita tapahtuu yhtäkkiä esimerkiksi liittyen vapaa-ajanviettoon. Hänelle ilmoitetaan harrastamaan jotakin, vaikkei itse sitä haluaisi. Hän ei halua lisää tietoa mistään. Hänellä on kaikki asiat mistä

hän haluaa tietää. Haastateltavan mielipidettä kysytään usein, liittyen esimerkiksi uusien vaatteiden hankintaan. Hänen mielipide otetaan valikoivasti huomioon. Hän ei oikein tiedä mikä vaikuttaa siihen, ettei hänen mielipidettä huomioida. Hän ei oikein kerro mielipiteitä lastenkodissa. Aikuiset ovat päättäneet haastateltavan puolesta harrastuksiin ja aikatauluihin liittyvistä asioista. Hänen mielestä aikuisten tekemiin päätöksiin on vaikea vaikuttaa, jos ei ole selvillä millainen päätös on tehty. Haastateltava ei ole oikein miettinyt mistä asioista hän voi päättää itse. Se on jotain semmoista, että miten hän aikaa viettää. Jos hänelle annettaisiin yksi asia mistä voisi päättää, se olisi himaan muuttaminen. Mutta aikuiset sanovat, että sitä ei voi päättää, että pitäisi valita jotain muuta, mutta ei ole mitään muuta toivetta.

Haastateltava ajattelee, että hänen tekemien pienten päätösten myötä ei seuraa vastuuta tehdystä päätöksestä. Hän voi mielestään ehdottaa jotakin asiaa, joka haluaisi toteuttaa tai muuttaa, mutta aikuiset miettivät pitkään ehdotusta. Hänen mielestä häntä kohtaan on toimittu väärin silloin, kun hänet on laitettu harrastuksiin kysymättä häneltä mielipidettä asiaan. *”joo, se ku mun tietämättä mut on laitettu sellaseiin harrastuksiin, mistä mä en tiiä, enkä oo koskaan kuullu ikinä. Nii se on aika väärin toimittu, koska pitäähän munki tietää niinku.”* Haastateltavan mielestä silloin on toimittu oikein, kun on myönnetty lisää kotilomia.

Haastateltavan mielestä aikuisille ei oikein pysty juttelemaan toisten lasten vuoksi. Kun hän yrittää jutella aikuiselle muut lapset tulevat paikalle häiritsemään, jolloin menee motivaatio jutella aikuisen kanssa ja hän jättää asian kertomatta ja menee omaan huoneeseen. Hänen mielestä aikuisista aika moni haluaisi kuunnella häntä, mutta, pystyykö hän kertomaan, on eri asia. Aikuinen näyttää halunsa kuunnella sanomalla muille, että heidän pitää odottaa, koska aikuinen kuuntelee loppuun hänen asian. Myös siitä huomaa, että aikuinen kuuntelee, kun hän äännähtää kesken haastateltavan puheen. Mieltä painavista tai vaikeista asioista hän ei puhu työntekijöille. Hän puhuu niistä äidille. Hän ei halua puhua työntekijöille siitä syystä vaikeista asioista, koska hänen kertoma asia ymmärretään ihan eri tavalla, kuin hän on sen kertonut. Väärinkäsityksistä johtuen hän ei kerro oikein mitään. Haastateltava ei tiedä kannustaako aikuinen kertomaan omista ajatuksista. Hän ei oikein kerro ajatuksistaan. Häntä kannustetaan sosialisimaan enemmän. Aikuinen tulee hänen huoneeseen häiritsemään ja juttelemaan niin kauaksi aikaa, ettei pysty keskittymään siihen mitä oli tekemässä ja että hän tulee pois huoneestaan. Haastateltava ei tiedä ajatteleeko aikuiset, että hän on tärkeä. *”Mä oon sanonu jotain ja sit mulle on sanottu et, niin se valittaminen on sitä, et ne välittää. Näin mulle on sanottu ja sit mä nauran, niin nii, niinhän ne kaikki sanoo. No miltä susta tuntuu sitten se, ajatteleksä, et se on totta? Emmä tiiä.”* Hän ei ajattele kuuluvansa porukkaan tai joukkoon lastenkodissa asuessaan. Hänellä on oma yhteisö johon kuuluu. Joskus on yhteistä tekemistä, mutta silloinkaan kaikki eivät yleensä lähde mukaan. Yhteistä tekemistä on kylpylään, mökkiin tai saunomaan meneminen. Yhteistä tekemistä suunnitellaan yhdessä ja yleensä suunnitelmat

toteutuvat. Haastateltavalla on sellainen tunne, että kaikkia lapsia ja nuoria kunnioitetaan lastenkodissa.